

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

VEERTIG JAAR GELEDEN.

HERINNERINGEN

UIT HET

DRENTSCHE-SCHUTTERSLEVEN,

(1830—1834)

DOOR

J. VAN DER VEEN, AZ.

TE ASSEN,

BIJ DE ERVEN D. H. VAN DER SCHEER.

1870.

BIBLIOTHEEK RU GRONINGEN

1076 9665

KWA 1442.

VEERTIG JAAR GELEDEN.

HERINNERINGEN

UIT HET

DRENTSCHE-SCHUTTERSLEVEN,

(1830—1834)

DOOR

J. VAN DER VEEN, AZ.

Al troffen ons voor veertig jaren
Geen werkelijke kriegsgevaren
Al vlochten wij om onze haren
Geen versch geplukte laauwerblâren,
Toch blijven wij met fierheid staren,
Op dat merkwaardig viertal jaren,
Toen wij, voor haardsteên en altaren,
Met Neêrlands trouwe Burgerscharen,
Als Schutters uitgetrokken waren.

Te ASSEN,
bij de Erven D. H. VAN DER SCHEER.
1870.

~~~~~
Stads- en snelpersdrukkerij van I. OFFENHEIM te Groningen.

DEZE HERINNERINGEN

WORDEN,

ALS EEN BLIJK VAN VRIENDSCHAP,

MET HARTELIJKE WELWILLENDHEID,

DOOR DEN SCHRIJVER OPGEDRAGEN

AAN

ZIJNE NOG IN LEVEN ZIJNDE KRIJGSMAKKERS,

ALSMEDE

AAN DE NAGEDACHTENIS VAN ZIJNE REEDS OVER-
LEDENE KRIJGSKAMERADEN,

EN TEVENS

AAN DERZELVER ACHTERGEBLEVENEN
BETREKKINGEN.

Ik had niet durven vermoeden, voormalige Wapenbroeders! vooral niet op mijn tegenwoordigen leeftijd, dat ik een papieren kind, als dit, ooit het mijne zou noemen. 't Is eene vrucht van slechts eenige dagen, doch voor mijne vrienden — naar ik hoop — niet zonder levensvatbaarheid.

Zonder beeldspraak. 'k Heb het dikwijls betreurd, dat ik gedurende mijn uittrekken als vrijwillig schutter geen dagboek had gehouden, niet omdat de verschillende voorvallen en ontmoetingen mij vergeten, maar dewijl de volgorde, waarin, en de data, waarop ze gebeurden, mij ontgaan zijn. Had ik zoodanig dagboek gehouden, welligt had ik deze herinneringen, de hartkloppingen van ons vroeger gemeenschappelijk schuttersleven, reeds voor lang geschreven.

De aanleiding, dat zij nog ter elfder ure werden ontwor-

pen en aan mijne weinige vrienden en bekenden , uit de jaren 1830—1834 nog in leven , thans worden aangeboden , is tweeledig. Een mijner vrienden , bij wien ik in 't laatst-vorige jaar logeerde , gaf daaraan den eersten stoot. »Gij moest nog eens eene geschiedenis van 't uittrekken der Drentsche Schutterij schrijven'', sprak hij. Ik wierp dat denkbeeld toen , om bovenvermelde reden , ver van mij. Doch wat gebeurde er ? Ten gevolge van 't overlijden van eene hoogbejaarde vriendin , verneem ik van een anderen vriend , dat hij , onder de papieren van de overledene , een dagboek had gevonden van een onzer vroegere — nu reeds overleden — krijgsmakkers. Het duurde maar weinige dagen , of ik ontving , door zijne tusschenkomst , inzage van dat geregeld aangehouden journaal. Hoewel dat journaal

door den schrijver voor eigen gebruik en niet voor anderen was aangelegd en bijgehouden, werd het door zijne data, enz. voor mij eene rijke bron, om, toen ik mij de aansporing van dien eerstgenoemden vriend weder te binnen bragt, aan diens wensch en mijn eigen verlangen te voldoen. Ik zette mij onverwijld aan den arbeid en werkte, zooveel mijne ambtsbezigheden het toelieten, onverpoosd voort en voltooide binnen eenige weinige dagen het geschrift, 't welk ik u thans aanbied.

Ontvangt het als een bewijs van mijne voortdurende vriendschap en hoogachting, en bedekt het gebrekkige daarin met den mantel der liefde; 't zijn »onder-onsjes'', waarmede 't groote publiek, noch de recensenten iets hebben uit te staan.

Dat ik mijn portret daaraan heb toegevoegd, zal wel niemand die mij kent, en gij vooral niet, aan ijdelheid of verkeerd geplaatste eerezucht toeschrijven; op mijn leeftijd is men zulke dwaasheden te boven. Deze herinneringen zijn photographiën van te zamen doorleefde toestanden; de vorm, waarin ze u worden aangeboden, is die van een album en in een album is een portret zeker niet misplaatst. Daarbij zijn er onder ons, die, sedert wij de schutters-uniform aflegden, elkander niet weder hebben mogen zien en ontmoeten en dat verhoogt voor de zulken de waarde van een portret. Had ik eene photographie van alle mijne voormalige krijgsmakkers, ik zou mij in 't bezit daarvan bovenmate verheugen.

En hiermede vaartwel!

HERINNERINGEN, enz.

I.

DE REVEILLE.

Het weinig doordacht huwelijk van Noord- met Zuid-Nederland, op 't Weener-Congres gekoppeld, was feitelijk gewelddadig ontbonden. Sedert lang hadden de bewoners der Zuidelijke provinciën des Rijks tegen de regering van koning Willem I hunne grieven en bezwaren doen hooren en laten gelden. Die grieven en bezwaren waren, naar men wilde, 't werk der Ultramontanen, en vooral van de Belgische geestelijkheid, zoo als onder anderen bleek uit de volgende regels, van een toenmaals bekend lied:

Zij zweren, al vloog ook de wereld aan spaand'ren,
Tyrannen te bannen uit Braband en Vlaand'ren;
Zij zweren 't, en hebben zich driemaal gekruist,
En Heerroom aanschouwt het en lacht in zijn vuist!

Eindelijk kwam het op den 25^{en} Augustus 1830 tot eene uitbarsting. Brussel, de zuidelijke residentie des Konings, werd het toneel van een hevig oproer; een oproer echter, dat — naar de meening van deskundigen — met kracht had *moeten* en *kunnen* bedwongen worden. Drie dagen lang holde 't oproerig gemeen, opgehitst en aangevuurd door baatzuchtige raddraaijers, door de straten en wijken der vorstelijke residentie en maakte zich schuldig aan plundering en brandstichting. Een gedeelte der troepen, aldaar en in den omtrek in bezetting, begon met de oproerlingen te heulen, terwijl de trouw geblevenen tot een tijdelijk nietsdoen gedoemd werden. De hoofden en leiders van den opstand wisten van onze zwak- of laauwheid uitmuntend partij te trekken. Ziende onze werkeloosheid — een uitvloeisel van de zucht tot concilieëren — en 't weldra afvallig worden van geheele regimenten, die zich bij de muiters aansloten, kostte 't hun weinig moeite, om 't vuur des oproers overal de Zuidelijke provinciën door te verspreiden.

Intusschen wendde koning Willem I zich tot de vijf groote Europeesche Mogendheden, die op 't Congres van Weenen het koning-

rijk der Nederlanden, op eigen autoriteit, hadden zamengesteld. 't Gevolg hiervan was, dat de bedoelde vijf potentaten hunne gezanten naar Londen zonden, om de zaak in quaestie aldaar in eene conferentie te behandelen. 't Ging met die conferentie echter, als met zoo menig andere bijeenkomst van dien aard:

Zij kwamen, bij paren

Zich vergaren;

Zij dronken een glas

En .....

Lieten de zaak zoo als zij was.

Koning Willem I verlangde evenwel meer. 't Weifelen en dralen der conferentie deed bij hem eensklaps 't besluit rijpen, om zijn regt tegenover zijne afvallige onderdanen door 't zwaard te handhaven. Hij riep zijne getrouwe Noord-Nederlanders te wapen. Met uitbundige geestdrift werd aan die oproeping gehoor gegeven. 't Krachtvol Nederland der 16^e en 17^e eeuw scheen als door een tooverslag te herleven; eene herleving, waarvan men — naar veler gevoelen — beter partij had kunnen en moeten trekken. Alles liep te wapen, om de grenzen van het tegenwoordig Nederland te overschrijden, ten einde

de oproerige zonen van 't Zuiden in hun overmoed te breidelen, of om die grenzen te verdedigen. Alle krachten werden daarvoor ingespannen, alles had men er voor over; 't was gelijk Tollens zong:

Beschik, bepaal,

Wij geven 't goud en grijpen 't staal.

Weldra werden de schutterijen mobiel verklaard en een leger, zoo schoon en groot, zoo vol moed en geestdrift, als Nederland welligt nog nooit onder de wapens had gezien, rukte brandende van strijd lust voorwaarts. Ook de Drentsche Schutterij nam daaraan deel.

De Drentsche Schutterij! O, als ik dien naam hoor noemen, dan doorleef ik, in mijne gedachten, een tijdperk, dat, tot op zekere hoogte, een der belangrijkste en genoegelijksten van mijn leven is geweest. Gaarne verdiep ik mij in de gebeurtenissen van die lang verleden dagen. Veel en velerlei brengen ze mij voor den geest. Zij herinneren mij aan oogenblikken van zorg en ernst, nevens uren vol levensvreugd en rein genot, van vrolijkheid en dartele scherts. Zij gewagen mij van vriendschap, toen gesloten en nog niet verouderd, van trouw en eerlijk-

heid, door 't vuur des tijds beproefd en verstaald. Zij roepen mij in mijn geheugen terug al de strijders, die toen met ons in dezelfde verwachtingen deelden en 't zelfde doel beoogden: 'tafvallig Zuiden binnen eenige weken tot de orde terug te brengen en dan naar huis en haardstede weder te keeren, met de zelfvoldoening in 'thart, dat ook door onze hulp de breuk tusschen Noord en Zuid was hersteld. Maar te gelijk herinneren ze mij onze bittere teleurstellingen, toen die verwachtingen in rook en nevel verdwenen en 'tons voorgestelde doel niet bereikt werd. 'k Hoor nòg dat krachtig koningswoord: »voorwaarts!» en de namen Hasselt, Leuven en Antwerpens vijfhoek schieten mij onwillekeurig te binnen en verbinden zich met namen van personen, voor wie mijn geest met onverdeelden eerbied zich nog nederbuigt. Doch als ik aan die hooggeëerde namen en hunne doorluchtige dragers denk, dan dringen zich tevens in digte drommen voor mijne verbeelding, al die trouwe makers, die als hoofd- en subalterne-officieren bij de Drentsche Schutterij met mij onder de wapens stonden. 't Is een weemoedig iets, die lange rij de revue te laten passeren, wier

gelederen reeds meer dan de helft door den dood gedund zijn.

Wat ik dikwijls voor mij zelf deed, wil ik nogmaals doen, doch thans ook inzonderheid voor hen, die nog in leven zijn, en er met genoegen aan blijven denken, dat ook zij in de ure des gevaars, als schutters den Koning en 't Vaderland hebben mogen dienen. Met andere woorden, 'k wil mijnen ouden krijgsmakkers, in vlugtige omtrekken, het een en ander herinneren uit de jaren 1830—1834, voor zoo ver dit in verband staat met ons uittrekken en onzen dienstdtijd bij 't Leger.

't Ligt echter geenszins in mijne bedoeling, eene volledige geschiedenis der Drentsche Schutterij te schrijven; daartoe ontbreken mij de noodige bouwstoffen. Neen, 'k wil, zoo als ik zeide, slechts eenige herinneringen uit de asch der vergetelheid oprakelen. Ik wensch, na een tijdsverloop van veertig jaren, u 't verleden nog eens voor den geest terug te brengen en u daardoor te doen instemmen met den uitroep, die mij zoo dikwijls ontsnapt: Is dat reeds zoo lang verleden! mijn God! het heugt mij nog als de dag van gisteren!

Eene beschrijving als die, waartoe ik thans wensch overtegaan, moet noodwendig, ten

minste hier en daar, droog en eentoonig worden, zoowel wat de stof, als den stijl betreft; mijne oude wapenbroeders gelieven dit voor lief te nemen. Gelijke welwillendheid moge mij van hen te beurt vallen, wanneer mijne herinneringen nu en dan blijken mank te gaan aan volledigheid en eenheid. De beste wil immers heeft zijne grenzen en van hem, wien 't slechts gegeven is een kaartenhuis te maken, zal men niet willen vorderen, dat hij een gebouw optrekke van steen en hout. De sobere berigten in de Drentsche Courant van die dagen, benevens de bovenbedoelde aantekeningen (voor eigen gebruik) van een lang overleden krijgsmakker, die 't zoet en zuur van 't schuttersleven volop met ons gedeeld heeft, en eindelijk mijn geheugen — dat er intusschen niet beter op geworden is — hebben mij in staat gesteld, mijn kaartenhuis in elkander te zetten. Nog iets: 't kan, ja 't zal gebeuren, dat ik wel eens wat veel over mij zelf dien te spreken. Ook dat houde men mij ten goede; 't is een algemeen menschelijk zwak, dat niet altijd te vermijden is; intusschen wensch en hoop ik er zoo zuinig mogelijk mede te zijn.

II.

ONZE UITTOGT.

Ik vang aan, met u nogmaals te verplaatsen in de laatste dagen van Augustus 1830. De tijding van 't oproer te Brussel was als een donderslag in Drenthe vernomen, terwijl men er met een zekere angst de dingen verbeidde, die nog komen zouden. Naarmate de opstand in kracht en omvang toenam en als een wervelwind van Brabant tot de meeste provinciën van Zuid-Nederland oversloeg, nam de spanning in Noord-Nederland toe en deed ook binnen de landpalen van Drenthe haar invloed gevoelen. Echte en valsche geruchten waren 't gretig verslonden voedsel voor die gaandeweg toenemende spanning. Daar klonk op eens 's Konings roepstem: »te wapen!» en die wapenkreet geleeke een tooverslag. Angst en schrik maakten ijlings plaats voor geestdrift en verontwaardiging. Het leger rukte naar de grenzen, de eerste

ban der schutterijen werd mobiel verklaard, de tijd van zijn uittrekken bepaald en de plaatsen aangewezen, waar de verschillende schutterscorpsen zich moesten vereenigen, om gefourneerd, gekleed en van wapenen voorzien te worden. Gelijktijdig werden er vrijwilligers gevraagd, en te Assen lijsten aangeboden tot het bijeenbrengen van vrijwillige bijdragen voor een fonds, ter ondersteuning van de vrouwen en kinderen van hen, die uit Drenthe ten strijde trokken. Opwekkingen in dichterlijk proza en in kreupele versmaat, wekten overal de geestdrift en vaderlandsliefde op. Herinnert ge u nog de volgende regels:

Rukt aan! wat toeft gij? Drenthenaren!
Volgt! volgt de roepstem van uw Vorst!
Een vader! nimmer te evenaren,
Door een, die kroon en scepter torscht!
Spoedt aan! met God, met vol vertrouwen!
Toont, dat we op dezen barren grond
Ook meer als distelen verbouwen,
Hier! waar Germanje's eik eens stond!
Hier kweekte men ook ed'le loten!
Hier groeide een graaf Van Heiden aan!
Uit 't eelste Drentsche bloed gesproten,
Elk Drenthenaar moet naast hem staan!
Hier vindt gij ook de Van der Wijcken,

Die strijden voor hun vaderland ,
Een Witsenborgh ! waar ge op moogt prijken ,
Met u op éénen grond geplant !
Zij wachten u , rukt aan dan , braven !
Spoedt aan ! die Land en Vorst bemint !
Geen Drenth'naar zij ooit slaaf der slaven ,
Maar vast en trouw en eensgezind.
Gij gaat , mijn zoon ! vol van verlangen ,
Dáár , waar èn pligt èn eer 't gebiedt ;
'k Hoop u weér in mijn arm t' ontvangen ,
Als vaderlander ! anders niet !! (1)

Wie uwer denkt niet aan zoo menige andere ontboezeming uit dien fel bewogen tijd, aan zoo vele toe- en aanspraken, aan die verschillende godsdienstige opwekkingen, allen van gelijken geest doordrongen? Mij dunkt, ik hoor ze nog, vooral de kerkelijke rede door mijn vader den 21^{en} November 1830, den dag vóór ons uittrekken, te Hoo-geveen gehouden. Hij had tot grondslag daarvoor genomen de woorden van Nehemia: »Denkt aan dien grooten en vreeselijken Heer en strijdt voor uwe broederen en uwe zonen en uwe dochteren, uwe vrouwen en uwe huizen.» (2)

Men moge mij deze kleine uitweiding ver-

---

(1) Zie 't vervolg der Dr. Court. 12 Nov. 1830, no. 91.

(2) Neh. 4, vers 14. Zie verder Dr. Court. 26 Nov. 1830, no. 95.

geven; 't is een geringe cijns, door een zoon aan de nagedachtenis van eenen voor hem onvergetelijken vader gebragt.

Op den 18^{en} October hadden reeds 32 personen zich als vrijwilligers in Drenthe aangegeven, terwijl men op hetzelfde tijdstip te Assen, ten behoeve van 't bovenbedoelde ondersteuningsfonds, eene som van 1153 gl. had bijeengebragt. ⁽¹⁾

In 't begin van November rukte de schutterij van Meppel, waarbij de vrijwilligers uit Assen en eenige andere gemeenten werden ingedeeld, naar Delfzijl. Weinigen misschien zullen zich hun kort verblijf aldaar meer kunnen herinneren. Dat verblijf schijnt, welligt door den korten duur dien 't had, weinig bijzonder te hebben opgeleverd. 't Eenige wat ik er ooit van gehoord heb, betrof eene zekere brandhistorie, die ik hier ter loops inlasch.

Er ontstond brand in de nabijheid eener wacht. De kommandant dier wacht liet dadelijk alarm slaan en de geheele bevolking kwam op de been. Onder de in allerijl toegeschotene menigte, bevond zich de plaatselijke kommandant het eerst op de plaats des

(1) Zie vervolg der Dr. Ct. 19 Oct. 1830, no. 84.

gevaars. »Wie waagt het hier alarm te laten slaan?» vraagt hij toornig. »Ik,» was 't antwoord van den kommandant der wacht. »En hadt ge daartoe order van mij?» De wachtkommandant antwoordde daarop natuurlijk ontkennend, waarna de plaatselijke kommandant met klem van redenen te kennen gaf, dat hij alléén en niemand anders regt had alarm te doen slaan, dat hij dat regt zou weten te handhaven en een iegelijk, en den bedoelden wachtkommandant in de eerste plaats, waarschuwde, zich nimmer weder aan dat regt te vergrijpen. De wachtkommandant daarentegen begreep, dat wanneer — zoo als hier — de nood het vereischte, ieder en inzonderheid een wachtkommandant eene gelijke bevoegdheid als een plaatskommandant had. Daar nu geen der twee kommandanten zijn opinie aan die van den ander wilde onderwerpen, klom de woordentwist tusssen hen telkens hooger, totdat er van de zijde van den plaatskommandant bedreigingen door uitgelokt werden, die eindelijk de tegenpartij wijselijk deden zwijgen. Inmiddels was het door het vuur aangetaste gebouw tot den grond toe afgebrand!

De Drentsche schutterij maakte ééne afdeeling uit, zamengesteld uit twee bataillons, ieder van vier kompagniën. Het eerste dier bataillons marcheerde op zaterdag den 20^{en} November uit Assen naar Meppel, om vandaar naar Kampen te gaan. Bij 't vertrek uit Assen had er echter iets plaats, wat voor een oogenblik een wanklank wekte te midden van de algemeene geestdrift voor de goede zaak. Wij lezen daarover het volgende: »Door eene bedekte hand was tusschen hetzelfde (tusschen de schutters van 't 1ste bataillon) mistrouwen gezaaid, waarvan zich de vruchten bij de komst in de hoofdplaats al ras ontdekten; de weinige sprekers, meestal tot de geringe volksklasse behoorende, boezemden der menigte in: *dat zij niet als schutters, maar als vrijwilligers uittrokken; dat zij niet ingevolge de wet door den Gouverneur waren opgeroepen, maar door denzelven den Koning aangeboden*, en gebruikten meer dergelijke tot stichting van ongenoegen en verwarring regt geschikte middelen. Vóór het vertrek van het bataillon op den volgende morgen, werden de misdadige pogingen van den vorigen dag met heftigheid vernieuwd, en stond het eenige oogenblikken twijfelach-

tig, of zich niet een paar gemeenten zouden afzonderen en naar huis terugkeeren.” (1)

»Dank,» zoo luidt dat berigt verder, »dank zij echter de braafheid en het gezond verstand des Drentschen landmans, welke voor betere inlichting en hartelijke toespraak vatbaar, de misleiding eindelijk heeft erkend en doorgezien, tot de volkomenste orde is teruggekeerd», enz.

Het tweede bataillon — welks geest in 't zoo even aangehaald berigt »uitmuntend» genoemd werd, — vereenigde zich in den vroege namiddag van den 22^{en} November te Meppel, om vandaar den volgenden dag naar Kampen te marcheren.

Ik zal die aankomst te Meppel niet ligt vergeten. 't Ongewone schouwspel, door den drang der algemeene omstandigheden uitgelokt, de uitbundige geestdrift der volksmenigte, de prettige ontvangst, die ons in het bedrijvige stadje wachtte, en de gedachte aan de dierbare betrekkingen, die wij zoo pas, misschien voor altijd, hadden vaarwel gezegd, deed menig oog vochtig worden. Doch hoe opwekkend en ernstig dat alles ook ware, 't gaf

---

(1) Zie Drentsche Courant, 26 Nov., no. 95.

tevens stof tot spotternij en critiek. En waarlijk niet zonder reden. Niet waar? Ge herinnert u nog levendig die bonte schaar van mannen en jongelingen, die een gedeelte uitmaakten van het door Drenthe te leveren contingent in de algemeene volkswapening. Is 't u niet, alsof gij ze nog voor u ziet, die schutters in hun dagelijksch tenue, deze in laken of duffel, gene in want of pij, waaronder, die nog nooit moeders pappot hadden verlaten, die nog nooit de grenzen van hun dorp of »loeg" hadden overschreden, die nog nooit een vaartuig hadden gezien? En dan die officieren! o, Verg een weinig inspanning van uwe verbeeldingskracht en geheugen, en ge zult ze nogmaals als voor u zien, deze geheel, gene slechts half of ten deele in uniform. Hier een kapitein met eene vervaarlijke sabel omgegespt en een klak, als eertijds de stads-dienders droegen op het hoofd; ginds een collega van hem gedoscht in een zwarten rok, een pantalon met roode bies, epauletten op de schouders vastgenaaid, met een gewonen zwarten hoed gedekt en eene sjerp over de vuile, bijna versletene portepée, waarin een fonkelnieuwe degen stak, zonder dragon.

Wel had men toen mogen vragen: wat zal er van dien troep worden? Doch de geestdrift van 't oogenblik zag in die orde-looze menigte slechts de redders van 't benarde Vaderland, en men dacht er zelfs in de verte niet aan, of er wat van die schare zou te maken zijn, en of den daarbij geplaatsten officieren ook de noodige kennis zou ontbreken, om dien bandeloozen hoop te leeren zich aan orde en krijgstucht te gewennen. Herinnert ge u nog, hoe er des avonds tusschen eenige van die officieren verschil van gevoelen bestond, over de vraag, wat er toen geslagen moest worden: de taptoe of de reveille?

De morgen van den 23^{en} November daagde. De reveille was geslagen, 't appél gehouden en 't laatst vaarwel gewisseld tusschen ons en de gastvrije burgers, die in grooten getale, van allerlei leeftijd en kunne, rang en stand, ons een eind weegs buiten Meppel uitgeleide deden. Onze marschroute, zoo als ge weet, was over Zwartsluis naar Kampen. 't Was een gure najaarsdag, de weg zeer slecht en door den regen, die in de laatste

dagen gevallen was, erg doorweekt. Ook viel er nu en dan een digte stofregen, zoodat de aanstaande verdedigers van haardsteden en altaren uit Drenthe alles behalve op rozen mogten wandelen. Hoe kort intusschen de togt ook duurde, hij was moeilijk en onaangenaam en lokte weldra menige klagt en verwensching uit. Zoo kwamen wij te Zwartsluis, alwaar we vernamen, dat de weg naar Kampen hoe langer zoo slechter dreigde te worden. Dit deed nieuw gepruttel ontstaan, en wel zoo algemeen en in die hooge mate, dat de officieren besloten, de reis verder per vaartuig te doen voortzetten. Na een oponthoud van een paar uur waren wij zoo gelukkig, dat wij een drietal schepen afhuurden, die ons zouden overbrengen. Wij staken met tegenwind van wal en kwamen des avonds tusschen 7 en 8 uur te Kampen aan. Aan de schutters werd de kazerne achter den Ouden-Muur tot nachtverblijf aangewezen, terwijl zij voor dien avond voedingsbiljetten ontvingen bij de burgers.

Zoo hadden dan de Drentsche jongens 't ouderlijk dak verruild tegen 't verblijf in eene

stad, die den meesten hunner vreemd was, om er pligten te leeren vervullen en er diensten te verrigten, die ze ter naauwernood bij name kenden. Zij kwamen er beladen met de heilwenschen van vriend en maag, met de meeste bijvalsbetuigingen van verschillende autoriteiten en met het laatst vaarwel van den Staatsraad-Gouverneur der provincie Drenthe in den zak ⁽¹⁾.

Mogten er bij 't binnentreden te Kampen onder ons geweest zijn, die met een bezwaard hoofd dachten aan de taak, die hun daar te wachten stond, spoedig scheen het te blijken, dat die taak niet zoo bijzonder veel tijd en inspanning kostte. Voorloopig bepaalde zij zich tot fourageren, corveën, een weinig exerceren, appél- en parade-houden, en zoo al meer. Den overigen tijd had ieder voor zich; men wijdde dien aan veel en verlerlei. Spoedig was 't een leven van vrolijken Frans; eigenlijk gezegd was er orde noch tucht, ieder deed schier wat hij verkoos, zonder evenwel uit te spatten. Kortom, we waren in onze verzamelpplaats spoedig op ons gemak, waartoe 't vrije leven en de bijzon-

---

⁽¹⁾ Zie bijlage A.

dere welwillendheid van en de minzame omgang met de Kampenaren in elke kring en omgeving de ongezoctste aanleiding gaven. Het logement en koffijhuis, de »Dom van Keulen» en de »Uitspanning» over de IJsselbrug werden al dadelijk de verzamelplaatsen der officieren, terwijl de onder-officieren en schutters elders gelegenheden zochten en vonden, om zich te vermaken.

De eerste feestviering, die ik hier bijwoonde, had plaats in de zoo even bedoelde Uitspanning. 't Was op den 6^{en} December 1830, den verjaardag van den toenmaligen Kroonprins. Achttien officieren, waaronder ik — schoon slechts vaandeldrager zijnde — werd toegelaten, namen deel aan dat feest. Bedrieg ik mij niet, dan zijn er slechts drie van meer in leven. 't Was een »gloeijend» feest; nooit zal ik 't vergeten, vooral niet het oogenblik aan 't dessert, toen de praeses opstond om een toast in te stellen, en men hem een servet over de schouders hing en de pruik afzette, wat een schaterend gelach deed ontstaan, dewijl er maar enkelen der aanzittenden wisten, dat hij zijn eigen hoofdhaar niet droeg. Amicaal en regt genoegelijk zaten we tot laat in den

nacht bijeen en marcheerden toen op onze hurken met uitgetrokken degens in twee gelederen over de lange IJsselbrug. Dat er onder ons waren die wel eens buiten 't gelid vielen, is onnoodig te vermelden.

Kampen was, zoo als we reeds zeiden, de plaats waar de schutters en onderofficieren zouden gekleed en van wapens voorzien worden. Met die kleeding en wapening ging het intusschen bijzonder traag. Bovendien was het weder ruw en guur en begon het reeds vroeg te vriezen. Daardoor werd de behoefte aan kapotjas en mouwvest dag aan dag dringender. Men begon te murmureren en de een na den ander vroeg verlof, om gedurende eenige dagen naar huis te gaan; deze, om zich aan den ouderlijken haard nogmaals te verlustigen, gene, om de noodige winterkleederen van huis te halen. Die aanvragen om verlof waren echter zoo veelvuldig, dat het telkens slechts aan kleine gedeelten kon worden toegestaan. Doch met het laatste konden verreweg de meesten zich niet vergenoegen en dit had tengevolge, dat er soms 50, 100, ja bij extra-gelegenheden 200 schutters te gelijk over de IJsselbrug gingen en den weg naar Drenthe insloegen, na aan hunne

respective kompagnies-kommandanten te hebben doen weten, dat zij met verlof gegaan waren, om zelven voor hunne kleeding te zorgen! In den regel duurde dit eigendunkelijk genomen verlof vier à vijf dagen, terwijl 't hoogst zelden gebeurde, dat iemand één dag langer uitbleef. Dat onder dit verlof-nemen ook een deel heimwee schulde, is bij mij zeker. Onze jongens van die dagen kenden en gevoelden even goed, als thans hunne kinderen en kleinkinderen, de waarheid van het Drentsche volksdeuntje (welligt een variant van Vader Cats):

Al is het Landschap schraal, en daarbij enkel hei,
Het vogeltje is graag, waar 't eens kwam uit het ei.

Eindelijk werden er krachtige maatregelen genomen, om het bedoelde kwaad zoo veel mogelijk tegen te gaan, ofschoon men het, tijdens ons verblijf aldaar, nooit geheel heeft kunnen doen ophouden.

Wij werden te Kampen georganiseerd door den Generaal Ramdohr en later gereorganiseerd door den Generaal Knodser. Tevens verwisselden wij daar elk oogenblik van plaats-kommandant. Een onzer kapiteins had de aardigheid zijne collega's en andere officieren

dierennamen te geven en die te stellen onder 't kommando van een der overige kapiteins, die den gefingeerden naam droeg van Willem van Aken. Niet waar? Ge herinnert u nog die diereennamen, als: de Slingeraap, de Meerkat, onze lieve-heers Windhond, de mooie Mosch enz., alsmede hoe de bedoelde naamgever gezegde officieren onder hunne pseudoniemen aan den generaal-majoor Knodser voorstelde.

Van den 13—17^{en} Januarij 1831 werden onze onderofficieren voor 't eerst geoefend in 't schieten met losse patronen; den 18^{en} namen al de schutters aan die oefening deel, terwijl op den 20^{en} dierzelfde maand, door de gezamenlijke officieren en onderofficieren voor 't eerst naar de schijf werd geschoten.

In de week van den 21—28^{en} Januarij arribeerden de eerste kleedingstukken, die dadelijk werden uitgedeeld. 't Waren lange donkergrijze kapotjassen met een vuurroode uitmonstering, ter hoogte van de sluiting der opstaande kraag. Mij dunkt, ik zie ze nog, die voor 't eerst gekleede schutters, bij troepjes door de straten loopende, onder 't zingen dezer woorden:

De Potter is dood en de Potter is dood
En wij gaan hem begraven,

nu en dan afgewisseld door 't eentoonig:

Ja wij willen dapper vechten
Tegen de Potter en zijn knechten.
Komt dan, schuttertjes al te zaâm,
Laat ons vechten in Godes naam.

Op den laatsten dag der maand Januarij deden we onze eerste militaire promenade.

De geestdrift, die ons in die dagen bezielde, bereikte haar toppunt, toen Van Speijks heldendaad ons werd medegedeeld. Wat al opgewondene gesprekken had die mededeeling tengevolge, welk een bombast in proza en poëzie werd naar aanleiding daarvan gedebiteerd! O, 't heugt mij nog, hoe ook ik dat feit op mijne wijze in hoogdravenden onzin op rijm bragt en er een afschrift van zond aan mijn grootvader, die er zeer flegmatiek op antwoordde: dat het naar zijne zienswijze beter was voor 't Vaderland te leven, dan er voor te sterven.

Niet lang na deze zoo verschillend beoordeelde gebeurtenis, drong het gerucht tot ons door, dat we Kampen weldra zouden verlaten, en helaas! eer wij 't vermoedden, werd dat gerucht bevestigd. Wij kwamen in den morgen van den 18^{en} Februarij op het marktplein te Kampen bijeen, om vandaar naar

Harderwijk te marcheren. Onderwijl we daar marschvaardig stonden, werd ons een zeer vleijend afscheid voorgelezen van de regering der stad Kampen, die hare hoogste tevredenheid over ons verblijf in dat stuk uitdrukte.

Met een weemoedig hart rukten we ons van Kampen los. Al de dagen, die we er mogten doorbrengen, waren even zoo vele herinneringen van blijdschap en genot. Kampens burgerij had alles, wat mogelijk was, aangewend, om binnen hare muren ons 'tleven aangenaam te maken. Wij hadden er kennis gemaakt en vriendschap aangeknoopt met een Moulin, een Roorda van Eijsinga, een P. H. Gallé, een Hoek, een Van Berkum Bijsterbos en andere letterkundigen en geleerden, die we er leerden hoogachten. In een woord, 'thad er ons aan niets ontbroken.

De togt naar Harderwijk vorderde twee dagen. De eerste bragt ons te Elburg, alwaar we zeer tot ons genoegen bij de burgerij werden ingekwartierd. Na 't stille stadje in alle rigtingen opgenomen, den stompen toren beklommen en 'tinstituut van Kinsbergen bezocht te hebben, bragten we er eenige

uren hoogst genoegelijk door. Den volgenden morgen waren we reeds vóór dag en daauw weder marschvaardig. 't Was of de digt bewolkte lucht ons 't lot van dien dag wilde voorspellen. Naauwelijks waren we buiten de poort, of 't begon te regenen, dat zonder tusschenpoozen aanhield tot Harderwijk onze eerste garnizoensplaats.

III.

ONS GARNIZOENSLEVEN.

Nog vol van de indrukken, die 't verblijf te Kampen en Elburg in onze harten had achtergelaten, marcheerden we Harderwijk binnen, alwaar de kazerne »Oranje-Gelderland" onzen schutters tot verblijf werd aangewezen. Die kazerne was van de publieke straat gescheiden door een groot ijzeren hek. Dat hek binnengaande, vond men regts van den ingang eene officierswacht en overigens een vrij ruim plein. De manschappen op gezegde wacht hadden hunne geweren met scherpe patronen geladen, een maatregel niet overbodig, wanneer men bedenkt, dat in die kazerne tevens waren gehuisvest de manschappen, behoorende tot het depôt onzer koloniale troepen, waaronder enkelen, die men met regt het uitvaagsel van 't menschdom kon noemen. Zoodra onze schutters dat hek binnengetreden waren, werd het

achter hen gesloten. Daar stonden ze druipnat en vonden in de kazerne de kagchels weggenomen en de soep aangebrand. Geen wonder, dat die nog zoo weinig gedisciplineerde mannen zich daarover hoogst ontevreden gevoelden. De gedachte opgesloten te zijn, zijne vrijheid te missen — een toestand tot nog toe niet door hen gevoeld, — daarbij huiverig, ja koud, schier verkleumd, laauwe spijs die aangebrand was, o! dat alles was dubbel toereikend om schielijk voor te bereiden, wat haastig volgde. Voegt men daarbij dat aan de officieren biljetten waren uitgereikt, waarop gedrukt stond:

Een officier,

Voor drie nachten;

en daaronder met groote letters:

Alleen logies,

dan scheen 't wel, dat men hier aan opzet had te denken. Een vriendenhand — beweerde men — was daarvan onwillekeurig de oorzaak, en wel door in de Arnheemsche Courant een artikel te beantwoorden, geplaatst in de Haarlemmer Courant van den 1^{en} Februarij 1831. (1) Aan dat courantengeschrift alleen meende men het te moeten

(1) Zie bijlage B.

wijten, dat in den morgen van den 19^{en} Februarij de kagchels binnen de kazerne Oranje-Gelderland waren weggenomen, en dat aan de officiersbiljetten de woorden waren toegevoegd: »alleen logies.”

Nadat onze officieren alles gedaan hadden, wat ze konden, om de ontevredene schutters met hun toestand te verzoenen, vereenigden die officieren zich aan een gemeenschappelijken disch. Naauwelijks echter was het eerste geregt, heerlijke schelvisch, voorgevend, of daar komt het berigt aan de tafel, dat de geheele kazerne in opstand is. De officiers springen ijlings op, gespen zich de degens aan en snellen naar de plaats des gevaars, en zij komen er waarlijk niet te vroeg! Onze schutters, nagenoeg 1100 in getal, stonden met den bajonet op 't geweer, achter het ijzeren hek der kazerne, met het doel om dit hek te forceren. Reeds had de wacht-hebbende officier der voornoemde wacht de hanen der geweren zijner manschappen doen spannen. Ter goeder geluk alzoo kwamen onze officieren nog even bij tijds, om een vreesselijk onheil te voorkomen. Zij wierpen zich in 't midden der opgewondene schutters en wisten dezen, na veel moeite, te bele-

zen, om de bajonetten van de geweren te nemen en beiden weder in de kazerne te brengen. Een en ander echter werd gekocht voor de bewilliging, dat de schutters dien dag verlof zouden hebben, om vrij, doch ongewapend door de stad te mogen gaan en voor eigen geld zich spijs en drank te verschaffen. Onmiddellijk werd van die vergunning gebruik gemaakt, terwijl de officieren zich weder aan tafel zetten. Doch reeds spoedig werden dezen op nieuw verontrust. Er stormde een korporaal binnen met de tijding, dat alles in oproer was, dat meer dan vijfhonderd schutters den kommandant der stad, benevens den burgemeester, uit hunne respectieve woningen hadden gehaald en naar de markt gedrongen, ten einde daar aan de vorderingen der misnoegden te voldoen. De officieren vlogen allen naar 't marktplein en vonden er de zoo even ontvangene tijding bevestigd. 't Was echter eene ongewapende demonstratie, die ten gevolge had, dat de eischen der schutters op staanden voet door den burgemeester werden ingewilligd. Immers eenige oogenblikken daarna werden ze in de kazerne rijkelijk van brood, kaas en bier voorzien. Voordat zich de massa echter

derwaarts had gebeven, bleven er nog enkele opgewondene drinkebroërs, meest remplaçanten, in digte drommen door de stad zwieren, totdat zij eindelijk voor de voormalige Latijnsche school post gingen vatten, met het kennelijk doel, om eenige belhamels, die men wegens insubordinatie daar in verzekerde bewaring had gebragt, met geweld te bevrijden, wat hun dan ook gelukte. Na deze gebeurtenis viel er niets meer voor. Hoewel we 't voorgevallene betreurden, werd het wel dra voor ons eene bron van vreugde. Immers daaraan alleen meenden we het te mogen toeschrijven, dat we, na een verblijf van slechts dertien dagen, eene garnizoensplaats verlieten, waar we ons geen enkelen dag op ons gemak hadden bevonden.

Wij gingen den 4^{en} Maart op marsch naar Gorinchem, 't welk we den 7^{en} d. a. v. binnenrukten, na den eersten dag te zijn gemarcheerd langs of door Ermelo, Putten en Nijkerk naar Hoevelaken en Zwartebroek, den tweeden dag over Amersfoort naar De Bilt en Zeist en den derden dag naar Meerk. Op weg naar laatstbedoelde plaats werden we te Utrecht in de Maliebaan geinspecteerd door den generaal Cort-Heyligers,

die betuigde zeer tevreden over onze afdeeling te zijn. Zoowel te Hoevelaken als aan De Bilt en te Zeist bragten wij den tijd alleraardigst door. Voor de meesten onzer waren de omstreken van Utrecht geheel onbekend. Inzonderheid te Zeist, waar ik een uitmuntend kwartier trof, beviel het mij, vooral ook in de avond-godsdienstoefening der Hernhutters. In den vroegen morgen van den vierden dag maakten we ons op naar Gorinchem. 't Had den nacht te voren sterk geregend, zoodat alles nog vrij vochtig was; dien morgen echter was het droog weder, doch koud. Ofschoon de weg vrij eentonig en vervelend was, kwam daarin eenige verandering toen we Arkel naderden en Loevestein in de verte ontdekten. Dat gezicht alleen veraangenaamde den togt en maakte ons warm. Omstreeks den middag marcheerden wij Gorinchem binnen en werden onmiddellijk na onze aankomst geïnspecteerd door den generaal Muller, opperbevelhebber van Gorinchem en omliggende sterkten.

Aan ons verblijf te Gorinchem knoopten onze meest aangename herinneringen zich vast. De ligging van het net en bedrijvig stadje, zijne humane bevolking en wat niet al, waren als

zoo vele koorden, die er ons aan verbonden; koorden voor menig uwer welligt nog niet verslapt of ontknoopt.

Dáár trok de Drentsche Schutterij hare kinderschoenen uit. Dáár eerst begon men regt te begrijpen, waarom men onder de wapens was; dáár leerde de schutter zich gewennen aan behoorlijke orde en tucht; dáár werd ons van Rijkswege een kundig hoofd-officier der armée toegevoegd, ten einde ons theoretisch en practisch in de krijgskunst te onderwijzen. En al noemde men dat onderwijs ook een eindeloos drillen, juist dat drillen heeft aanvankelijk van ons gemaakt wat we later zijn geweest.

Wie onder mijne vroegere krijgsmakkers, die dit leest, herinnert zich niet veel en velerlei, wat betrekking heeft op dat vriendelijk stadje? Hier het koffijhuis van Lindeman, waar men een heerlijk riviergezigt kon genieten; ginds buiten de Arkelpoort de uitspanning van Baudenel, waar we ons zoo menigmaal met kegelen of eenig ander spel vermaakten; elders het logement »de Hooiwa-gen”, waar we ons zoo menig middag te goed deden aan verschen zalm.

Op den 21sten Maart had er eene reorga-

nisatie der compagniën plaats, door 't formeren eener compagnie schutter-artillerie, waarvoor de noodige officieren uit ons midden werden aangewezen. Deze gelegenheid werd tevens dienstbaar gemaakt aan 't houden eener groote inspectie door den opperbevelhebber der vesting.

Gorinchem werd voor mij — duld het, Lezer, dat ik voor een oogenblik mijn stokpaardje bestijg — een onvergetelijk plekje. Ik leerde er kennen de dichters mr. A. Boxman en A. J. ten Hagen en sloot met menig ander ingezeten een vriendschap, die nog niet is verkoeld. Nog meer, ik verwierf er de epauletten en verruilde er 't bureau van onzen afdeelings-kommandant, waarop ik spoedig na onze aankomst te Kampen was geplaatst, met Loevestein, werwaarts ik gedetacheerd werd als officier.

Met Loevestein! O! 't heugt mij nog als de dag van heden, dat ik er mijn eerste bezoek aflegde. 't Was een paar dagen ná onze aankomst te Gorinchem, dat ik mij naar Dalem begaf, om naar het vermaarde kasteel te worden overgezet. Verbeeld u een knaap van naauwelijks 20 jaren, vrijwillig uitgetrokken, blakende van vaderlandsliefde

en wanende, dat hij een oproerig deel der natie, binnen weinige dagen, misschien binnen zoo vele weken, zal helpen tuchtigen en onder 't wettig gezag terugbrengen. Denk u dien jongeling, opgewonden van geestdrift als hij is; op 't punt zijnde van tot den rang van schutterofficier bevorderd te worden, dweepende met de daden van het voorgeslacht en gloeiende van eerbied voor de namen van die doorluchtige mannen, die in den strijd der meeningen en staatkundige beroeringen van hun tijd pal stonden als rotsen, die vrijheid en leven veil hadden, om de burgerlijke en godsdienstige vrijheid van het Nederlandsche volk te bevestigen en te handhaven! Stel u hem voor, het eerst den breeden Waalstroom oproeijende en met forschen riemslag het onvergetelijk Loevestein naderende! Zie hem ten toppunt van geluk, nu hij gereed staat met zijne voetzolen den grond te drukken, dien een Hugo de Groot en zoo vele andere beroemde mannen eeuwen vóór hem hebben betreden! Verbeeld u dat alles, en ge zult u een flauw begrip kunnen vormen, hoe ik bij die eerste kennismaking met dat eerwaardig gebouw te moede was.

't Was mij alsof ik heiligen grond betrad;

neen, ik trad niet, ik vloog aan wal. Ik wilde den steen zoeken, waarop Gozewijn de Wilde, president van Holland, ten jare 1447, na eene hem afgeperste bekentenis van schuld, onthoofd werd; ik wilde de vermoedelijke plek opsporen, waar men wil, dat Herman de Ruiter zijn naam vereeuwigde; ik wilde zoeken naar de vertrekken, waar Hugo de Groot, Rombout Hoogerbeets en later ettelijke afgezette Remonstrantsche predikanten eens gevangen zaten; ik wilde mij de cellen doen aanwijzen, waarin Jacob de Witt en vijf andere staatsleden eens waren opgesloten; ik wenschte er 't vertrek te zien, waar men eens den dapperen Engelschen admiraal Ascué in verzekerde bewaring hield en mij 't verblijf doen opensluiten, waaruit de oud-burgemeester van Dordrecht, Mr. Simon van Halewijn, zijne bewakers ontsnapte door middel van een vischnet, door hem zelf in zijnen kerker — naar 't heette uit tijdverdrijf — gebreid. Dat alles zweefde voor mijnen geest, toen ik er binnentrad en meer dan dat; ik verbeelde mij er de gestalten te zien van eene Maria van Reigersbergen, van eene Maria Wensen, van eene Elsie van Houweningen, van eene Susanna van Oostdijk en andere

doorluchtige vrouwen, die Loevestein hebben verheven tot eene gedenkzuil van vrouwen-liefde en moed. O! ik keerde vandaar terug, en hoe menigee van u deed het even opgewonden als ik.

Toen ik echter eenige dagen later er terug kwam om er weken lang te blijven, toen vielen er op het zonnig tafereel van zoo even sterke slagschaduwen. De geestdrift, die mij tijdens mijn eerste bezoek aldaar bezielde, begon hoe langer hoe meer hare wiken samen te plooiën. Als geschiedkundig gedenkstuk behield het nog steeds zijne hooge waarde voor mij; als zoodanig is en blijft het den diamant gelijk, die altijd schoon en heerlijk is, in welk licht, van welke zijde en hoe dikwijls men hem ook moge beschouwén; doch als garnizoens- of detachementsplaats was het eene der minsten, zoo niet de allerminste, die door ons in die dagen werd betrokken. Laat ik u een en ander van ons verblijf aldaar vlugtig mogen herinneren!

De schutters waren er slecht gehuisvest en de officieren vooral niet beter. De laatsten hadden slechts één vertrek ter hunner beschikking, een vertrek met naakte onoogelijke wanden, waarin eene groote tafel, eenige

stoelen, benevens een twaalf à dertiental opene kribben stonden, de meesten met stroo of stroozakken, een enkele met een behoorlijk bed — daarvoor expres gehuurd — gevuld. De warme Julij- en Augustusnachten in die kribben, in 't gezelschap van een legio van zekere springende en op ons bloed azende diertjes, doorgebracht, waren niet van de aangenaamsten. Menigen nacht vond men ons dan ook half of geheel wakende. Werd het ons daarbinnen soms al te benaauwd, dan rukten we naar de wallen, ten einde de vischvangst op de rivier te bespieden. 't Was een aangenaam gezicht eene massa van zalmnetten daar te zien uitgestoken: netten, aan wier uiteinden tonnetjes waren bevestigd, voorzien van lantaarns, waarin heldere lichten brandden, tot een sein voor de op- en afvarende schepen. Wij hebben ons menig nacht met de beschouwing dier schijnbare dwaallichtjes vermaakt.

De gelegenheid om op het fort behoorlijk te dineren was zoo slecht, dat we er al zeer spoedig toe overgingen, onze eigene menage te houden. Wij improviseerden tot dat einde twee onzer oppassers tot proviantmeesters en koks, en dag aan dag bestond nu

ons middagmaal in ham, aardappelen en salade en salade, aardappelen en ham. We dronken er meer dan we er aten.

De dienst was er alles behalve vermoeijend en bestond hoofdzakelijk in 't bewaken van een aantal krijgsgevangenen, die door een onzer makkers (nu reeds ter ziele) en door mij in den aanvang van den Tiendaagschen Veldtogt, toen er eene nieuwe toevoer van gevangenen naar Loevestein plaats had, naar Naarden werden getransporteerd. Dit transport geschiedde door twee zeilschepen en een geleide van veertig schutters, waaronder een paar onder-officieren en korporaals, allen voorzien van de noodige scherpe patronen. 't Was een gevaarlijke en avontuurlijke togt, die drie dagen duurde en gelukkig door ons werd volbragt. Van dien togt zou ik in waarheid een roman kunnen schrijven. Nu en dan had hij, schier met levensgevaar, plaats door de opgewondenheid van duizenden van menschen, die, vooral te Utrecht, op de been waren. Woedende kreten stegen er gestadig uit de woelende menigte op, terwijl men vuilnis en steenen door de geopende scheepsluiken op de weerlooze gevangenen wierp. Te Utrecht gaf daartoe 't volgende hoofdza-

kelijk aanleiding: Toen wē met onze schepen om de stad heen gevaren waren, en de brooddrunkene menigte de lijnen had stuk getrokken, zoodat we al boomende moesten voortsukkelen, bereikten we eindelijk met veel moeite de sluis naar de zijde van Maarsen. Nadat we deze waren doorgevaren en het breede vaarwater zich voor ons opende, liet ik een nieuw aangebragte lijn zoodanig vieren, dat ik dicht langs den wal, tegenover de jaagpadzijde, den togt kon vervolgen, zonder last te hebben van de massa die ons tierende en razende volgde. Ik liet de luiken, die ik te Utrecht had moeten sluiten, om mij te vrijwaren voor de driften van 't baldadig gemeen, weder openen, ten einde aan de gevangenen, waaronder twee zwaar gewonden, de noodige versche lucht te verschaffen. Doch naauwelijks was dit geschied, of een der gevangenen veroorloofde zich de vrijheid, om ongevraagd het hoofd buiten een der luiken te steken. Dit werd door één uit de honderden, die op den wal ons volgden, gezien. En ziet, die iemand, eene jonge deern van een zeer verdacht voorkomen, met een wicht op den arm, herkende dien persoon en noemde hem den vader van haar kind.

Twee jaar vroeger had die persoon te Utrecht in garnizoen gelegen. Behoef ik u te zeggen welke verwenschingen er werden uitgebraakt, welke tooneelen er volgden? Neen, ik ga ze met stilzwijgen voorbij. Alleen dit: op de verwijtingen en wraakkreten der bedoelde jonge dochter, begaven een veertiental der toeschouwers, half ontkleed, zich te water, en zwommen, gewapend met steenen en wat niet al, naar 't schip, ten einde hunne woede te koelen, vooral aan dien éénen, die met zijne medegevangenen angstig in 't scheepshol nederzat. De zwemmers bereikten spoedig de kiel, doch naauwelijks hadden zij hunne handen aan 't scheepsboord geslagen, of zij maakten met de geweerkolven onzer schutters dermate kennis, dat ze onmiddellijk los lieten. Intusschen kon ik niet verhinderen, dat mij twee keijen troffen; den een ontving ik tegen mijne borst, den ander tegen den rand mijner epaulet.

Nog eens, 't was een gevaarvolle en avontuurlijke togt. Ik zou er nog een aantal bijzonderheden van kunnen mededeelen, zoowel ernstige als koddige, doch ik mag niet langer over mij zelf spreken. Iets echter moet er nog van 't hart, en wel dit: dat in die da-

gen menigeeu gedecoreerd is voor iets, wat hem niet meer beleid en moeite heeft gekost, dan de taak toen door ons, inzonderheid door genoemden mijnen krijgsmakker, die als hooger in rang (hij was destijds 1ste luitenant) het kommando over het transport voerde, volbragt. Wij toch moesten ons zelve helpen en redden, daar er, ten gevolge van een kleingeestig misverstand tusschen twee zeer hooggeplaatste personen, te Utrecht geen enkel militair ter onzer hulp en ondersteuning onder de wapens was. Of zoodanige hulp en ondersteuning wenschelijk ware geweest, moge de lezer zelf beslissen, als ik bij het reeds aangevoerde nog dit voeg: dat de geweren onzer schutters, volgens instructie, met scherp geladen waren; dat de volksmenigte bij die gelegenheid te Utrecht op de been — naar eene ons later verstrekke raming — nagenoeg 20,000 man had bedragen; dat het daar ter stede juist dien dag weekmarkt was; dat het transport er sedert eenigen tijd reeds verwacht werd; dat het was in de eerste dagen van den Tiendaagschen Veldtogt, toen de verontwaardiging en haat tegen al wat Belg heette ten toppunt waren gestegen; dat we steeds

letterlijk omsingeld waren door nieuwsgierigen, belangstellenden, vloekenden en dreigenden; dat we dikwijls moeite hadden, de woelende massa van onze schepen te weren, ja, dat er eens drie man te gelijk bij ons aan boord sprongen, die we met geweld vandaar moesten verdrijven, zoodat ze allen in 't water vielen, wat de spanning onder de menigte niet weinig verhoogde.

Genoeg; laat ons tot Loevestein terugkeeren!

Wij lagen er in den kersentijd en deden aan die lekkere vrucht ons bijzonder te goed. Menig uwer zal 't zich nog levendig herinneren, hoe wij officieren onder elkander nu en dan uitstapjes deden door den Bommelerwaard, hoe we dan vaak een boerenwagen uit den omtrek huurden en zonder banken, even alsof we gingen hooijen, daarin plaats namen, en in gezelschap van een kwart anker wijn, naar Brakel, Zuilichem of eenig ander dorp reden, ten einde ons daar in den een of anderen kersenboomgaard te verlustigen. Om dat doel te bereiken, hadden we ons slechts aan te melden bij een der vele eigenaars van zulke boomgaarden, welke eigenaar, zoodra hij ons verzoek gehoord had, ons een of meer knechten, voorzien van platte mandjes,

mede gaf, met last, om ons naar behooren te bedienen. Ter bestemder plaats aangekomen, vlijden we ons in 't malsche gras, waar de knechts ons volop van kersen voorzagen, die we onder 't genot van een glas wijn consumeerden, op eene wijze, die mij op dit oogenblik nog doet wenschen: mogt ik nog eens *zoo* en *zulke* kersen eten! Dat genot kostte ons slechts een fooi aan de knechts, welke fooi echter zoo rijkelijk werd gegeven, dat hij, die haar ontving, de heeren sterk noodigde, om spoedig terug te komen.

Onder de door ons naar Naarden vervoerde krijgsgevangenen was er een, die zich noemde »monsieur V..... le capitaine, etc.”; 't was een slimme vogel, naar 't mij voorkwam een man, geboren uit de heffe des volks. Hij zat met meer anderen in hetzelfde vertrek, waar men meent, dat Hugo de Groot heeft gezeten. Aan dien man liet ik mij veel gelegen liggen. Ik voorzag hem geregeld van lectuur en verruilde mijne verschillende teekeningen, die ik te Loevestein ontworpen had, tegen schetsen van zijne hand. Terwijl ik dit schrijf, heb ik er nog een van hem voor mij liggen; zij stelt voor 't springen der kanonneerboot van Van Speijk.

Toen wij te Loevestein lagen, lag er een detachement van ons op 't fort Sint-Andries, terwijl 't grootste gedeelte van ons eerste bataillon met een aanzienlijk deel der compagnie schutter-artillerie garnizoen te Woudrichem hield. 'k Herinner mij uit laatstgenoemde vesting nog eene scène, die 'k hier in uw geheugen terugroep.

De hoofdpersoon er van was een onzer makkers, die alreede den tol der natuur betaald heeft. 'k Ging in 't laatst van Maart met nog een paar vrienden onze kameraden te Woudrichem bezoeken. 't Was dien nacht lichte maan, zoodat we volstrekt geen haast hadden om te vertrekken en ons gemakkelijk lieten vinden, om den avond in de sociëteit met bluffen door te brengen. Onder de spelers bevond zich ook de waarnemende chef der artillerie-compagnie. Nadat we eenigen tijd rustig gespeeld hadden, bragt een korporaal met niet weinig onthutst gezigt de tijding, dat er in zekere nabijgelegen kroeg een twist was ontstaan tusschen de artilleristen der militie en die der schutters, dat men over en weder de sabels had getrokken en woedend aan 't vechten was. Wij sprongen op dat bericht allen van onze stoelen op en

snelden naar de aangeduide plaats, met de schutter-artillerie-officiëren in de voorhoede. Een oorverdoovend geraas en gegil klonk ons weldra tegen; wij stonden voor de bedoelde kroeg en drongen naar binnen. Wij vonden er een der officieren van de artillerie der landmagt reeds druk bezig om de twistenden te sussen en hen de kroeg te doen ontluimen; wij ondersteunden hem in zijne pogingen, doch te vergeefs. Intusschen ziet onze bovenbedoelde krijgsmakker in een hoek van 't vertrek een bijna gloeiend potkagcheltje staan, en naauwelijks heeft hij dat in 't oog gekregen, of hij bukt er zich bij neder, om te onderzoeken, of de pooten ook gloeiend zijn. Zij zijn het niet, en zonder een woord te spreken heft hij het gloeiend voorwerp in de hoogte, zoodat de pijpen regts en links over en tusschen en op de vechtenden nedervallen en begint met zijn gloeiend wapen eene wandeling door 't vertrek, met dat gevolg, dat het in een oogwenk ontruimd was.

Ik sprak zoo even van den Tiendaagschen Veldtogt. Toen hij door het koninklijk: *voorwaarts!* werd geopend, bevond onze schutterij zich — zoo als ik reeds herinnerde — in gar-

nizoen te Gorinchem en onderhoorige sterkten. Al heeft dat »voorwaarts” en die veldtogt thans misschien voor menig onzer eene geheel andere beteekenis, toen werkten beide magnetisch op ons. Onze opgewondenheid in die dagen kende geene palen; wij dweepten met den dichter, die kort daarna zong:

Tien dagen . . . . . (ja! God heeft het wonder gedaan,)
Ze zijn ons tien eeuwen van glorie.

Slechts één wensch, slechts ééne gedachte bezielde ons, 't was het vurig en bruischend verlangen, om het zegevierend leger te volgen en op vijandelijk grondgebied te toonen, van welk bloed wij waren. Een onzer wapenbroeders met een vijftigtal onzer schutters hadden, door een schier toevallige omstandigheid het geluk, om met de eerste divisie, onder 't bevel van den luitenant-generaal Van Geen, den veldtogt mede te maken ¹⁾. O, hoe we die bevoorregten benijdden, hoe we hunkerden hen op het pad van roem en eer te mogen volgen! Dadelijk staken wij de hoofden bijeen en kwamen tot het besluit, om onverwijld bij een eerbiedig adres Z. M. den Koning te smeecken, in den roem en de ge-

---

(¹) Zie bijlage C.

varen van het voortrukkend leger te mogen deelen, door bij dat leger ingelijfd te worden. Dat adres werd op staanden voet ontworpen en nog dienzelfden dag verzonden; en er kwam fiat op, vóór we dat hadden durven verwachten. In 't koninklijk antwoord op ons verzoek werd Bergen-op-Zoom ons aangewezen als de plaats, waar we onze nadere bestemming zouden afwachten. Reeds eenige dagen vroeger was een soortgelijke démarche gedaan, door den 2^{den} luitenant H. C. Carsten, den sergeant R. Kramer en de schutters J. Schipper, J. Prins, J. Schild, J. Schuring, A. Pegman, K. Martens, Jan Korten, B. Jansjens, P. Hoffman, A. de Villiers, A. J. Ostens, Jan van der Wolde, K. Hollander, B. Hagenaaars, A. Laferté, M. Paulles en P. van Dockum, allen behoorende tot de compagnie artillerie der mobiele Drentsche Schutterij, die bij request verzochten, om in hunne betrekkingen te worden overgeplaatst bij eene der batterijen veldartillerie. De beschikking op dit request ontvangen, was, hoewel afwijzend, zeer vleijend (¹).

Namen we daarop noode afscheid van het

(¹) Zie bijlage D.

vriendelijk Gorinchem, dat afscheid werd minder diep gevoeld, dan anders 't geval zou zijn geweest, door 't besef, dat we digter naar de grenzen trokken, ten einde vandaar, bij 't hervatten der vijandelijkheden, dadelijk op te rukken. Onze marschorder verscheen; wij zouden den 27^{en} Augustus vertrekken en den marsch in drie dagen doen, den eersten naar Oosterhout, den tweeden naar Oudenbosch en den derden naar Bergen-op-Zoom.

Vóór ons vertrek hadden er nog twee gebeurtenissen plaats, die velen uwer zich nog met genoegen zullen herinneren, nl. de aankomst van den kolonel Wieling, die 't kommando over onze afdeeling kwam aanvaarden, en 't vieren van een regt vrolijk feest. Beide gebeurtenissen hadden plaats op den 24^{en} Augustus 1831, zijnde 's Konings verjaardag. Na afloop der gewone kerkparade verzamelde het garnizoen zich op de markt, waar eene groote parade zou worden gehouden, gekommandeerd door een onzer hoofd-officiëren, dien we nog nooit hadden hooren kommanderen. Toen we daar in orde geschaard stonden, verschenen weldra de opperbevelhebber, de generaal-majoor Muller met zijn staf, benevens onze nieuwe kolonel, die

in plaats kwam van den als zoodanig afgetreden heer m^r. W. H. Hofstede, toen lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

»Ziedaar kolonel», sprak de generaal, »de Drentsche schutters, 't zijn brave mannen, den naam van Drenthenaren volkomen waardig.» Nadat de kolonel hierop in antwoord een vriendelijk en welwillend woord terug gaf, klonk al spoedig 't kommando: »om te defileren, de regtervleugel door de midden voor!» Dat kommando werd zoo goed en zoo kwaad als 't kon uitgevoerd en wij defileerden voorbij den generaal en diens staf, alsmede langs een groote troep jongens, met gekleurde vlaggen en zakdoeken aan lange stokken gehecht. In den namiddag van dien dag, klokke drie, vereenigden we ons in 't logement »de Doelen» aan een diner van 70 à 80 couverts. Aan dat diner werd door den generaal, eenige hoofdofficieren en verschillende civiele autoriteiten deelgenomen. 't Regende er toasten en ieder scheen zich dol te amuseren. 't Meest echter de bovenbedoelde jongens, die bij 't dessert in de feestzaal werden gelaten, waar ze als in een oogwenk het dessert grootendeels oppeuzelden of in hunne zakken medenamen. Des avonds

werd het feest met een schitterend vuurwerk besloten.

Spoedig brak nu de morgen van den 27^{en} Augustus aan, die ons op marsch zag gaan langs dorpen en vlekken, ons geheel niet of slechts bij naam bekend. Aan 't eerste tolhek over de rivier vonden wij den generaal-majoor Muller, die aldaar een hartelijk afscheid van ons nam. (¹) Wij trokken verder en vonden in 't aangenaam gelegen Oosterhout een heerlijk nachtverblijf, na ons in de societeit geamuseerd te hebben met eenige officieren der kurassiers, die daar lagen. Den dag daaraanvolgende vervolgden we onzen marsch over Breda en 't bekoorlijke Prinsenhage, waar we rust hielden, naar Oudenbosch. Ook daar troffen we zeer goede kwartieren en rukten vandaar den derden dag over Rozendaal en Wouw het sterke Bergen-op-Zoom binnen.

Men weet dikwijls niet, wat men verlangt; dat ondervonden wij in ons nieuw garnizoen, waar 't spreekwoord aan ons bewaarheid werd: elke verandering is niet altijd eene verbetering. Bergen-op-Zoom werd voor de Drentsche Schutterij voor bijna $\frac{2}{3}$ gedeelte

---

(¹) Zie bijlage E.

een hospitaal, voor nagenoeg $\frac{1}{4}$ gedeelte een graf.

De bezetting aldaar telde toenmaals eenige duizende militairen, waaronder Utrechtsche en Overijsselsche schutters, met wie we, even als met de overige militairen, spoedig op een zeer goeden voet stonden. 't Was er een drukke dienst; alleen in de maand September heb ik even als menig uwer er elf malen de wacht moeten betrekken, en dat »op de wacht zijn» was daar waarlijk niet alles. Over dag was 't een vervelende en afmatende, 's nachts een hoogst vermoeijende taak. Buiten de hoofd-wacht had elke poort (en er waren er verscheidene) eene officierswacht, even als de Waterschans en de lunet Kijk-in-de-Pot, de laatste echter met dit verschil, dat hier de wacht werd betrokken door een kapitein, een luitenant der artillerie en een luitenant der infanterie. Al die wachthebende officieren moesten des nachts op verschillende uren de ronde doen en patrouilles uitzenden, uitgezonderd die aan de Waterschans. Daar sloot men 's avonds op een bepaald uur de poort en had men zich overigens om niets te bekommeren. Hierdoor was dit voor velen een zeer gewenschte wacht-

post. De wallen rondom de stad hadden den omtrek van een uur, en of het regende en of het woei, er werd niet naar gevraagd, de wachtcommandant moest eenmaal in den nacht de ronde doen en wee hem, die dit niet of niet goed deed. Als ge u de schoone vertelling van Jan Goeverneur, *de stille ronde* getiteld, herinnert, dan zal te gelijk menig plaatsmajoor uit dien tijd u voor den geest komen, want wie is bij gelegenheid van zoo'n wacht of ronde niet wel eens onaangenaam met die heeren in aanraking geweest? Doch niet alleen 't veelvuldig betrekken der wacht was lastig, maar ook die eindelooze inspecties en appels maakten er ons 't leven zuur. Er was meer: onze schutters, gewend aan een hoogen droogen grond, werden er wel dra ongesteld, velen zeer ernstig ziek. De slechte kazernen, de nabijheid der Schelde en hare ongezonde uitwasemingen, de gedurige afwisseling van temperatuur, dat alles te zamen genomen veroorzaakte koorts en andere ziekte-toestanden. De hospitalen werden spoedig letterlijk opgevuld met zieken, terwijl de sterfte gaandeweg toenam. Zoo bezweken er in betrekkelijk korten tijd nagenoeg al de schutters uit ééne gemeente. Geen wonder

voorwaar, dat we hemel en aarde zochten te bewegen, om dat verblijf tegen een gezonder te verruilen.

Ik kan intusschen nooit aan Bergen-op-Zoom en zijne poorten denken, of mij schiet een voorval te binnen, dat ik, hoe weinig stichtelijk 't ook moge zijn, hier in herinnering breng. Er was daar eene zekere poort en in de nabijheid daarvan woonde eene mooie trompettersvrouw, die veler aandacht trok; doch niet over die vrouw, maar over een ezel wil ik spreken. Tegenover die zekere poort stonden eenige huizen en daaronder een hoekhuis met breede vensterruiten, terwijl op zij van dat hoekhuis een soort van bleekveld lag, dat door een steenen rollaag van de publieke straat gescheiden was. De eigenaar van dat hoekhuis nu had den naam van een intiem vriend te zijn van zekere specie, die de dichters — men zegt omdat ze veelal dat goedje zelven niet bezitten — »nietig slijk” noemen. Doch wat van dat praatje waarheid was, kan ik niet met zekerheid zeggen, wel dat de eigenaar of bewoner van dat hoekhuis gezegd bleekveld aan een Israëliet had verhuurd. De laatste hield een ezel en liet op zekeren tijd dat beest, aan een touw

gebonden, op dat bleekveld grazen. Aan de zooevenbedoelde poort stond een wachthuis, waar dag aan dag en nacht aan nacht door een officier, een onderofficier, benevens een korporaal, een tamboer en eenige manschappen de wacht werd gehouden. Nu gebeurde 't op zekeren dag, dat een schutterofficier uit eene naburige provincie daar de wacht had. 't Was een jolig heer, een eerste spreekw, die een tamboer van 't zelfde kaliber — een aardig jongske, een volontair van slechts 15 à 16 jaren, met donkerbruine oogen en dito gekleurd krullend haar — bij zich op de wacht had. 't Was, zoo als ge weet, den officier der wacht toegestaan, dat hij door een der wachthebbende manschappen zijn eten uit zijn logies of uit de restauratie mogt laten halen. De bedoelde officier liet dit dien dag door gemelden tamboer doen. Nadat de luitenant het hem aldus gebragte eten ten deele geconsumeerd en de tamboer aan 't overschot er van zich vergast had, vroeg de laatste: »Luitenant, wat moet ik met al dien peper en dat zout doen?" — »Steek het mijnthalve dien ezel in zijn . . ." was 't schertsend antwoord van den luitenant, die zich middelerwyl in den grooten wachtstoel nederzette,

om eene geurige sigaar te rooken. Doch onze niets kwaadsvermoedende wachtkommandant had zich nog maar korten tijd in een behagelijk nietsdoen vermeid, of daar hoort hij op eens een allervreeselijkst ezelsgebalk, 't welk van dien aard was, dat de luitenant vierkant van zijne plaats opsprong en naar buiten ijld. Daar wachtte hem een schouwspel, dat, hoe boos hij zich ook toonde, zijne lachspieren hevig in beweging bragt. Zijn ondoordacht woord was door den ondeugenden tamboer stipt naar de letter uitgevoerd! De arme ezel was dientengevolge schier razend geworden en stond met zijne voorpooten door de ramen van 't bedoelde hoekhuis, welks bewoner, naar buiten gevlogen, bij hoog en laag zwoer, dat men hem vergoeding zou geven voor de hem moedwillig toegebragte schade. Uit de menigte nieuwsgierigen die de straat vulde, ging een eindeloos gelach en gejuich op. De menschenmassa nam nog onophoudelijk in omvang toe en men drong weldra zoo dicht op het doodelijk beangste dier, dat het van pijn en verlegenheid zich plotseling losrukte en dwars door de menigte henen, niet naar zijn stal, maar de stad inrende, gevolgd door een ganschen zwerm van joelende knapen,

de hoop der toekomst van de toenmalige Bergen-op-Zoomers.

De voordeelen en 't genot van onze tegenwoordige brievenposterij lagen toen nog in den dop. Brieven van Bergen-op-Zoom en elders naar huis geschreven of vandaar ontvangen, waren met eene port van acht of negen stuivers bezwaard. Die hooge port had tengevolge, dat zeker iemand, die te Hoogeveen te huis behoorde, elke week te voet de reis naar Bergen-op-Zoom deed, om brieven en dikwijls pakjes van en naar Drenthe over te brengen. 't Was een klein mager manneke, altijd in hetzelfde armoedige costuum, met een groenen reiszak, bij wijze van ransel, over de schouders hangende. Die reiszak bevatte niet zelden 150 tot 200 brieven en pakjes. 't Gemelde manneke was met dat brievenvervoer reeds begonnen, toen we te Kampen lagen; later volgde hij ons naar Harderwijk, Gorinchem, Loevenstein, Woudrichem en 't fort Sint-Andries. De togt naar Bergen-op-Zoom scheen hem aanvankelijk te ver, doch op verzoek van velen, liet hij zich vinden, om eens in de veertien dagen, later eens per maand, ook

daar de brieven en weinige mondelinge, zelfs vertrouwelijke boodschappen te bezorgen of deze vandaar te halen. Eerst toen we bij 't leger-te-velde kwamen staakte hij zijn bodeloop voor goed.

Hoewel de kompasnaald van ons verblijf te Bergen-op-Zoom zich steeds — schoon nu en dan met eenige afwijking — in eene rigting bewoog, die ons weinig beviel, beleefden wij officieren er toch ook dagen, die voor ons onvergetelijk zouden blijven. Dagen even aangenaam als belangrijk; dagen, die ons hart met eene geestdrift vervulden, die schier alle maat te boven ging; dagen, die ons in kennis bragten met de uitstekendste veldheeren en vlootvoogden van dien veelbewogen tijd. Denkt aan onze togten naar de Citadel van Antwerpen. Vergunt mij, dat ik ze in uw geheugen terugroep, door u in losse trekken mijn togt daarheen te schetsen. Mijn togt, zeg ik, niet omdat die juist eene bijzonderheid was, neen! maar omdat deze mij nog levendig voor den geest staat, en mijn togt volkomen aan dien van u gelijk was; 't waren broertjes en zusjes.

Zoo als ge weet, ieder onzer was begeerig

naar de Citadel te gaan en werd ieder er op zijne beurt naar afgevaardigd. Weken lang reeds had ik er naar gehunkerd; eindelijk daagde 't gelukkig uur. Een mijner collega's en ik werden gecommitteerd, om, ieder met een schip, een vrij aanzienlijk getal reconvalescenten naar de Citadel te transporteren. 't Was in de tweede helft van October 1831.' Reeds had ik mijne manschappen benevens de noodige proviant aan boord. Ik kwam des avonds te tien uur aan de haven om mij in te schepen en vond er een vijftal officieren, die deels naar Lillo en Liefkenshoek en deels naar de Citadel moesten en die als passagiers zouden meevaren. 't Woei op dat oogenblik vrij hevig, doch ik zou naar de Citadel gaan en dat was voor mij genoeg, om aan niets anders te denken en op niets anders te letten. Vóór ik echter aan boord stapte, om te zien, of alles in orde was, trad de schipper mij nader, zeggende, dat er zóó aan varen niet te denken viel, dat de wind te sterk en daarbij tegen was. Ziende, dat die tijding mij zeer teleurstelde, wees hij naar de maan en zeide: »kijk, Luitenant, als ginds sterreke door de maan is gegaan",

't waren zijne eigene woorden, »dan loopt de wind om en we zullen 't voor 't lapje hebben". Ik lachte om dat gezegde, even als een jongen, die gelooft dat men hem wat op de mouw spelt, om hem te paaijen. »Neen, gerust, Luitenant", hernam hij, »ga stillekens naar huis en slaap zoo lang ge kunt; 'k zal u laten roepen, zoodra 't weêr is om te varen". Ik liet mij gezeggen, en ziet, vóór één uur 's nachts werd ik opgeroepen, 't sterreke was schijnbaar door de maan gegaan en binnen een uur waren we onder zeil.

Ik was wonder te moede en vrij zenuwachtig. Ik zou den man zien, wiens naam ik zoo dikwijls op mijne lippen had genomen, als ik vol geestdrift instemde, met het toen zoo dikwijls en zoo algemeen aangeheven lied:

Wie praalt aan 't hoofd der heldenstoet? Chassé.

Wie heeft gewroken Hollands bloed? Chassé.

Wie spreekt, uit monden van metaal,

Der Trompen en De Ruijters taal?

Chassé, Chassé, Chassé! ⁽¹⁾

Ja meer nog, ik zou hem mogen spreken, spreken op een plaats, die toen reeds, door

---

⁽¹⁾ Zie bijlage F.

hem, in de geschiedenis van ons land eene vermaardheid had verkregen en die nog vermaarder zou worden; ik zou dien geduchten vijfhoek betreden en dat juist op den dag, waarop de tijdelijke wapenstilstand, met den vijand gesloten, zou eindigen, waardoor misschien nieuwe vijandelijkheden zouden plaats hebben, vijandelijkheden, waaraan ik wellicht 't geluk zou hebben deel te mogen nemen. O! ik kan ze niet teruggeven die uren en dagen van koortsachtige spanning en geestdrift.

Zoodra we 't fort Bath — dat we moesten aandoen — voorbij waren, kronkelde de Schelde als een reusachtige waterslang zich voor ons uit. Wij passeerden een aantal kanonneerbooten, fregatten en linesschepen, met de Nederlandsche vlag in top, en genoten daardoor een gezigt, dat het hart van vreugde deed kloppen. Na te Liefkenshoek een paar officieren, benevens eenige manschappen, te hebben aan wal gezet, na de bomvrije gebouwen aldaar bezigtigd te hebben en door de officieren der bezetting, wier verblijf daar alles behalve benijdenswaardig was, regt gul te zijn ontvangen, bereikten we Lillo. Ook hier moesten we manschappen uitzetten, bij welke gelegenheid wij van

de daar aanwezige ons geheel onbekende officieren alle bewijzen van hartelijkheid en vriendschap mogten ondervinden. Vervolgens 't fort Sint-Marie, tegenover Callo, voorbij gestevend zijnde, grimde 't fort Du Nord, met zijne lange rij geduchte vuurmonden, ons tegen. Was het een barsch gezigt, alleszins berekend om respect in te boezemen, spoedig was 't vergeten, toen we door eene kromming der rivier Antwerpen voor ons zagen liggen. Dat gezigt zal ik nooit vergeten. Hoe meer we de grijze Scheldestad naderden, hoe meer mijne gewaarwordingen toenamen. Wij moesten langs de stad lavéren, zoodat onze voorstegen nu en dan bijna den wal raakte. De waterstand op de rivier was op dat oogenblik zeer laag. Ik stond bij 't roer, naast den schipper. »Zie Luitenant'', sprak hij, toen we ter hoogte waren van 't bassin bij 't zoogenaamde waterbatterijtje, »daar kun je 't wrak nog zien van de kanonneerboot van Van Speijk''! Behoef ik u te zeggen, wat bij 't zien daarvan in mijn gemoed omging? Na nog eenige gangen langs de met stukken geschut beplante kaaijen gedaan te hebben, bereikten we, onder een aanhoudend klokgelui, 't welk ons uit de

stad tegenklonk, na 't Vlaamsch Hoofd voorbij gezeild te zijn, den wereldvermaarden vijfhoek.

Wij traden hem door de Waterpoort binnen en bevonden ons weldra als in 't midden van eene kleine versterkte stad, vol woningen, tuighuizen, voorraadschuren, stallen, kruidmagazijnen en slingerpompen. De raad van defensie was, ten gevolge van het expireren van den wapenstilstand op dien dag, juist vergaderd, zoodat we aan ons voornemen, om den Opperbevelhebber dadelijk onze opwachting te maken, geen gevolg konden geven. Een officier der bezetting echter nam welwillend op zich, om voor ons bij den opperbevelhebber audiëntie te vragen en Z. Exc. te verzoeken, dat wij, wanneer gedurende ons verblijf de vijandelijkheden mogten vernieuwd worden, bij de bezetting mogten worden ingedeeld, om er deel aan te nemen. Eer we 't durfden hopen, zagen we onze wenschen vervuld, daar we een paar uur later, bij monde van den luitenant-kolonel Rupértus, werden uitgenoodigd, den volgenden mid-dag bij »papa" Chassé te komen dineren, terwijl hij ons, namens Zijne Excellentie, tevens de verzekering gaf, dat wij, bij 't hervatten

der vijandelijkheden, naar ons verlangen daaraan deel zouden hebben.

Met die verwachtingen in 't verschiet, vonden we menig krijgsmakker bereidwillig, ons al 't bezienswaardige der citadel te laten zien. Zoo bezochten we achtereenvolgens de bomvrije kazernen, een paar tuighuizen, de kerk, waarin menige deerlijk geschonden graftombe van Spaansche veldoversten, de vermoedelijke plaats, waarop Alva, de stichter der Citadel, eens zijn standbeeld liet plaatsen. Dit meer dan levensgroot beeld was — zoo als ge weet — uit het geschut, door Alva bij Jemgum veroverd, gegoten. Later werd het door de op den hertog fel gebetene menigte onder den voet gehaald en in den sneltkroes geworpen, om vervormd te worden.

Dien avond bragten we — ik spreek steeds in 't meervoud — omdat wij, zoo als ik boven reeds zeide, met ons beiden gecommitteerd waren, deels in de officierstent of societeit, deels in de liefhebberij-comedie door. De onderofficieren en eenige soldaten der bezetting traden in de laatste als acteurs op. Na den nacht te hebben doorgebracht in een half geïmproviseerd slaapvertrek, mij door een wachthebbend officier aangebo-

den, vond de vroege morgen van den 25^{en} October mij reeds onder 't geleide van den plaatsmajoor op de vestingwallen. Welk een heerlijk gezigt ik vandaar op de stad genoot, zal menig uwer, die er vóór of ná mij geweest is, zich zonder moeite kunnen voorstellen. Daar, beneden mij, op den voorgrond, lag de ruime esplanade, links daarvan de ruïnes van het vroeger arsenaal, een der stomme getuigen van een vorig bombardement. Hier en daar zag ik Belgische schildwachten met onverstoord geduld op- en nederwandelen; verder op over die bouwvallen en de schildwachten heên de statig kronkelende rivier met hare forten en oorlogschepen, en daar, voor mij uit en regts van mij, de schoone Scheldestad, met haar prachtige toren en de daaraan verbondene Lieve-Vrouwenkerk, op den achtergrond. Daar lag ze de vijandelijke stad, waaruit welluidende klokkentoonen ons tegenruischten, en van wier torens en publieke gebouwen de neutrale witte vredevlag bleef wapperen, ofschoon de termijn van wapenstilstand op het punt stond van te zullen eindigen. O, ik had moeite mij van die plek los te rukken; wat zou ik toen gaarne reeds gedaan

willen hebben, wat mij jaren daarna eerst vergund werd, met het inwendige dier stad kennis maken. Toen mogt ik de Citadel en niet de stad bezien; later mogt ik de stad in alle rigtingen doorkruisen, maar geen voet op de Citadel zetten.

Zoo bragt ik dan den voormiddag door in al die weelde, die mijn toestand mij zoo eigenaardig deed genieten. Toch had ik nog maar in een beperkt gedeelte der Citadel mij bewogen, doch het oogenblik naderde snel, waarin ik haar geheel zou mogen beschouwen. Ik had dit te danken aan een der hoofd-officiëren, die mij zeer welwillend de gelegenheid verschafte om 's middags te twaalf uur tegenwoordig te zijn bij 't aflossen der verschillende wachtposten, dat mij op al de belangrijke verdedigingspunten der vesting bragt. Hierdoor kreeg ik een vrij duidelijk begrip van eene belegerde vesting en de middelen harer defensie, zoodat ik mij later hare langdurige verdediging door eene geringe bezetting tegen eene tienmaal grootere krijgsmagt een'germate kon verklaren. Vooral de lunet Sint-Laurent, maakte op mij een bijzonderen indruk, misschien wel omdat Hendrik van Leuven, dien ik bij mij aan boord

had gehad, daar een feit had bestaan, dat hem 't ridderkruis deed verwerven. Met dat aflossen der vele wachten was vrij wat tijd gemoeid. Naauwelijks er van teruggekeerd zijnde, sloeg het uur waarop wij bij den operbevelhebber waren genoodigd. Wij lieten ons bij hem aandienen, met een gevoel dat — wat mij aangaat — niet te beschrijven is. En geen wonder, wij stonden op het punt van den man te zullen ontmoeten, wiens naam op aller tongen zweefde; een naam, door vriend en vijand met eerbied en ontzag genoemd; den man, die 't lot van duizenden in zijne handen had, van wien een enkel kommandowoord voldoende was, om de trotsche handelstad aan de Schelde in puin en asch te doen verkeeren. Wij traden eerbiedig zijne onaanzienlijke woning binnen en werden er alleraangenaamst ontvangen door den kolonel Gumoëns (later bij 't beleg door de Franschen op een der bastions gesneuveld) en door den reeds genoemden luitenant-kolonel Rupértus. Wij vonden er bij ons binnenkomen den generaal-majoor De Favauge en nog een paar hoofdofficieren. Terwijl deze heeren met ons een gesprek hadden aangeknoopt, trad mevrouw De Boer met

hare dochter en een oogenblik later de generaal Chassé binnen, die ons al groetende aan tafel deed plaats nemen. Onze eerbiedwaardige gastheer zat tusschen de twee dames in, de generaal De Favauge naast mevrouw De Boer, mijn collega naast hare dochter en ik tusschen de heeren Gumoëns en Rupértus, tegenover den gastheer.

Wat en of ik in 't geheel wel gegeten heb, kan ik niet meer zeggen, maar wel, dat ik opgetogen was; ik zat op de Citadel van Antwerpen, tegenover den held, wiens hoofd van een nimbus was omgeven, dien niemand hem ontnemen zou, en dat deed mij alles vergeten, dat maakte mij gelukkig. De grijsaard sprak nog al vrij druk, en als hij nu en dan zijne woorden tot mij rigtte, waren het voor mij als zoo vele goudstukken. Na den maaltijd noodigde hij ons in zijn tuintje. 't Was een hoekje grond van geringen omvang, welks ruimte werd ingenomen door drie zware mortieren, waartusschen een paar struikjes citroenkruid stonden. Van de laatsten brak ik een paar takjes af, die ik als een souvenir medenam en die thans verdroogd en geurloos nog door mij bewaard worden. Niet dan zeer noode namen wij

van onzen gastheer afscheid en bragten 't verder gedeelte van den dag met wandelen door, terwijl we ons des avonds tot laat in den nacht in de societeit amuseerden.

Den volgende morgen verlieten we de Citadel door de hoofdboort, langs het verbrande arsenaal tot dicht bij een Belgischen schildwacht, waar we eene roeiboot vonden, bemand met vier rappe matrozen, die ons nu naar de stoomboot Suriname roeiden, liggende voor 't Vlaamsch Hoofd, ten einde onze stukken door den kommandant van dien bodem, den kapitein-luitenant Koopman, te doen viseren. Ook daar werden wij hupsch en vriendelijk ontvangen, dronken er een glas madera, werden vervolgens naar 't Vlaamsch Hoofd geroeid en vertrokken vandaar met de open brievenschuit naar Bergen-op-Zoom terug. Onderweg hadden we nog gelegenheid om het kolossale lineschip De Zeeuw van buiten en van binnen te bezigtigen. Wij mogten dit dank weten aan den adelborst De Gelder, met wien we terugvoeren en zeer aangenaam kennis maakten. Deze adelborst had wegens dienstzaken de kanonneerboot no. 2 in den vroegen morgen van den 5^{en} Februarij 1831 moeten verlaten. 't Was dien

morgen koud geweest, waarom de bevelhebber dier boot, J. C. J. Van Speijk, hem zijn mantel had toegeworpen, ten einde zich daarmede te dekken. De Gelder maakte er dankbaar gebruik van, doch vond eenige uren later terugkomende, de mare bevestigd, die hij, schoon onvolledig, onder weg reeds had vernomen: Van Speijk had de lont in 't kruid gestoken.

Dienzelfden mantel had hij omgeslagen, toen we te zamen op de Schelde voeren. Ik kon mij niet weêrhouden hem te bedelen, om een stukje uit de voering van dien mantel te mogen knippen; hij stond dat toe en stelde mij later bovendien een bewijs voor de identiteit van dat aandenken ter hand. De vermelding van dit een en ander moge menigen lezer doen glimlagchen; hij moge medelijdend de schouders ophalen en 't kleingeestig noemen . . . ik kan het niet helpen . . . dat aandenken, zoo dikwijls 't mij onder de oogen komt, vervult mij met eene gewaarwording, waaraan ik geen naam weet te geven.

Wij keeren tot Bergen-op-Zoom terug.

De drukke vestingdienst aldaar werd nu en dan afgewisseld door het detacheren van

deze of gene kompagniën naar de naburige dorpen. Ook dat gaf verademing. Daar buiten in de vrije lucht genoot men tot op zekere hoogte eene schier onbeperkte vrijheid. Een weinig exerceren, van tijd tot tijd eene militaire promenade, soms eens op de wacht gaan en in de dorpen aan de grenzen, bij wijze van wacht, den nacht in schuren doorbrengen, dat was zoo wat alles wat er van ons gevorderd werd. Zoo herinner ik u ons verblijf te Wouw, waar officieren en schutters allen evenzeer tevreden waren. En wie ook Hoogerheide en inzonderheid Huibergen mogt vergeten, ik niet; daar vooral vergaten we de onaangenaamheden, die ons te Bergen-op-Zoom menigmaal drukten en zuchten deden.

Wanneer ik aan Wouw denk, dan rijst mij onwillekeurig voor den geest, het beeld van den grijzen en vromen pastoor, dien we daar mogten leeren kennen, hoogachten en liefhebben. Ik zie hem nog, dien eerbiedwaardigen dienaar Gods, die zelden te huis was, maar den meesten tijd in de woningen der ellende en der armoede zich ophield. Al ging zijn ligchaam ook gebukt onder den last der jaren en al was zijn tred onzeker,

toch trotseerde hij wind en weder, waar hij wist, dat hulp en toespraak noodig was. Hij was niet slechts voor zijne kudde alléén een vriend, maar hij was dit evenzeer voor ieder ander, die niet tot zijne schaapskooi behoorde. Zoo één, dan betrachtte hij het groote gebod: »heb God lief boven al en de naasten als u zelveu.» Hij was aller vriend en weldoener, beide in woord en daad. Waar 't gebrek huisde en hij het wist, daar werd hij een reddende engel, en of hij dat gebrek aantrof in de schamele woning van een Katholiek, van een Protestant of van een Jood, hij vroeg naar geloof noch leer, maar wat er ontbrak en wat hij dan geven kon, dat gaf hij. 't Is mij menigmaal verzekerd, dat hij vaak te huis was gekomen ontdaan van 't een of ander kleedingstuk, dat hij onderweg had uitgetrokken en weggegeven.

Ook ons verblijf te Huibergen blijft mij onvergetelijk. Wij officieren hadden in 't klooster aldaar onzen intrek genomen. Dat klooster, aan welks stichting eene romaneske legende verbonden was, was gewijd aan den heiligen Guilielmus. 't Was een ruim gebouw, een regelmatig vierkant. 't Had aan de binnenzijde, door hooge kerkramen, die

ten deele zeer goed beschilderd waren, 't uitzigt op een grasperk, waarin een haas liep, die even als zijne verzorgers een celibatair leven leidde. In 't midden van dat perk bevond zich een groote put. De breede gang, die overal evenwijdig met de vier binnenmuren liep, gaf aan de tegenovergestelde zijde toegang aan het klein, doch kostbaar versierd kerkgebouw, aan de verschillende cellen en aan andere vertrekken, alsmede aan 'tspatieuse refectorium »refter'', bij verkorting, eetzaal op zijn Hollandsch. In dit refter bevonden zich eene menigte schilderijen op doek, waaronder enkele groote, die in de oogen van kenners nog al kunstwaarde bezaten. Een er van stelde voor eene wilde zwijnen- of beerenjagt met levensgroote figuren; een ander op kleine schaal, doch met meer dan tweehonderd beelden, verbeeldde de bekeering van den stichter der orde, waartoe de monnikken van gezegd klooster behoorden, den heiligen Willem of Guiliëlmus van Aquitaniën, die, naar luid der legende, door een hemelsch visioen van Protestant, Katholiek was worden.

Tijdens ons verblijf in dat klooster, was er maar een broeder dier orde daar meer

in leven, 't was de goede, respectabele vader van Bladel, een toonbeeld van goedhartigheid, orde en vroomheid. Verder werd het bewoond door een Schotschen monnik, genaamd Bas'il, doch door pater van Bladel nooit anders dan »Gast" genoemd, ofschoon men hem overigens in en buiten 't klooster altijd aanduidde onder den naam van »'t zieke paterken." Wij hebben hem dan ook nooit mogen zien, dewijl hij meest altijd bedlegerig was; bij zijne uitvaart echter zijn wij tegenwoordig geweest. Ook de pastoor van Huibergen bewoonde het klooster, als hebbende geene pastorie. 't Overig personeel bestond uit Jan den kloosterknecht, die steeds den onnoozele speelde, doch alles behalve onnoozel was, en uit Jans, de oude keukenmeid, die in 't koken en stoven, in 't braden en roosteren, in 't bakken en opdisschen eene ware specialiteit mogt heeten. Niemand van ons had ooit haars gelijken als kok gekend. Wij aten met pater van Bladel en den pastoor steeds in 't refectorium aan dezelfde tafel, die Jans steeds volop van keur van spijzen voorzag, welke door Jan werden voorgediend. De wijn, dien men uit Antwerpen het klooster toezond, was delicious en kostte ons, even als het heerlijke eten, betrekkelijk zeer weinig.

't Was in 't voorjaar, dat we er onze tenten hadden opgeslagen. Daar we nu in onze logeerkamers niet konden stoken, zaten we, thuis zijnde, steeds rondom den ruimen haard in 't refectorium geschaard. Op de groote vuurplaat aldaar stonden twee zware ijzeren standaards, aan wier bovineinden opstaande armen waren, in de gedaante van een liggende halve maan; tusschen die armen werden een of twee takkebossen (mutserds door Jan genoemd) gelegd en daaronder een expres daarvoor gebonden en afgesneden stroowisch gestoken, welke laatste daar dan met een »sulferstekskes" werd aangestoken »seffens als de hierkes (de heeren) kwamen." Als de Maartsche buijen daarbuiten heur parten speelden en de sneeuwvlokken rondom de kloostermuren dwarrelden, was 't er een heerlijk zitten. Ernst en scherts wisselden zich daar gestadig af, waaraan de beide geestelijken niet zelden deelnamen. Uit hun mond heb ik menige legende opgevangen. Soms zaten we verdiept in aangename lectuur, die de leesbibliotheken te Bergen-op-Zoom ons verschaften, terwijl we niet zelden den tijd door kaartspel verdreven, dat wel eens in hazardspel ontaardde.

Met het aanbreken van den morgen van den 5^{en} October 1831 stond de bezetting van Bergen-op-Zoom in de lunet Kijk-in-de-pot geschaard, ten einde door den Kroonprins, Prins Frederik der Nederlanden en Prins Albert van Pruissen geïnspecteerd te worden. Te midden van een dikken mist had die wapenschouwing plaats; 't was eene koude commissie, die geene andere voldoening voor ons had, dan dat we de Prinsen hadden mogen aanschouwen en hunne tevredenheid mogten vernemen. Van deze gelegenheid werd door onzen chef, als vroeger bij zoo menig andere, gebruik gemaakt om bij Z. K. H. den Prins Veldmaarschalk aan te dringen, om Bergen-op-Zoom zoo spoedig doenlijk voor goed te mogen verlaten. Dat verzoek, ondersteund door het wijzen op en 't zien van de handvol schutters, die we op dat oogenblik onder de wapens konden brengen, droeg weldra rijpe vrucht.

Na een tijdsverloop van bijna zeventien maanden schoot de boom van ons schuttersleven zijn Sint-Jans-lot, of, zonder beeldspraak, onze garnizoens- en vestingdienst zou eerlang een einde nemen, door onze indeeling bij 't leger te velde.

IV.

BIJ 'T LEGER TE VELDE.

»Wij gaan naar 't leger te velde!» dat was de jubeltoon, door de officieren en manschappen der Drentsche Schutterij in 't laatst der maand Maart 1832 te Bergen-op-Zoom aangeheven; die juichtoon klonk door de kazernen en op de wachtposten, langs straten en in societeiten, in eigen kwartier en in dat van vrienden en bekenden, terwijl we onze marschorder met brandend verlangen te gemoet zagen. Wij ontvingen haar vóórdat die maand nog geheel ten einde was.

In 't laatst van Augustus 1831 waren we 't sterke Bergen-op-Zoom, naar ik meen, met nagenoeg duizend man binnengetrokken, en wij verlieten die vesting op den 31^{en} Maart d. a. v. — als ik mij niet vergis, met nog geen vijfhonderd man; van de ontbrekende helft hadden we meer dan tweehonderd buiten de Wouwpóort begra-

ven, terwijl wij de overigen ziek in de hospitalen tijdelijk moesten achterlaten. Hoe gewenscht ons vertrek ook ware, toen 't oogenblik echter daar was, bleek het niet zoo geheel onvermengd te zijn. Wij hadden met menig officier der bezetting, vooral onder de Utrechtsche en Overijsselsche schutterofficieren, als ook met enkele burgers, vriendschapsbetrekkingen aangeknoopt, die bij 't afscheidnemen bleken van welk gehalte zij waren.

Wij gingen naar 't leger te velde, — dat denkbeeld was voor ons synoniem met de verwachting: wij gaan een nieuw leven tegemoet. Wij verlieten eene plaats, door hare ligging en inrigting nadeelig voor onze gezondheid, en trokken op naar oorden, die in velerlei opzigten op Drenthe geleken. 't Aloud gezegde:

Korte heide en lange bente, (¹)

Is 't wapen van Drenthe,
was, wat de heide en bente betrof, volkomen
toepasselijk op dat gedeelte van Noordbrabant,
van welks bewoners het oude deuntje zegt:

Zij eten hun paard,

Zij branden hun aard'

En slapen bij den voerman,

(¹) Veengras.

en, al eten wij Drenthenaren niet ons paard, zoo als dat figuurlijk plaats heeft in sommige streken der meijerij van 's Hertogenbosch, waar men veld- en akkerbouw met ossen verrigt, die later geslagt en opgegeten worden, en al besturen onze Drentsche vrouwen (die bij den voerman slapen) niet den os en wagen, zooals hare Meijerij'sche zusters, toch branden we even als zij onzen aard, d. i. aarde, — heideschalen en turf. De overeenkomst tusschen vele dorpen aldaar met die van Drenthe, was zeer in 't oogvallende en maakte er 't verblijf onzer schutters regt aangenaam. Niet waar? die uitgestrekte heidevelden, die dorpen schier allen met hooge koreneschen omgeven, herinnerden ons gestadig het oord, dat we zoo innig lief hadden, waar de meesten onzer waren geboren en getogen.

Doch dit was 't niet alleen, wat ons tevreden en gelukkig deed zijn; er was nog iets anders, iets hoogers; 't was onze indeeling bij de tweede divisie, staande onder 't opperbevel van den luitenant-generaal, den Hertog van Saksen-Weimar.

De Hertog van Saksen-Weimar, die naam, die naam alléén, welk eene reeks van her-

inneringen roept hij in ons geheugen terug! Wie had niet van dien uitstekenden veldheer gehoord? de man door zijne buitenlandsche reizen en krijgsbedrijven alom bekend; die een zoo werkzaam aandeel had gehad aan 't eerste bombardement van Antwerpen; die daarna in den Tiendaagschen Veldtogt door zijn talent en veldheerstactiek zoo schitterend had uitgeblonken; de man boven velen door de order zijn bevelen staanden schier als een afgod bemind, die zijne waardigheid geen oogenblik uit het oog verloor en toch te gelijk tot den minsten soldaat wist af te dalen; wiens bevelen niet uit vrees, maar uit innige toegenegenheid, uit hartelijke liefde werden uitgevoerd.

Wij maakten met dien onvergetelijken veldheer voor 't eerst kennis op de heide tusschen Sprang en Udenhout, bij gelegenheid eener groote inspectie aldaar den 14^{en} April door hem en den generaal-majoor Des Tombes, als kommandant van de 1ste brigade der 2de divisie gehouden. Die inspectie was zeker eene der merkwaardigsten die we ooit maakten; wij leerden er den gevierden bevelhebber kennen en vingen van zijne lippen de verzekering op, dat de Drentsche schutters

in hem een vriend en leidsman zouden vinden; eene belofte, die hij ten einde toe is nagekomen. Tevens mogten we daar den weinig minder geëerden en beminden generaal Des Tombes ontmoeten. Hij, een der schoonste militairen van zijn tijd, wiens fraai gebouwde leest u onwillekeurig aantrok en naar wiens heldere en welluidende stem, met een klank als van 't edelste metaal, men zoo gaarne luisterde.

Ons leven begon van nu aan veel te gelijken op een nomadenleven. Wij zwierven van de eene plaats naar de andere, hadden het nu eens wat beter, dan weder wat minder, doch wisten ons in alles tamelijk goed te schikken. Onder de kantonnementen, die we achtereenvolgens betrokken, waren voor 't 1ste bataillon Sprang en kort daarna Moergestel, en van 't 2de bataillon (waar ik bij behoorde) Udenhout, de eersten. Aan ons verblijf te Udenhout knoopt zich de herinnering vast van een zeker kasteel, welks toenmalige bewoonster — naar men beweerde — steeds in mannencostuum stak, alsmede dat aldaar aan de schutterofficiëren de entrée de campagne werd uitbetaald. Dat was voor menigen 2^{den} luitenant een onbetaalbaar oogen-

blik, om zoo maar in eens 120 gulden te ontvangen, die hem geene andere moeite kostte dan ze op te strijken. Er waren er die hun schat medenamen naar de kroeg, die aan spel en drank zich overgaven en huiswaarts keerende ondervonden, wat menig effectenhouder onder den eersten Napoleon vóór hen had ondervonden, dat zijn kapitaal getiërceerd was.

Van Udenhout gingen we naar Moergestel, waar 't 1ste bataillon voor ons plaats maakte en 't met Best verruilde, welke ruil intuschen niet *best* was, zoo als wij eenige weken later zelven ondervonden. Wij kwamen met ons viere officieren — van welke nog drie in leven zijn — te Moergestel in kwartier bij zekeren Van Arendonk, in de drie verrotte Kamizoooltjes, zoo als een onzer dat hôtél betitelde; 't was een vrij goed kwartier en wij leefden er zeer amicaal en tevreden. Moergestel lag nagenoeg halfweg tusschen Tilburg, 't hoofdkwartier van den Prinsveldmaarschalk, en Oirschot. Zoodra in dat jaar het kamp in de nabijheid van laatstgenoemde plaats werd betrokken, ging de held van Waterloo en Leuven schier dagelijks van Tilburg naar het kamp en verwisselde dan

steeds te Moergestel van paard. Tot dat einde stond er op den stal van Van Arendonk steeds een opgetuigde hengst gereed, een schoon en vurig beest, terwijl een onzer schutters, zekere Anton G . . . . . (vroeger polderwerker, toen regtervleugelman onzer compagnie,) den Prins in den regel behulpzaam was in 't verwisselen en verzorgen der paarden, waarvoor de Prins hem met menig vriendelijk woord en fooi beloonde. Dat wij, onder den schijn van toevalligheid, daarbij dikwijls tegenwoordig waren, valt ligt te begripen. »Ik heb den Prins gesproken, jij ook,» ging het dan vaak van mond tot mond.

Ik wed. wanneer ik u zoo aan Moergestel doe denken, dan zweven u de beelden voor den geest van vader Van Lommel en zijne dochter Pietje, van Coba uit de societeit en anderen; dan denkt ge onwillekeurig aan de vele kleine uitstapjes, die we vandaar uit door den omtrek deden en hoe we met vader Van Lommel en den heer Kelkhoven ons met visschen vermaakten. Dan herinnert ge u die groote inspectie door den Prins-veldmaarschalk, den 19^{den} Mei op de heide tusschen Wintelré en Vessem gehouden, en de geruchten, dáár voor 't eerst vernomen, dat de

twee bataillons onzer Schutterij tot één zouden worden opgelost en hoe met het oog daarop de officieren gepolst werden, wie hunner verlangden naar huis te gaan, alsmede wie zich als zoodanig daarvoor aanboden.

Maar bovenal zult ge u dáár eene époque te binnenbrengen, die in veler geheugen, althans in 't mijne, onuitwischbaar is. Ik bedoel de uitreiking van 't metalen kruis op den 13^{den} Junij van dat jaar, welke gebeurtenis feestelijk door ons gevierd werd.

Dat was een feest bij uitnemendheid, niet waar? Eerst, op den nadag voor de schutters, korporaals en onderofficieren, onder die lange dubbele rijboomen, die van weërszijden met onze driekleur en de Oranjevlag waren gedecoreerd en onder wier loofdak de lange tafels en banken stonden geplaatst; de eersten met brood en bier beladen, de laatsten bezet met feestvierende jongens, nagenoeg allen echte spaanders van 't oude Drentsche blok; later, des avonds, voor de officieren, ten huize van vader Van Lommel. 't Was eene drukte en beweging, een gejubel en gezang; 't daverde van toasten en menig brein was beneveld. Intusschen liep alles in de beste orde af, al waren er ook, die zich

geene rekenschap wisten te geven, hoe ze 't huis gekomen waren. Toen ik den volgenden dag een der officieren vroeg: »hoe zijt ge toch wel te regt gekomen?» was 't antwoord: »wel lieve vriend, ik pointeerde mij maar al op den toren van Hilvarenbeek.” Ge zult u echter herinneren, dat er in Moergestel geen enkel punt was, waar men, al was 't op den vollen dag, dien toren kon zien.

Acht en dertig jaren zijn er sedert dien dag verloopenen, en veel is er in dien tijd veranderd en menige zaak in waarde verminderd, doch het kruis, ons toen geschonken, is gaandeweg in waarde gerezen. Wat ik later van dat kruis zong, dat herinner ik u heden, terwijl ik hoop, dat al mijn oude wapenbroeders, die 't mogen lezen, daarmede zullen instemmen.

'T METALEN KRUIS.

'k Ben trotsch op mijn metalen kruis,
Verworven in die bange dagen,
Toen 'k, ver van 't ouderlijke huis,
De wapens voor mijn land mogt dragen,
Toen bij den gloed der oproertoorts
De Maagd van Neêrland zat en treurde,
Wijl 't Zuiden zich van 't Noorden scheurde,
En in der hartstogts felle koort

't Met zorg vereenigd Nederland,
Dat zooveel edels mogt omvatten,
Als een verbrijzeld diamant
In blinde drift uiteen deed spatten.

Ja, 'k ruilde voor geen orde of ster
Dit nederig metalen teeken,
Dat mij van vele jaren her
Nog over dingen weet te spreken,
Waarvoor mijn hart van geestdrift brandt;
Dat uit den nevel van 't verleden
Nog beelden voor mijn geest doet treden,
Die mij als met onzigtbre hand
Geleiden naar zoo menig oord,
Waar vóór ruim vijf en twintig jaren
Het dond'rend »Voorwaarts!» werd gehoord
Door Neêrlands trouwe legerscharen.

Vrij moog' geleerde of puikpoet
Op uw geboorte en afkomst smalen;
Alsof de natie zwaar misdeed,
Toen zij in Dertig, zonder dralen,
Haar dapp'ren naar de grenzen zond;
Alsof de veldtogt van tien dagen
Ons meerder schand dan roem deed dragen,
En siechts in Vorstengril bestond;
Alsof de bloote Erinnerung,
Aan wat Euroop toen zag gebeuren,
Elk strijder, die het kruis ontving,
De wang van schaamte moest doen kleuren.

Neen! wie dien tijd ook last'ren moog',
Wie d'oorsprong van dat kruis moog' wraken —

Grootsch blijft het schouwspel in mijn oog :
Den volksgeest fier te zien ontwaken ,
Waar 't Rijksbelang wordt aangerand ,
Slechts dan , wanneer 't metalen teeken
Gebezigd werd om haat te kweken ,
Of wrok te voeden tegen 't Land
En 't Volk , waarmee we eens vijftien jaren ,
Als onderdanen van één Vorst ,
Door één belang verbonden waren ,
Rukte ik dat teeken van mijn borst.

'k Verlaag mijn kruis nooit tot een leus ;
Neen ! 'k meng mij niet in godsdiensttwisten ;
Den broeder in zijn vrije keus
Beperken willen , voegt geen Christen !
De Heer wil liefde ; 'k zal dus nooit
Mij dwaas'lijk aan diens zijde voegen ,
Die 't zaad der tweedragt met genoeg
In d' akker van den nabuur strooit.
Neen , Belgen ! 'k min u , 'k acht u hoog ,
Want broeders zijn we in taal en zeden ;
Wij hebben , wat ons scheiden moog' ,
Een grootsch en glorieijk verleden.

Dat ik mijn kruis met hoogmoed draag ,
Is niet om u te willen krenken ;
Neen , 't is omdat het mij gestaag
Met geestdrift aan het uur doet denken ,
Waarin 'k vrijwillig trok ten strijd ;
Omdat ik 't menig vriend zag dragen ,
Wiens doodsuur lang reeds heeft geslagen ;
Omdat het uitsterft met den tijd ;
Omdat het is een vriendenband ,

Waardoor wij blijven zaamverbonden,
Wier trouw aan Vorst en Vaderland
Dat kruis nog nà ons zal verkonden. (¹)

't Was omstreeks dienzelfden tijd en naar ik meen te Moergestel, dat ik getuige werd van 't zielelijden van een onzer schutters, 't welk ik niet ligt zal vergeten. Dat voorval, misschien aan slechts een enkele van u bekend, staat in te naauw verband met mijne herinneringen van die dagen, dan dat ik het hier niet ter loops zou aanstippen.

Luister:

Na lang daarop gewacht te hebben, werd aan den bedoelden schutter gedurende eene maand verlof gegeven. Kort na zijn vertrek echter, zie ik hem onverwachts weder voor mij staan.

»Hoe nu, al terug?» vroeg ik hem verwonderd.

De tranen sprongen hem in de oogen, hij kon geen woord uitbrengen en knikte weemoedig met het hoofd, terwijl een wild vuur uit zijne oogen mij tegenstraalde. Ik nam

---

(¹) Opgenomen in 't Gedenkboek der oprigting van het monument ter herinnering aan den volksgeest van 1830 en 1831. Bewerkt door S. J. van den Bergh en W. J. Hofdijk. Naauw hiermede verbonden zijn eenige andere rijmregelen, die ik hier bijvoeg onder bijlage G.

hem mede naar mijne kamer, zei hem dat ik duidelijk merkte, dat hem iets onaangenaams was bejegend, toonde hem mijne belangstelling en medelijden en drong bij hem aan, mij deelgenoot te maken van 't geen hem wederwaren was. 't Duurde lang eer hij daartoe scheen te kunnen besluiten; eindelijk evenwel ging hij er toe over. Hij wischte met zijne vereelde handen haastig zijne oogen af en zeide:

»k Heb het hier nog aan geen mensch verteld, luitenant, en zou ook niet gaarne willen dat u er met anderen over sprak, want het zal vroeg genoeg bekend worden, als anderen met verlof gaan.”

Ik verzekerde hem te zullen zwijgen.

»k Had thuis geen schik,” vervolgde hij het hoofd schuddende.

»Dat begrijp ik,” was mijn antwoord, »ge zoudt anders niet terug zijn gekomen, voor dat uw verlof om was, schoon ik de reden van een en ander nog niet vat.”

»k Zal 't u zeggen, luitenant,” vervolgde hij, »mijn vader was weduwnaar en deed de huishouding met Grietien, een aardig wicht, even oud als ik, wij mogten elkander »biester graag” lijden. 'k Ging met haar naar Beiler en Hoogeveensche kermis en kreeg 't huwe-

lijk met haar klaar; wij zouden met Mei trouwen, toen ik een half jaar te voren als schutter moest uittrekken. Zij schreide geweldig toen ik wegging en ik zelf was niet minder overstuur. Doch wij troostten ons met de gedachte, dat de dienst maar een »rukje» zou duren en dat, als mijn diensttijd om zou zijn, wij dadelijk zouden trouwen; wij zouden dan bij vader komen inwonen, die op zijne eigene keuterij woonde en die buiten mij nog slechts een kind heeft, een handige jongen, doch veel jonger dan ik. De luitenant kan begrijpen, hoe hard mij 't viel, dat ik Grietien moest verlaten, en dat ik een der eersten was die verlof vroeg, dat ik ook kreeg. O! wat waren Grietien en ik gelukkig; zij vloog de bansderdeur uit mij te gemoet, toen zij mij in de verte zag aankomen. Och, wat was die verloftijd spoedig om! De luitenant weet niet half wat ze mij vertelde; de minnebrieven, die ik haar had doen schrijven en toezenden, kende ze glad van buiten en gedurig herinnerde zij mij daaraan. De tweede keer, dat 'k verlof had, ging 't evenzoo, doch de vóórlaatste maal wist ik eerst niet wat 'k aan Grietien had, zij was zoo stil en zoo »eendarig» (1), ge-

(1) In zich zelf gekeerd.

heel anders dan vroeger, doch na eenig tijdsverloop en ook bij 't heengaan was ze haast weér als altijd. Toen 'k bij 't volk in Bergen-op-Zoom terugkwam, schreef ik haar dadelijk een mooijen minnebrief en kreeg er ook een van haar terug. Later stuurde ik haar nog twee van 's gelijken, zonder dat zij mij daarop antwoordde. Hoewel ik mij daarover niet erg verontrustte, verlangde ik toch op nieuw met verlof te gaan. Ik vroeg het aan, doch kreeg, zoo als de luitenant weet, tot antwoord, dat er geen verlof kon gegeven worden. 'k Moest dus tot nadere gelegenheid wachten; die gelegenheid kwam en ik ging vol verlangen op reis. 'k Heb nooit de reis uit Noord-Brabant naar Drenthe in zoo'n korten tijd gedaan als toen. O, hoe geweldig klopte mij 't hart, toen ik mijn geboorteplaats naderde, haar binnentrad en 't pad naar de keuterij van mijn vader insloeg! Niemand echter scheen mij te zien aankomen; ik liep voorbij de ramen naar de voordeur, doch vernam mensch noch dier. Ik vond de voordeur gesloten en ging daarop naar de bansder ⁽¹⁾ en Siep, onze oude hond,

---

(1) De groote schuurdeur. Voor den niet Drentschen lezer.

sprong blaffende van blijdschap tegen mij op. Mijn vader stond echter op de deele, ik snelde naar hem toe, gaf hem de hand en vroeg hem: »waar is Grietien"? — »Je moeder", was 't antwoord, »is effenties hen de neister".

De spreker had moeite deze laatste woorden zonder trilling in zijne stem, uit te brengen; tranen biggelden hem over de wangen.

»Is 't mogelijk"! riep ik.

»Grietien was met mijn vader gehuwd", hernam hij somber. »O luitenant, 't was of ik door den grond zonk, en", voegde hij er wrevelig bij, »toen ik dat alles verstaan had, ben ik ijlings naar een oom van mij gegaan, waar ik mijn broeder sprak; daar heb ik nog een paar dagen doorgebracht en ben toen naar hier teruggekeerd".

»En gij hebt haar toen niet ontmoet"?

»Neen, en ook mijn vader heb ik niet weder gezien; 'k wensch geen van beiden ooit weder te ontmoeten".

Omstreeks de laatste helft van Julij 1832 vertrokken wij naar Eindhoven, de oude hoofdstad van Kempenland, alwaar onze twee bataillons, als afdeeling, voor de laatste maal vereenigd waren.

Bij 't aanbreken van den morgen marcheerden wij op den 26^{en} Julij van dat jaar, onder kommando van den kolonel Wieling, naar de Stratumsche-heide. Na aldaar een quarré te hebben geformeerd, werd ons 't besluit der vereeniging voorgelezen, waarna deze onmiddelijk plaats had. Dien ten gevolge werd de afdeeling, bestaande uit twee bataillons, ieder van vier kompagniën, herschapen tot één bataillon met zes kompagniën, terwijl eenigen onzer officieren daardoor à la suite werden gesteld. Nadat de kolonel Wieling daarop een hartelijk afscheid van ons had genomen, defileerde het nieuwe bataillon voor den Hertog van Saksen-Weimar, en keerde 't vervolgens naar Eindhoven terug.

De eerste Augustus d.a.v. was een ware feestdag voor de tweede divisie. Koning Willem was den dag te voren in Eindhoven gearriveerd. Voor hem, wiens tegenwoordigheid alleen in staat was het Nederlandsche leger tot de hoogst mogelijke geestdrift op te winden, zouden we op den eersten Augustusdag inspectie maken. Tot dat einde bevonden we ons des morgens vroegtijdig op de heide, tusschen Eindhoven en Stratum. Spoedig stonden we in orde geschaard, met de ar-

tillerie en verschillende korpsen kavallerie op de flanken, met ongeduld het oogenblik verbeidende waarop de Koning en de Prinsen zouden naderen. Daar hoorden we den hoefslag der paarden, een stofwolk zagen we in de verte opgaan; nog eene seconde en we bevonden ons tegenover den man, dien men destijds 't liefst den Vader des Vaderlands noemde. O, ik zie hem nog, omringd door den held van Waterloo, den edelen prins Frederik, benevens een schitterend gevolg! Een daverend »leve de Koning"! rolde langs de vlakte. Nadat Z. M. langs het front der divisie was gereden, rukten we in geslotene colonnes op, maakten frontverandering en defileerden voorbij de vorstelijke personen.

In de tweede week van Augustus d.a.v. verlieten we Eindhoven, om kennis te maken met

het Kamp leven.

Onze bestemming was naar 't kamp van Reijen, dat we op den tienden Augustus binnenrukten, de plaats innemende, die dien morgen door het bataillon Stedelijke Noord-Hollandsche Schutterij was verlaten. Wij stonden aan den ingang van een nieuw leven, van een nieuwe dienst. Het kamp-

leven is een zeer eigenaardig leven. Voor de niet-militairen, die 't vroeger of later van de buitenzijde hebben leeren kennen, leverde het zeker een regt aardig schouwspel op. Vooral dat bij Reijen lokte menig bezoek uit. 't Was vrolijk gelegen aan den straatweg tusschen Tilburg en Breda; 't had voor zich uit het gezigt op de dorpen Goirle en Riel, regts van zich op Breda, links op Tilburg en achter zich op 't dorp Reijen. 't Besloeg eene oppervlakte in de lengte van nagenoeg twintig minuten gaans, bij eene diepte van p. m. drie minuten. 't Van den straatweg binnentredende, viel uw oog 't eerst op een rij schildwachten, die de voorwacht vormden, even als twintig ellen achterwaarts van 't geheele kamp er eene dito rij werd gevonden, die de achterwacht uitmaakte. Vijf ellen achter die eerste rij wachtposten, dieper 't kamp in, stond de rij geweerkappen of mantels, en wel voor elke kompagnie vier; in 't midden daarvan was het bataillonsvaandel geplaatst. Op deze rij mantels volgden de soldaten- en schutterstenten; elke tent had ruimte voor zestien man. Achter die tenten bevonden zich de keukens en tusschen dezen en de zoo-

even bedoelde tenten waren de pompen, voor elk bataillon een. De keukens voorbij gegaan zijnde, kwam men aan eene lijn van tien tot twaalf achtmanstenten, bestemd voor den zoogenaamden kleinen staf van elk bataillon. En zoodra ge deze voorbij waart, kwaamt ge, eerst aan de linie van officierstenten en daarna aan die der hoofdofficieren, waar de tenten der politiewacht tusschen stonden, en wel tusschen elke twee bataillons ééne, terwijl in 't midden van het kamp de tent van Z. H. den Kroonprins werd gevonden, van weërszijden omringd door de tenten der stafofficieren. Achter deze rijen, die allen met voormelden straatweg evenwijdig liepen, strekte de lange rij cantines, wafelkramen en de loodsen of verblijven der marktentsters zich uit, en daar achter op geruimen afstand vond men de privés. De laatste der rijen werd gevormd door de ambulanee of de geneeskundige dienst der divisie. Aan weërszijden ontdekte men hier regts de kappel voor de Roomsche-Katholieken en aan de linkerhand den predikstoel der Protestanten.

Ik kan 't mij zeer goed verbeelden, dat iemand, die niets met het militaire heeft uit

te staan, met genoeg een ganschen dag, zelfs den langsten van 't geheele jaar, in zoo'n stad of dorp van tenten kan doorbrengen. Vooral als zoo iemand fraai weder heeft, als hij van wandelen houdt en onder de kamperende officieren vrienden of bekenden heeft, of kennis met hen weet te maken, zal veel en velerlei er hem kunnen boeijen. Met welgevallen zal hij zijne oogen vestigen op die menigte van linnen woningen, die door heur grootte en omgeving, 't in acht nemen van rang en stand verkondigen. Hij zal er aantreffen met zoden banken aan den ingang en geheel of ten deele omheind met versche denentakken; anderen, en wel die der brigade- en divisie-kommandanten, met groen en bloemen versierd en de nationale vlag er boven op. Men zal hem opgetogen zien, bij 't gadeslaan van al die netheid en orde, van al die drukte en beweging. Hij zal in menige cantine zich als verplaatst vinden in de societeit, die hij dagelijks gewoon is te bezoeken. Aan den disch der officieren zal hij zijne verwondering niet genoeg kunnen uitdrukken over alles wat men hem er voorzet en de wijze van bediening. De uijen daar gedebiteerd zal hij met graagte opvangen, terwijl hij de jovialiteit van 't korps

officiëren door een gloeienden toast hulde zal brengen. Hij zal met een innig genoeg de parade zien houden, de verschillende exercitiën bijwonen, en met leedwezen het avondschot hooren knallen, omdat het voor hem 'tsein is van huiswaarts te keeren. Waarlijk, zulk een bezoek beloont zelfs eene verre reis.

Maar zoo is het niet met hem, die er dagen en weken als militair moet doorbrengen. Hij heeft er spoedig »'tland"; vooral wij hadden 'ter in den zomer van 1832. Zoolang wij er toen lagen, hadden we bijna elken dag regen en moesten we, door de aanhoudende stortbuijen uit onze tenten verdreven, er menig nacht in de cantines doorbrengen. Daarbij kwam nog de vrees voor de cholera, die omstreeks dien tijd zich overal begon te vertoonen.

Doch we moeten eerlijk zijn: 'tkampleven had ook zijne lichtzijde. Niet waar, wij hebben er ook dagen van genot en vreugde in doorleefd? Ik denk aan de godsdienstoefeningen in 't open veld, met het levende heidetapijt onder onze voeten en den blaauwen hemel boven onze hoofden. Deze enkele herinnering zal welligt voldoende zijn, om u dien eenvoudigen predikstoel, van heideschalen opgezet, of door op elkander gestapelde trommen ge-

vormd, in 't geheugen terug te roepen. Is het u niet, alsof ge nog de bezielde woorden opvangt, die onze welsprekende veldprediker sprak, op den dag toen de eerste verjaardag van den slag bij Leuven herdacht en gevierd werd? Herinnert ge u nog dat heerlijk sermoen van den aalmoezenier H., kort na den dag waarop eenigen onzer soldaten naar den vijand gedeserteerd waren, naar aanleiding van de tekstwoorden: Eert God, vreest den Koning en vermengt u niet met hen die naar verandering staan? Kunt ge aan ons eerste kamp denken, zonder dat u te binnen schiet het feest, dat we daar den 24^{en} Augustus, 's Konings verjaardag, vierden. O, ge moet het nog weten, hoe toen elk militair der divisie, ten behoeve van dat feestvieren een dag soldij ten beste gaf, en hoe door de zorg van onzen divisie-generaal den Hertog van Saksen-Weimar, ieder soldaat en schutter zich amuseerde, hier door te verwijlen rondom het theater van een goochelaar, ginds door de halsbrekende toeren van eenige gerenommeerde koordedansers te aanschouwen, dáár door aan andere vermakelijkheden deel te nemen, door des avonds de voorstellingen bij te wonen, door het tooneelgezelschap

onder directie van Wedlooper gegeven. Ongetwijfeld heugt het u nog, hoe we dien dag onder ons officieren in de cantine van Schor een feestdinér hadden aangerigt, en welke opgewondene toasten er aan tafel geslagen werden, en hoe een onzer officieren in den avond van dien dag voor een vaandeldrager, die wegens zeker vergrijp moest gearresteerd worden, werd aangezien, en zonder veel omslag in arrest zou gebragt zijn, indien een paar van ons hem niet te hulp waren gekomen door zijne identiteit te bewijzen! Ook zult ge 't nog weten, hoe diezelfde officier eenige uren later in eene wafelkraam twee zijner kameraden ontzette, die last hadden van twee vreemde officieren, die, boven hun bier zijnde, grooten lust tot vechten hadden. Na de laatsten vruchteloos tot rust en vrede aangemaand te hebben, drukte hij den een in een pot met beslag, terwijl hij den ander opnam en buiten de deur wierp. 't Is u bekend, dat het dezelfde officier was, die de soldatenkroeg te Woudrichem met een gloeiende kagchel schoonveegde. Ook zult ge 't u nog kunnen herinneren, hoe eene voorgenomene illuminatie, waarvan de directie aan mijn vriend K. — ook reeds ter ziele — en aan mij

was opgedragen, dien avond volkomen mislukte.

Uit ons eerste verblijf in 'tkamp van Reijen dagteekent zich de »ui de rinka'', een ui aan velen uwer bekend en die ik hier alleen herinner, om de moraal, die menig bluffer er nog uit kan trekken.

Bij de stafmuziek der tweede divisie was een nieuw of verbeterd muziekinstrument ingevoerd. Dat speel- of blaastuig, — 't is mij vergeten tot welke soort het behoorde en ook hoe 't heette, — werd in de cantine van Schor door eenige officieren druk besproken. Onder die officieren was er een, die pas de tweede luitenants-epauletten had verworven. Hij behoorde tot een der toenmalige afdeelingen infanterie. 't Was een klein manneke, van een zeer gunstig voorkomen, doch te gelijk bijzonder fatterig. Hij had bijna alleen 't woord en sprak over 't bedoelde instrument, alsof hij 't uitgevonden had. Dat ding, o! 't was hem sedert lang bekend; het te hooren bespelen was oude kost voor hem! Die bluff hinderde velen van ons, doch inzonderheid een onzer Drentsche schutter-officieren, een onzer geëstimeerdste makkers, een vrolijke uijge vent.

»U schijnt», aldus rigtte hij tot den bluffer 'twoord, »nog al tamelijk in de muziek te huis te zijn en zoo wat alle speel- en blaas-instrumenten van nabij te kennen.»

»Ja», was 't antwoord vol zelfvoldoening, »ik ben een dolle liefhebber er van ... geen enkel instrument is mij vreemd.»

»Spreek niet te bout», viel de ander hem in, »ik wed dat ge de rinka niet kent.»

»De rinka, de rinka . . . .», hernam de musicus, »neen, niet onder dien, doch misschien onder een anderen naam.»

»Mogelijk», klonk het antwoord, »doch niet waarschijnlijk.»

Hoe ernstig de laatste spreker dit ook zeide, begrepen wij, die hem zoo van nabij kenden, dat er iets op moest volgen, dat onze lachlust zou opwekken.

»En zou u mij ook zoo ten naastenbij eene beschrijving van de rinka kunnen geven», vroeg de ander.

»Wel zeker», was 't lakonieke antwoord, »'t is een dood eenvoudig zamengesteld werktuig. Ge spant twee of meer stevige paardeharen over de opening van eene zekere geheime plaats en bespeelt die met de punt van uw neus . . . . dat is 't al!»

Een schaterend gelach ging op , terwijl hij , ten wiens koste 't uitbarstte , woedend over eind rees en met duel en wat niet al dreigende , de cantine uitstormde om , zoo lang wij in 't kamp vertoefden , er niet in terug te keeren.

In het personeel van 't regts van ons liggend bataillon Geldersche Schutterij , gekommandeerd door den majoor W. S. baron Schimmelpenninck van der Oije , in later jaren minister van binnenlandsche zaken , vonden we hupsche en vriendelijke naburen , met wie we veel omgingen en bijzonder sympathiseerden.

Eene gebeurtenis in dit kamp , toen voorgevallen , had voor ons , voor de tweede divisie , ja voor 't geheele leger zeer noodlottig kunnen zijn. Niet waar , ge herinnert het u nog levendig , hoe de Hertog van Saksen-Weimar met den generaal Des Tombes in galop voorbij de gelederen der divisie rijdende , op 't zelfde oogenblik met hunne paarden ter nederstortten en zich min of meer zwaar bezeerden. Men schreef dit ongeval toe aan de onvergefelijke onachtzaamheid van de vorige gelegerden in dit kamp , die dáár , waar

de paarden waren gestruikeld en gevallen, aardappelschillen, stroo en vuilnis hadden gestopt, in plaats van dit — naar luid van 't voorschrift — achter het kamp te brengen. De algemeene verslagenheid, die deze gebeurtenis verwekte, gaf den maatstaf aan van de liefde en 'achting, die de beide bevelhebbers, zonder onderscheid van rang en stand, bij allen genoten.

Na den Tiendaagschen Veldtogt en nog lang daarna, liepen er gedurig geruchten, dat het leger België op nieuw zou binnenrukken, of dat men zich marschvaardig moest houden, dewijl men deze of gene operatie van den kant der Belgen vreesde. Nu en dan kregen die geruchten eenige zekerheid door 't ontvangen van geheime aanschrijvingen, die steeds ten gevolge hadden, dat vele en verschillende korpsen zich voor eenige dagen van leeftogt moesten voorzien, doch daarbij bleef het dan ook. Wij noemden dat, zoo als ge weet, broodcampagnes. Aan eene van dezen echter, hadden we in gezegd jaar ons spoedig vertrek uit het kamp van Reijen te danken.

Wij verlieten het met het aanbreken van den 14^{den} September en trokken naar de zoo-genaamde Acht Zaligheden, zijnde de dorpen

Eerzel, Duizel, Steensel, Knechtsel, Reusel, Netersel, Hapert enz. Hoe slecht over 't algemeen de kwartieren daar ook waren, toch hadden we er dikwijls veel genoeg, door elkander te bezoeken, of in den omtrek rond te dolen. Ik lag met mijn kapitein bij een kleêrmaker in kwartier, die tevens burge-meester was. We hadden in die dagen onze eigene telegrafien. Zoo stak, onder anderen, uit den toren van Duizel eene staak, waaraan eene katrol was bevestigd, die een mand deed afdalen en aan onze schutterij de noodige seinen overbragt. Op vele andere torens daar en in den omtrek, had men soortgelijke of betere seintoestellen, die over 't algemeen vrij wel aan hunne bestemming beantwoordden.

Reeds op den 11^{en} October d.a.v. smaakten wij 't zalig genot, de Zaligheden te mogen verlaten en met vijf kompagniën ons te verplaatsen naar Eindhoven, toen 't hoofdkwartier van den Hertog van Saksen-Weimar; aan de zesde of andere kompagnie werd Aalst als tijdelijk kantonnement aangewezen.

Ons tweede verblijf te Eindhoven was van dien aard, dat het in 't geheugen van velen onzer niet ligt zal worden uitgewischt. Hoe

menig officier toch mogt de onderscheiding en 't voorregt te beurt vallen, om van tijd tot tijd aan de tafel van den hertog te worden genoodigd. Niet minder dan veertien malen mogt ik dat genot smaken. En waarlijk het was een genot, dat dikwijls schitterend gezelschap; waaronder enkele malen hoogaanzienlijke dames; dat geestig, niet zelden zeer wetenschappelijk onderhoud; dat ongedwongen en tegelijk hooge verkeer, was, voor mij althans, steeds een feestelijk genot.

De algemeene biddag op den 2^{den} December van dat jaar gehouden, werd door ons te Eindhoven gevierd. Onze veldprediker was daarbij onze voorganger in 't kleine kerkgebouw der Protestanten aldaar, 't welk ontoereikend was om de toegestroomde menigte te bevatten. 't Woord bij die gelegenheid gesproken, was roerend en aangrijpend en volkomen berekend om geestdrift te wekken en moed en vertrouwen te kweken.

Hadden, zoo als ik boven reeds aanstipte, eenige officieren van ons te Kampen den geboortedag van den Prins-Veldmaarschalk, onzen toenmaligen Kroonprins, gevierd, te Eindhoven had hetzelfde plaats door de gezamenlijke officieren onzer schutterij, die eene

partij aanboden aan den Hertog van Saksen-Weimar, de twee brigade-generaals Des Tombes en Bagelaar en hunne adjudanten, de majoor Heinrich von Gagern, Scharlbaum, De Keijzer enz. De directie van dit feest was opgedragen aan de heeren kapiteins De Vos Van Steenwijk, H. J. Kijmmell en mijn persoon; 't liep in de beste orde af en was een der genoegelijksten, die ik ooit heb mogen bijwonen. Mij dunkt niemand van ons zal 't hebben vergeten. 't Eenige wat de vreugde in den vóórávond merkelyk temperde was het wisselen van gedachten over het toen aangevangen vermaard beleg van de Citadel van Antwerpen. Op de Stratomsche heide — even buiten Eindhoven — liet het vreeselyk kanongebulder zich dagelijks vernemen.

't Zoo even bedoelde feest zal u nog een ander aangenaam uur te Eindhoven herinneren. Ik denk aan dat, genoten op den eersten Januarij 1833, toen we, na *en korps* onze opwachting te hebben gemaakt bij den Hertog van Saksen-Weimar, in 't hôtél, de »Wildeman'', onze vrienden, de officieren der Geldersche Schutterij, met den majoor Schimmelpenninck aan 't hoofd, op Drentsche wijze ontvingen, door hun brandewijn met rozijnen

te schenken. Ik zie, dunkt mij, nog die groote porseleinen kom van mejufvrouw Van Asten, een kom, waarin meer dan vier flesschen Barcelona-brandewijn was geschonken op rozijnen, die bijna drie weken in de week hadden gestaan. 'k Zie ze, dunkt mij, nog die vrolijke krijgsmakkers, met ons, toen in een kring geschaard, verrast door 't geen we hun aanboden; 'k hoor nog dien gullen schaterlach die er eensklaps opging; 'k verbeeld mij nog te zien, die trapsegewijs klimmende vreugde, die weldra tot opgewondene dartelheid oversloeg, welke, al dreigde zij nu en dan er ook toe te zullen overgaan, in geen enkel opzigt de perken der orde en wellevendheid overschreed. O! die Geldersche vrienden, wij zullen ze nooit vergeten.

We bragten bovendien menig ander genoeglijk oogenblik te Eindhoven door en knoopten er kennis aan, die bij menigeen nog voortduurt of bestaat. 't Hôtel »de Wildeman'', bij den heer Van Asten, was in den regel over dag onze verzamelplaats. Ik kan mij nog geheel in dat hôtel verplaatsen, en wanneer ik dat doe, dan dringen zich een aantal herinneringen bij mij op. Dan denk ik, hoe we in de ruime voorzaal eens regt amicaal bij

elkander zaten; hoe daar een onzer officieren binnentrad, in gezelschap van zekeren kadet .... volontair bij .....; hoe door den eersten verlangd werd, dat voor hem en zijn gast spoedig opgedischt mogt worden; hoe door de zorg van de altijd werkzame en nooit verlegene mejufvrouw Van Asten, al krielde 't ook van kleine kinderen om haar heen, aan dat verlangen als in een ommezien werd voldaan; hoe zij in hare zorg en ijver door Lewinus, den hôtelbediende, krachtig werd bijgestaan; hoe de aanzittenden spoedig met ordinairen wijn niet meer tevreden, dezen met pommier-agasac verwisselden en eindelijk door 't drinken van champagne zich zoodanig opwonden, dat velen onzer zich verwijderden. Enkelen echter, waaronder ik, bleven. 't Duurde niet lang, of de beide jongelieden, die te zamen weinig meer dan veertig jaren levens telden, kregen twist. Die twist werd gaandeweg heviger en eenigen van ons begonnen pogingen aan te wenden om hen te sussen, doch die tusschenkomst was olie in 't vuur. Er volgde eene wederzijdsche uitdaging tot een duel, en de twistenden kozen hunne aide's. Doch de daartoe verkozenen maakten bedenkingen. Inmiddels was de

avond gevallen en 't donker geworden. Onder gevloek en geraas verlieten de twee het vertrek. Wij bleven, ook de gekozen aide's, en vroegen elkander af wat te doen. 't Gevoelen der meerderheid was stil te blijven zitten, ofschoon de minderheid telkens hare vrees bleef openbaren voor ongelukken, uit aanmerking van den toestand, waarin de vertrokkenen zich bevonden. Nog altijd daarover delibererende hoorden we op eenmaal een ongewoon gestommel en geschuifel in den gang. Wij vliegen op, om te zien wat er gaande was, en vernamen weldra, dat de vrees, door eenigen van ons zooeven geopenbaard, niet zonder grond was. Men droeg den kadet-volontair — de éénige zoon eener zeer achtingwaardige moeder — naar boven. Hij had van zijne tegenpartij vier degenstooten en even zoo vele wonden ontvangen, waardoor hij zijne opgewondene drift met eene bedlegering van bijna zes weken moest boeten. Na dien tijd waren de gedulleerdhebbenden weder uitstekende vrienden. Ach, dat ellendige duel, wat heeft het menig een bedorven, wat heeft het menig gezin ongelukkig gemaakt, wat heeft het vele ouders doen zuchten en weeklagen!

Als ik aan die zaal denk, dan rijst onwillekeurig nog een ander voorval mij voor den geest, de ontmoeting nl. met zekeren T.. van M....., een voorval, dat ons te gelijk deed lagchen en de tranen van medelijden in de oogen lokte.

Onze avonden te Eindhoven werden geregeld — ten minste door velen van ons — doorgebracht in de zoogenaamde groote sociëteit, waar de officieren der verschillende wapens, als: artillerie, infanterie, kavallerie, marechaussée en schutterij, zeer amicaal te zamen kwamen. De liefhebbers van een burgerlijk dominootje, of van 't meer aristocratisch *écarté* zochten er nooit te vergeefs naar partij; terwijl de hazardspelers in een belendend vertrek — 't zoogenaamde zweetakmertje — hun hart volop konden ophalen. Dat laatste verblijf was in waarheid soms een speelhel. Daar werd alle rang en afstand vaak vergeten; daar dobbelden de tweede luitenants met huns gelijken en met hoofdofficieren, wier borsten behangen waren met ridderorden, een enkele maal zelfs met generaals. De vorst, die daar despotisch regeerde, was het spel, de schoone, die men daar aanbad en met wie ieder om strijd trachtte te boeleren, was

het geld. Daar werd gezocht en gevloekt, ter leen gevraagd en ter leen ontvangen; daar werd aan enkelen, die niet schroomden weken en maanden tractement op ééne kaart te zetten, of 't bezit dier som afhankelijk te maken van één worp met de dobbelsteen, zoodra de kans hun tegen was en zij leenen wilden, onder allerlei voorwendsels het gevraagde geweigerd. Zoo konden er oogenblikken zijn, waarin de speeltafel met stapels goud als overdekt was, terwijl een oogwenk later, wanneer men vreesde, dat deze of gene verliezende hartstogtelijk speler aanzienlijke sommen zou willen ter leen vragen, er geen enkel goudstuk meer te zien was. Naauwelijks was dit het geval, of men hoorde hier en daar een zacht gefluister; men zag de winnenden met de schouders trekken of 't hoofd schudden, en gelijktijdig anderen zich van de speeltafel verwijderen en eene wandeling door 't kleine vertrek doen. En wie dan eenigszins scherp van gehoor was, hoorde 't edele metaal in de laarzen dier wandelaars rammelen en klinken. Was die speelhel voor menig gelukkig speler een eldorado, voor den geatkundige was het tevens eene plaats, waar hij stof vond voor zijne physionomische op-

merkingen en bespiegelingen. Niet waar? wij hebben daar wel eens gezigten bespied, wier aanblik ons deed huiveren en rillen, terwijl ze gelijktijdig ons medelijden wekten.

Tegen 't midden van Januarij spoedde ons tweede verblijf te Eindhoven ten einde. Op den 15^{den} dier maand vertrokken wij met vier kompagnïen naar Son en Breugel, ééne naar Lieshout en nog eene andere (die, waarbij ik behoorde) naar Stiphout. Aldaar werd ik met mijn kapitein ingekwartierd op 't kasteel van Croij. Hier zag ik voor 't eerst Merinoschappen en 't heideveld bezaaijen met klaverzaad, vermengd met haardasch, 't welk heerlijke resultaten opleverde, zoo als uit den daarnaast liggenden, eveneens behandelenden grond bleek. Hoe uitmuntend mijn kwartier aldaar ook ware, toch verruilde ik het weldra met dat bij den pastoor. Ik lag bij voorkeur 't liefst bij de geestelijken in kwartier, en omdat nu velen onzer dit liever niet wilden, omdat het hun òf te gegêneerd, òf om andere reden minder aangenaam was, kreeg ik in den regel daar mijn biljet van inkwartiering.

Er waren onder die pastoors regt humane en wetenschappelijke menschen, aangenaam

in den omgang, vrij in 't uiten hunner gevoelens en overtuiging, als er geen derden bij waren, en voorbeeldig in 't uitoefenen van hun herderlijk werk. Heb ik herinnerd aan den grijzen pastoor van Wouw, zijns gelijken trof ik aan te Stiphout, die, naar mij dunkt, gene nog overtrof.

't Was toen reeds een hoogbejaard man, die eene zorgvuldige opvoeding bleek te hebben genoten. Hij had in Frankrijk zijne studiën volbragt, tijdens de omwenteling van 1789. Roerend waren de verhalen uit die dagen, die hij als ooggetuige mij wist mede te deelen. Vooral de beschrijving der teregtstelling van de ongelukkige Marie Antoinette, welke hij gedwongen had moeten bijwonen, was treffend. Die ontzettende gebeurtenis had een onbeschrijflijken indruk op hem gemaakt. De omgang met dien goedhartigen grijsaard was niet alleen allerprettigst, maar te gelijk leerzaam. Hij was de verdraagzaamheid in eigen persoon, en geen wonder, hij was verstandig; hij had een hart enkel vol liefde en eene ziel zonder plooiën. Menig werk van Protestantische schrijvers was hem in bijzonderheden bekend, en de bundels leerredenen van Van der Roest en Lobrij verklaarde hij met stich-

ting te hebben gelezen. Bijna drie maanden mogt ik onder zijn vriendelijk dak vertoeven. Terwijl ik daar lag, werd mij verlof verleend, om gedurende drie weken naar huis te gaan; ons afscheid was over en weder regt hartelijk. Volgens belofte berigtte ik hem mijne behoudene overkomst, en toen ik daarop van dat verlof terugkeerde en mij te Eindhoven bevond, werd ik als door een onzichtbare magt naar Son gedreven, om vandaar naar Stiphout te wandelen. Ik brandde van verlangen om den eerbiedwaardigen grijsaard weder te zien, doch een hevig onweder overviel mij te Son, en toen de bui overdreef, gudste de regen als in stroomen neder en verhinderde mij verder te gaan. Ik zocht een kar te krijgen, waarmede men mij verder kon brengen, doch vruchteloos; ik moest wachten tot den volgenden morgen. Na te Son van de bevoegde autoriteit een schriftelijk bewijs te hebben gevraagd en bekomen (waaruit bleek, dat ik door weder en weg belet was geworden om op den bepaalden tijd in mijn kantonnement terug te zijn) spoedde ik mij, met een aandenken voor mijn goeden gastheer in den zak, naar Stiphout. Maar heelaas! de goede oude man was niet meer. Hij

had — zoo verhaalde zijne zuster, die bij hem woonde — den avond te voren gedurig over mij gesproken, mijn lievelingsdrank doen gereed maken en was ná negen uur nog tweemaal naar buiten geweest, om te zien hoe 't weêr was. Daarna had hij zijn eenvoudig avondmaal genuttigd en was in zijn slaapvertrek gegaan. Naauwelijks was dit gebeurd, of zijne zuster hoorde een doffen val; zij schiet ijlings toe en vindt haar broeder naast zijn bidbankje aan den voet van een crucifix zieltogende liggen.

Ik heb geen smartelijker oogenblik in de krijgsdienst beleefd dan dat waarin ik toen verkeerde; 't was mij alsof mijn vader mij ontnomen was.

Den 30^{en} April stonden we aangetreden op de heide, tusschen Son en Lieshout (ons gewoon excercitieveld), alwaar de Hertog van Saksen-Weimar eene zeer naauwkeurige inspectie hield, waarbij we, ouder gewoonte, de hooge tevredenheid van onzen beminden divisie-kommandant mogten verwerven. Den daaraanvolgenden dag voerden wij, met het meermalen aangehaalde bataillon Geldersche schutters, eenige manoeuvres uit op de heide bij Sint-Oedenrode, die zoo wel gelukten, dat

de Hertog gedurig uitriep: »goed, onverbeterlijk"! Na afloop daarvan maakten we ons weder marschvaardig, tengevolge eener ontvangene marschorder, die ons op den 2^{den} Mei weder van kantonnementen deed veranderen. Onze eerste compagnie ging naar Hapert, de tweede en derde naar Reuzel en de drie overigen naar Bladel. De dienst, die ons daar verbeidde, was betrekkelijk zeer zwaar; vooral was dit het geval in de grensdorpen Reuzel en Bladel. Dáár moesten we even als te Huibergen en Hoogerheide op den smokkelhandel surveilleren, welk bedrijf aldaar dikwijls op zeer groote schaal gedreven werd. Wij waren er elken morgen te half drie uur reeds onder de wapens, om te exerceren en vonden geregeld op dat uur de Belgen (een gedeelte der bende van Pontécoulant) op tien tot honderd passen afstand van ons in 't veld; 't welk nog al eenige verandering gaf en nu en dan de geestdrift opwekte.

De zoo even genoemde kantonnementen verruilden we op den 4^{den} Junij tegen de zuidoostelijk vandaar gelegene grensdorpen Soerendonk, Maarhees en Budel. 't Was een vermoeijende marsch, die er ons bragt. In deze kantonnementen waren we getuigen van

een onweder en hagelslag, zoo hevig en angstig als geen onzer ooit had beleefd. In één oogenblik waren de rijpende vruchten van een aantal akkers geheel vernield. Het vee in 't veld liep angstig dooreen en menige os en koe droeg nog lang de builen op hun huid, veroorzaakt door hagelsteen, waaronder grooter dan een duivenei. Kerk- en huisramen werden verbrijzeld. De weg was op eens bezaaid met boombladeren niet alleen, maar zelfs met geheele takken, zoodat we, na 't voorbij trekken der bui, van Maarhees naar Budel wandelende, moeite hadden den weg te passeren. We vonden allerlei soort van gevogelte gedood tusschen de takken liggen. Menige haas en patrijs vond men den volgenden dag dood in 't veld.

Te Budel, waar de kwartieren vrij goed waren, amuseerden we ons dikwijls met kegelen, een enkele maal ook met beugelen. 't Laatste scheen een soort van kolfspel, doch waarbij de kolfbaanpalen door ringen (waar de zware houten bal door moest) en de lange kolf met zwaren koperen voet, door een korte schup, waren vervangen. 't Was een moeilijk spel, vooral omdat men er zich steeds bij bukken moest. Op enkele schilderijen van

Teniers en Ostade worden er getrouwe voorstellingen van gegeven.

't Militaire leven bij 't leger-te-velde is rijk aan afwisseling; 't was een waar nomadenleven. Ons wachtte eene nieuwe verandering. Wij zeiden in de eerste week van Julij de bedoelde grensdorpen vaarwel en bevonden ons, vóórdat die week ten einde was, in 't kamp te Oirschot, waar we tot den 27sten dier maand bleven. Behalve eene zeer goede cantine (die van Berlin), waar we eene uitmuntende tafel hadden, troffen we er heerlijk weder, en toch vonden we 't er niet zoo vrolijk, als in dat van Reijen 'tjaar te voren. Was Reijen een plaatsje van weinig betekenissen, Oirschot daarentegen was een fraai dorp, met een schoon kerkgebouw en een zeer hoogen toren, op welks plat een wachtpost was. 't Inwendige van die kerk was indrukwekkend; vooral boeide ons 't zien van dien heerlijken predikstoel, voorstellende de vischvangst van Petrus. De buik van dien stoel verbeelde een afhangend net, geschraagd door 't levensgrootte beeld van den apostel, die tot driemalen toe zijnen heer en meester verloochende. De mazen van dat net waren zoo allerkunstigst gemaakt, dat men het werkelijk

voor touw aanzag. Elke vischsoort was in dat net duidelijk te onderscheiden. Doch kunstiger nog dan dit, was de levensgrootte engel, die met uitgespreide vleugels daar boven scheen te zweven, rustende met zijne geheele zwaarte op den grooten teen van een zijner voeten, die op een stuk erts of steen in den muur een voldoende steunpunt vond. Die engel omklemde in zijn regterhand een aan de lippen gezette bazuin, terwijl hij in de linker een ring hield, waaraan vier lange koperen ketens waren bevestigd, die aan de vier hoeken van 't kolossale klankbord geklonken, 't laatste schenen te dragen. Die stoel mag in waarheid een meesterstuk heeten; hij kan wedijveren met menig andere, die men, in België vooral, in rijke verscheidenheid aantreft.

Het kamp van Oirschot verlatende, vonden we onze bestemming andermaal te Eerzel en omliggende dorpen. Al had deze verandering, even als vroeger, weinig bekoorlijks voor ons, toch herinnert dat tweede verblijf te Eerzel ons een onvergetelijken dag, een dag van vreugde en genot, een feestelijken dag ons bereid door de Drentsche vrouwen.

Nog altijd was de mobiele Drentsche Schutterij van een eigen vaandel verstoken. 't Voornemen haar dit te schenken, had reeds lang in Drenthe bestaan. (¹) Eindelijk zou dat voornemen verwezenlijkt worden. In 't begin der maand September 1833 ontving onze bataillons-kommandant 't berigt, dat op vrijdag den 13^{den} dier maand ons een eigen vaandel zou aangeboden worden, en dat de heer G. Sluis, oud-kapitein der voormelde schutterij gecommiteerd was om het over te brengen en ons aan te bieden. (²)

Zoodra we die heugelijke tijding vernomen hadden, werd er onverwijld besloten, om die plegtige aanbieding feestelijk te vieren.

Die aanbieding en feestviering hadden plaats, niet op vrijdag den 13^{den}, maar op zaterdag den 14^{den} September. 't Was een druk en woelig, maar tegelijk een zeer amicaal feest, waaraan — zoo veel de dienst het toeliet — nagenoeg het geheele bataillon deelnam. Niet waar? Ge herinnert u nog die drukte en beweging, die vrolijke gezigten, die algemeene geestdrift? Ook zal menig uwer zich den feestdisch nog in 't geheugen kunnen

---

(¹) Zie bijlage H.

(²) Zie bijlage I.

terugroepen; dien welvoorzienen disch, waaraan de officieren zich dien dag vereenigden en waarbij de toasten werden geaccompagneerd door 't ontkurken der champagneflesschen.

Het bedoelde vaandel was vervaardigd te Amsterdam. 't Was een geschenk van Drentsche dames en vrouwen en bezat daardoor voor ons eene dubbele waarde. Wanneer mijn geheugen mij niet bedriegt, dan was 't gemaakt van een zware zijden stof, en vertoonde 't in zilverdraad, aan de eene zijde 't wapen van Drenthe en aan de andere zijde de woorden: »Drentsche Mobiele Schutterij'', beiden omgeven van een lauwerkrans. Op den vaandelstok prijkte een zilveren leeuw, terwijl daaronder was gehecht een dubbele koord met afhangende zware kwasten, alles mede van zilverdraad.

Wij bleven in de bedoelde kantonnementen tot den 4^{den} November, toen we verlegd werden naar Aarle, Rixtel, Beek en Donk, alle dorpjes aan of in de nabijheid der Zuid-Willemsvaart. Menig genoegelijk uur mogten we daar doorbrengen, vooral te Aarle in de kroeg van »den alten Busch.'' Van hier deden we menig uitstapje naar de naastbij gelegen dorpen, inzonderheid naar 't stadje Hel-

mond, de hoofdplaats van 't voormalig Peel-land, waar we later gedurende eenige weken werden ingekwartierd. Te Aarle en Rixtel bezochten we dikwijls de ijzergieterij van de heeren Fritzen & Comp. en maakten er met den heer Fritzen regt aangenaam kennis. Lange jaren daarna mogt ik dien heer nog eens te Amsterdam ontmoeten, bij welke gelegenheid ik hem nog herinnerde aan het oogenblik, waarin wij in zijne fabriek een klok hadden zien gieten, ten behoeve van den baron T. M. W. van Asbeck, majoor-kommandant van 't eerste bataillon der tweede afdeeling Friesche Schutterij.

De oudejaarsavond van 1833 liet voor onze schutterij eene zeer treurige herinnering achter. Dien avond laat verdronk in de sluis nummer 7 te Beek een onzer korporaals, een flinke oppassende jongen, dien ik van zeer nabij kende, omdat hij te Hoogeveen thuis behoorde en wij bij dezelfde compagnie stonden. Geen uur vóór 't noodlottig ongeval had ik hem nog gesproken. Zijne begrafenis had met de gewone militaire plegtigheden plaats; zij stemde ons regt treurig.

Van Aarle, Rixtel, Beek en Donk deden we ook menig uitstapje naar 's Hertogenbosch.

V.

HET ZWAARD WORDT BOT.

Ons schuttersleven begon nu, hoe langer hoe meer te gelijken op sommige vrolijke partijen, die, door ze noodeloos te rekken, saai en vervelend worden. De geestdrift waarmee zij dikwijls worden aangevangen dooft gaandeweg uit; de pogingen om ze weder op te wekken worden telkens minder bereikt; het onderhoud kwijnt weg en men verheugt zich als het einde daar is. Zoo ging het ons ook. Onze bestemming, onze toekomst lag niet daar in den vreemde. Dat eindeloos soldaatje-spelen (hoe stipt ook voldoende aan de eischen van 'toogenblik) begon te vervelen. 't Was »koekkoek één zang"; de eene dag geleek den ander. De trek naar huis openbaarde zich luider dan ooit. Velen, en daaronder menig intiem vriend, hadden ons reeds verlaten. Mogten we bij den aanvang van 1834 ook hopen, dat dit jaar een eind zou maken aan ons schuttersleven, toch moest

er nog bijna driekwart jaar verlopen eer die hoop werkelijk vervuld werd.

Die laatste maanden waren maanden van verveling en verlangen, vol heimwee. Wij trokken nogmaals naar Budel, vervolgens naar Soerendonk en environs, naar Helmond en omstreken en eindelijk in Augustus naar 't kamp van Reijen. Ons kampéren in dat jaar, geleck, wat de dienst betrof aan 't vroegere aldaar; slechts het weêr was gunstiger. 't Laatste maakte het bezoek en vertier er drukker; van heinde en ver werd het bezocht. De passie van onze voorouders, de Batavieren, nl. de verslaafdheid aan 't hazardspel, toonde ook hier, dat er nog echte spaanders van 't oude blok in Nederland gevonden werden. Ten spijt van elke dagorder en van elk bevel van den Hertog van Saksen-Weimar, was en bleef de cantine der Drentsche schutterofficiëren het middelpunt van de speelhel. Generaals en hoofdofficiëren, kapiteins en luitenants van allerlei wapens vereenigden zich daar dag en nacht om de kansen van het spel te beproeven of te forceeren. En al gebeurde er niet, wat elders bijna gelijktijdig voorviel, dat een rijkgetuigde schimmel met eene fraaije tilbury, door één

worp met de dobbelsteen, van eigenaar verwisselde, toch was het erg genoeg.

Intusschen was dit laatste kamp voor ons hoogst belangrijk. Wij ontvingen er 't heugelijk bericht, dat bij koninklijk besluit aan de verschillende schutterijen een onbepaald verlof zou worden gegeven. Met brandend verlangen zagen we naar dat lang gewenschte oogenblik uit, waarop we naar onze haardsteden zouden terugkeeren. Dat tijdstip daagde in 't laatst van Augustus. Nog eenmaal moesten we eene groote inspectie ondergaan voor den Koning, en nog eenmaal ons en corps vertoonen voor 't oog van den onvergetelijken Hertog van Saksen-Weimar, en toen dit geschied was, mogten we onze schreden rigten naar de landpalen van 't ons dierbaar Drenthe ¹⁾.

Hier ben ik een station genaderd, dat mij onwederstaanbaar uitlokt om nog even mijn stokpaardje te bestijgen.

Het kamp werd opgebroken en ik werd belast met de overgifte der kampementsstukken. Toen ik naar behooren mij van die taak gekwetend had, vervoegde ik mij bij den

---

(¹⁾ Zie bijlage K.

opperbevelhebber onzer divisie, die mij als altijd welwillend en hartelijk ontving. Ik vond hem in gezelschap van den generaal Des Tombes en eenige officieren van den staf. Men was juist aan 't ontbijt, dat door 't vertrek der troepen was vertraagd, en ik werd genoodigd er deel aan te nemen, dat ik gaarne deed en daarom zonder bedenking aannam.

't Was voor mij een aangenaam, doch tevens een hoogst weemoedig oogenblik. Weemoedig, want ik stond op 't punt afscheid te nemen van een man, dien ik een onbepaalden eerbied en liefde toedroeg. Ik had bijzondere verplichtingen aan dien edelen held, zonder toen nog te vermoeden, welk een invloed hij op mijn verderen levensloop later nog zou uitoefenen. Die hooggeplaatste man had het niet beneden zich geacht dikwijls naar mijn gerijmel te luisteren; boven verdienste ingenomen was hij geweest met eenige rijmregels door mij vervaardigd op den dood van een zijner dochttertjes, een lief engeltje; die mij den dank zijner gemalin (zuster van de toen regerende Koningin van Engeland) betuigde, kort nadat hij die regelen van mij ontvangen had.... o! 't viel mij hard van dien man te scheiden.

Hij sprak in die laatste oogenblikken nog veel over de Drentsche schutters en hunne officieren; hij roemde aller krijgstucht en voorbeeldig gedrag. Slechts iets had hij op die officieren aan te merken, 't was op hunne vrij algemeene zucht voor 't spel, dat, naar hij meende, voor velen verleidelijk en verderfelijk was geweest. Ik glimlachte en zag van ter zijde naar een paar der mij omringende stafofficieren. Hij vroeg naar de reden daarvan. Ik antwoordde, dat ik wel lust had te vragen, wie in 't kamp de verleiders waren geweest: de Drentsche schutterofficieren of deze of gene generaal of hoofdofficier enz., en toen ik daarbij als ter sluiks mijne blikken vlugtig rigtte naar een paar heeren, wier borsten met ridderorden als bezaaid waren, schaterde hij het uit van lagchen.

't Afscheid, dat nu weldra volgde, bleef voor mij onvergetelijk.

VI.

DE TAPTOE.

Onze terugtocht had met kleine dagmarschen plaats. Overal, waar wij doortrokken of ingebijetteerd werden, ontving men ons schier feestelijk. Zoo naderden wij op den 6^{en} September 1834 de grenzen van Drenthe, naar den kant van Coevorden. Daar aan de grenzen van Drenthe en Overijssel vonden we een gedeelte van 't garnizoen der vesting, om ons te ontvangen en verder te geleiden, alsmede »de stedelijke regering in koetsen derwaarts gereden, om ons te verwelkomen.” Nadat de burgemeester eene hartelijke aanspraak had gehouden, die even hartelijk door onzen majoor, den waardigen J. W. Techters, was beantwoord, rukte 't bataillon schutters de provincie binnen. Genaderd aan de buitenste brug der vesting, werd een detachement van 't naar buiten gerukte garnizoen geformeerd, om den trein te openen; daarna volgde 't

bataillon schutters, terwijl de overige manschappen der bezetting den optogt sloten. In deze orde trok men onder een oorverdoovend gejubel de met eerebogen, groen en vlaggen versierde stad binnen. Op de ruime markt gekomen, hoorden we 't laatste »halt!» ons in de ooren klinken. Daarop schaarde 't bataillon zich in orde en de heer Gouverneur van Drenthe, benevens een lid van 't collegie van Gedeputeerde Staten, de Griffier der Staten, een aantal burgemeesters der provincie, de Burgemeester van Coevorden, de stedelijke raad, de kommandant der vesting en de officieren van 't garnizoen traden nader. De kring werd geformeerd en Zijne Excellentie de Gouverneur der provincie heette ons in eene bezielde aanspraak hartelijk welkom (¹). Eene vlugtige inspectie volgde, het »ingerukt marsch!» klonk over 't met menschen als bezaaide marktplaats, en de officieren, onderofficieren en schutters verstrooiden zich, teneinde hunne kwartieren op te zoeken.

Des middags werd van wege de provincie aan de teruggekeerde schutterofficieren een diner aangeboden, waaraan verschillende ci-

---

¹) Zie bijlage L.

viele autoriteiten mede deelnamen; 't was een woelig diner, waarbij gulheid, scherts en orde voorzaten; 't was rijk aan feestdronken en heilbeden, beurtelings in proza en poëzie geuit. Onder de toen voorgedragene gedichten waren die van mejufvrouw Petronella Moens en van den Marquis de Thouars wel de besten ⁽¹⁾.

Des avonds vereenigden de onderofficieren, korporaals en schutters zich in een houtloods, staande op 't bastion Holland, waar ze, onder 't genot van brood, kaas, wijn en tabak, zich niet minder vermaakten, dan hunne officieren dit eenige uren vroeger hadden gedaan. Gelijktijdig werden, even als zij, de manschappen, uitmakende het garnizoen der vesting, in de kazerne volop onthaald.

De stokoude matrone Coevorden zat dien ganschen dag en een gedeelte van den volgenden nacht met den feestdosch om de lenden, op een troon van groen en bloemen, van vlaggen en licht, en toen ze spade haren feesttooi aflegde, riep ze vrolijk uit: 'k zal nooit dit feest vergeten ⁽²⁾!

⁽¹⁾ Zie bijlagen M. N.

⁽²⁾ Wie van deze feestviering en van 't geen haar voorafging meer wenschte te weten, leze de Drentsche Couranten van den 5, 9 en 16 September 1834, no. 71, 72 en 74.

De draad mijner herinneringen is afgeweven; 't bonte weefsel is voltooid. Mogten er zijn, die de beelden er in te weinig uitgewerkt, de tinten te zwak en te flauw vinden, dezulken gelieven te bedenken, dat van hen, die in 1830 onder de wapens stonden, thans de beste puntjes af zijn. Mogelijk had ik iets beters kunnen leveren, wanneer ik mij daartoe den tijd beter gegund had, doch ik meende mij te moeten haasten, gedachtig, dat voor ons zoo spoedig het paspoort des levens kan worden geteekend; dat de patrouille van aflossing ons zoo onverwachts kan naderen en dat ons de laatste taptoe, eer we 't vermoeden, in de ooren kan klinken.

Bijlage A.

Deze aanspraak luidde als volgt:

Waarde landgenooten!

Schutters van den eersten Ban!

Altijd droeg ik er roem op, een Drenthe-naar te mogen zijn, en heb ik meer dan eene halve eeuw, in onderscheidene werkzame betrekkingen, bewijzen kunnen geven van mijne innige verkleefdheid aan de belangen van het dierbare Drentsche Vaderland.

Thans, tot aan het graf genaderd, word ik nog geroepen Ulieden, bij den gewapenden uittocht tot verdediging van den geboorteground en van den Troon, welke Onze vrijheid en onafhankelijkheid beschermt, het plegtig vaartwel toe te moeten spreken.

Diep ontroerd ..... met aandoening, kwijt ik mij van dezen pligt, en zou ik, op het pad van eer U liever zelf hebben willen leiden, zoo niet mijne ligchaamskrachten minder bestand waren tegen de vermoeijenissen, die,

volgens de natuurlijke orde, als voor den Grijsaard te zwaar, der bloeiende jeugd en der mannelijke jaren hebben moeten worden opgedragen. Doch, scharen zich mijne kinderen en aanverwanten onder Uwe gelederen, zij zullen mij vervangen, Gij kent Hen, en in Uw aller lot zullen zij getrouwelijk deelen.

Gaat Gijlieden nu uit Ons oog, in Onze harten blijft Gij echter diep gevestigd, en zullen Wij, van U afgescheiden, waar Gij U ook bevinden moogt, voor Uwe behoeften, en, zoo veel immer mogelijk, ook voor Uwe tevredenheid zorgen.

De betrekkingen die Gij achterlaat, blijven Ons, als zoo vele heilige panden, toevertrouwd, waarop Gij gerust en veilig U verlaten kunt.

Gaat dan met God, waar Gij door den Vader van zijn Volk, door den geliefden Koning, door de eer geroepen wordt, vervult daar Uwe pligten, en houdt Uwe zeden onbesmet, dan zult Gij eenmaal, zoo als Gij uitgetrokken zijt, krachtvol en met een rein geweten, in Ons midden wederkeeren. En, mogt ik nog dezen heugelijken dag beleven, dan zou ik Ulieden, op de grenzen der Provincie, te gemoet willen snellen, en in naam

Uwer dankbare medeburgenen, U aldaar met
hartelijkheid ontvangen. Het zij zoo!

Leve de Koning!

(*Drentsche Courant* v. d. 26 Nov. 1830, n°. 95.)

Bijlage B.

Dat artikel was van dezen inhoud:

In de *Haarlemsche Courant* van den 1sten Februarij laatstleden n°. 14, viel mij een artikel bijzonder in het oog, geschreven uit Harderwijk, hetwelk gedeeltelijk betrekking heeft tot het aldaar verwacht wordende ba-taillon der Drentsche mobile schutterij, alhier in garnizoen, om verder te worden ge-organiseerd, waartoe de militaire inrigtingen, alsmede de welwillendheid der heeren officieren en onderofficieren van het algemeen dépôt der landmagt, n°. 33, die aldaar nog in garnizoen waren gebleven, veel zouden bijdragen.

Meer dan onaangenaam was het mij, als ingezeten dezer stad en tevens oud-officier, zulks te moeten lezen, daar men, behalve mij zelve, in het algemeen hier van gevoelen was, ja! de volkomene overtuiging had, dat de Drentsche schutterij, in aanmerking ge-

nomen den korten tijd van dezelve bijeenkomst in deze verzamelplaats, zoo verre gevorderd is in de wapenoefening, en in hetgeen wat betrekking heeft tot de organisatie van een korps, dat dezelve geene verdere of nadere organisatie meer behoeft, maar zich reeds volmaakt in staat bevindt om onze grenzen te gaan beschermen, en alzoo dezelve tegen de muitelingen te verdedigen, naar welk oogenblik, waarvan ik mij ten vollen overtuigd heb, van den eersten officier af tot den schutter toe, indien zulks al noodig mogt worden, vurig verlangd wordt.

Sedert den 23sten November van het vorige jaar, tijdens hetwelk de Drentsche Schutterij alhier is aangekomen, ben ik van tijd tot tijd ooggetuige geweest van den onvermoeiden ijver, waarmede men heeft gearbeid, om alles op die hoogte te brengen, waarop thans deze afdeeling schutterij zich bevindt, en diensgevolge heb ik mij verplicht gevonden, hulde aan de waarheid te moeten doen, en daardoor den slechten indruk weg te nemen, welk dat bovengemeld berigt, ten opzichte der Drentsche Mobile Schutterij, zou kunnen doen ontstaan, terwijl ik daar nog gerust mag bijvoegen:

1°. Dat het vertrek van deze Drentsche Schutterij, welke tot heden toe eene goede orde en eene meer dan volmaakte militaire discipline voorbeeldeloos heeft gekenmerkt, door alle ingezetenen dezer stad zal worden geregretteerd.

2°. Dat de militaire inrigtingen, in deze stad aanwezig en welke tot heden toe de hooge goedkeuring van het Gouvernement zoowel, als van de alhier in garnizoen geweest zijnde militairen door de zorg der EdelAchtbare Regering, mogten wegdragen, van dien aard zijn, dat ik mij ook volkomen overtuigd houde, dat de Drentsche Mobile Schutterij, te Harderwijk in garnizoen komende, aldaar geene verbetering ten dien opzichte zal ondervinden.

KAMPEN, den 4^{den} Februarij 1831.

Uw getrouwe lezer,

C.

Bijlage C.

Hierover leest men in de *Drentsche Courant* van den 6^{den} Sept. 1831, no. 71, het volgende:

Men beklaat zich, dat de Drentsche Schutterij gedurende den Belgischen veldtogt, te Gorinchem en omliggende plaatsen in garnizoen zijnde, geen deel heeft kunnen nemen aan de roemrijke wapenfeiten dier dagen, en dat alzoo de Drenthen buiten de gelegenheid zijn gebleven van te kunnen toonen, wie zij zijn, wanneer het, het belang van Vaderland en Koning geldt. Hoezeer wij dit beklag gaarne billijken, zoo is het ons tevens aangenaam het volgende te kunnen mededeelen, hetgeen voor de eer der Drentsche Schutterij zeker niet onbelangrijk zal worden geacht:

De heer H. Braams, 2de luitenant bij de 4de compagnie, 1ste bataillon Drentsche Schutterij, bekwam order om met een detachement zijner schutters, groot 54 man, een reserve-

park te begeleiden tot Gheel en ging den 1sten Augustus l.l. op weg. Ter bestemder plaats aangekomen, werd hem door den generaal Van Geen gevraagd, of hij naar zijn bataillon terug wilde, dan of hij morgen liever den vijand mede onder de oogen wilde zien, om verder den veldtogt mede te maken. Het laatste werd gekozen en het detachement ingedeeld bij een Geldersch bataillon schutters, onder bevel van den majoor graaf Van Rechteren.

Den 8sten Augustus kwam dit bataillon bij Scherpenheuvel of Mont-Aigu en ontmoette den vijand. De majoor vroeg vrijwillige tirailleurs, en al de Drenthen boden zich daartoe aan, doch slechts tien man van dezelve werden aangenomen.

»De wederzijdsche tirailleurs», dus schrijft de heer Braams verder, »geraakten spoedig in het vuur, en toen de vijand bespeurde, dat het bataillon ook aanrukte, nam hij de vlugt en verloor 7 dooden en 2 krijgsgevangenen; 5 dooden werden den anderen dag nog in het bosch gevonden, terwijl van onze zijde één Geldersch schutter ligt gewond werd.

»Den 9^{den} Augustus marcheerden wij op Diest en bleven daar tot den 12^{den}, als wan-

neer wij 's morgens zeer vroeg, na den nacht in bivouak te zijn geweest, naar Leuven op marsch zijn gegaan. Dien dag is het Belgisch leger op alle punten geslagen en zijn wij doorgaans den geheelen dag in het vuur geweest. De vijand retireerde zich op Leuven, en werd door ons leger op de hielen gevolgd. De lancers hebben een menigte gevangen gemaakt en ontzettend veel ter neêr gesabeld; van dit alles was ik ooggetuige.

»Toen vervolgens onze troepen Leuven binnentrokken, moesten wij op de bergen blijven met de 1ste divisie, doch 's avonds ben ik met nog vijftien officieren in Leuven geweest. De huizen waren verlicht en de ingezetenen zoo gedwee, dat het niet te beschrijven is.»

Bijlage D.

Nº. 496.

Gorinchem den 19
Augustus 1831.

De generaal-majoor, opperbevelhebber der vesting Gorinchem en onderhoorige sterkten, tengevolge eener bij hem ontvangene dispositie van Zijne Excellentie den heer Directeur-Generaal van Oorlog van den 16^{den} dezer maand, n°. 23, heeft de eer bij deze ter kennis te brengen van den 2^{den} luitenant H. C. Carsten, den sergeant P. Kramer en de schutters J. Schipper, J. Prins, J. Schild, J. Schuring, A. Pegman, K. Martens, Jan Korten, B. Janssens, P. Hoffman, A. de Villiers, A. J. Ostens, Jan v. d. Wolde, K. Hollander, B. Hagenaars, A. Laferté, M. Paules en P. van Dockum, alle van de compagnie artillerie der mobiele Drentsche Schutterij, dat het rekwest hetwelk door dezelve aan Zijne Majesteit ingediend geworden is, houdende verzoek, om in hunne tegenwoordige betrekking bij een der batterijen veldartillerie te

mogen worden overgeplaatst, door Hoogst Dezelve bij apostille van den 6^{den} dezer maand, no. 41, aan gemelde Zijne Excellentie is gerenvoijeerd geworden.

Dat dit adres, het kenmerk dragende van den goeden geest, welke hen bezielt, met welgevallen is ontvangen, doch dat er voor het tegenwoordige geene gelegenheid bestaat, om aan het verlangen der voornoemde kanonniers gevolg te geven, vermits er bij de veld-artillerie thans geene manschappen ontbreken.

Dat, indien evenwel daarbij eventueel gebrek aan kanonniërs mogt ontstaan, alsdan bij voorkeur door de kompagnie der Drentsche mobiele schutterij daarin zal worden voorzien, terwijl nogtans aan het verzoek van den luitenant en den sergeant tot overplaatsing in hunnen rang geen gevolg zal kunnen gegeven worden (¹).

*De generaal-majoor, opperbevelhebber
der vesting enz.,
(get.) Muller.*

(¹) Later, in November 1832, ontving de heer H. C. Carsten, toen 1ste luitenant, bevel, om zich naar Gorinchem te begeven, ten einde aldaar, tot nader order, bij den staf van het opperkommando te dienen.

Bijlage E.

Hij sprak :

»Wapenbroeders! moedige Drentsche schutterij! door uw voorbeeldig gedrag, uwe krijgstucht en uwe geoefendheid in den wapenhandel, hebt gij aanspraak op mijne welwillendheid en achting verworven.

U daarvan het getuigenis te geven, hieraan voldoe ik gereedelijk en welmeenend, bij gelegenheid dat onze geliefde Koning aan uw verlangen gevolg geeft, om ook zijne Drentsche Schutterij in het belangrijk woord »voorwaarts!» te doen deelen.

Ja, in een onzer gewichtigste vestingen, het meesterstuk van onzen Vauban, den grooten onsterfelijken Menno Coehoorn, zult gij de toekomst blijmoedig afwachten, en wanneer de nood en pligt het vorderen voor uwen geëerbiedigten Koning, zijn heldengeslacht en het lieve Vaderland toonen, dat gij ook ware Vaderlanders zijt.

Vaartwel dan, Mannenbroeders! gedenkt
steeds den roem uwer voorvaderen, en sticht
ook te Bergen-op-Zoom een aandenken, zoo
als gij hier voor altoos gesticht hebt.

Leve de Koning! leve het lieve Vaderland!
leve de afdeeling Drentsche schutterij”!

Bijlage F.

Het geheele lied luidde aldus :

HET LIED VAN CHASSÉ.

Wijze : *Vivat Oranje hoezee!*

Wie praalt aan 't hoofd der heldenstoet? Chassé.

Wie heeft gewroken Hollands bloed? Chassé.

Wie spreekt, uit monden van metaal,

Der Trompen en De Ruiters taal?

Chassé, Chassé, Chassé! (*bis.*)

Wie heeft gestraft het snoodst verraad? Chassé.

Wie redde 't bolwerk van den Staat? Chassé.

Wie toonde wat de leeuw vermag,

Als hij zijn tuin bespringen zag?

Chassé, Chassé, Chassé! (*bis.*)

Wie heeft de muitzucht perk gezet? Chassé.

Wie 't monster in zijn nest verplet? Chassé.

Wie is, als Neêrlands oudste zoon,

De sterkste steun van 's Konings troon?

Chassé, Chassé, Chassé! (*bis.*)

Oud-Neêrland zijt gij dier en waard, Chassé.

Uw heldenmoed klinkt luide op aard, Chassé.

Voor U rijst onze zegenbeê,

Wij zingen met het leger meê:

Vivat papa Chassé! (*bis.*)

Bijlage G.

EEN DRENTSCH HEIDETAKJE,

GESTROOID

onder de feestbloemen van den 27 Augustus 1856,

DOOR

J. VAN DER VEEN Az.

Ik noem het schouwspel grootsch en edel,
Wanneer een volk met fieren moed
Den vrijen nek en achtb'ren schedel
Niet buigt als 't oproer om hem woedt,
Maar bij 't geloei der staatsorkanen
Zijn eigen weg zich weet te banen,
Zijn regt vertrouwen durft aan 't zwaard,
Waarmede 't zich de heup omgordde,
En in den kamp voor Wet en Orde
Vol trouw zich om den Koning schaart.

Zóó stond voor vijfentwintig jaren
Oud-Hollands volk onwrikbaar pal,
Toen de oproergeest zijn dolle scharen
Deed dagen tot der Vorsten val;
Toen hier de volksgeest luide ontwaakte,
Wijl Belgie naar verandering haakte
En 't rijk genot des vredes schond,
Zich van zijn vroeg're broeders scheidde,
Een eigen toekomst zich bereidde,
En steun bij 't muitziek Frankrijk vond.

Wien uwer is die tijd vergeten ,
 Toen Holland als een ééinig man
 't Geschokt Euroop deed zien en weten ,
 Wat Holland met Oranje kan !
 Toen Holland , prat op zijn historie ,
 De roemvolste eeuwen zijner glorie
 Op nieuw weér in herin'ring bragt ,
 Toen Claessens in Van Speijk herleefde ,
 De Vijfhoek op zijn grondvest beefde
 En slechts bezweek voor de overmagt.

O , 'k weet , daar zijn er in den Lande ,
 Wien alles uit dien tijd mishaaft ,
 Voor wie 't gebeurde eer 't merk der schande ,
 Dan dat van moed en glorie draagt ;
 Elk kent die thuis gebleven helden ,
 Die niet met ons ten strijde snelden ,
 Toen 't Vaderland : te wapen ! riep ,
 Die bij den nabuur alles roemen ,
 Maar hier Jan-Saliechtig noemen ,
 Wat niet hun brein bedacht of schiep.

Wij rigten op die dappre tijden
 Nog steeds vol geestdrift hart en oog ,
 En hebben enkel medelijden
 Met wie ze vuig belast'ren moog ;
 Hun gloed en luister blijft ons boeijen ,
 En doet in ons 't bewustzijn gloeijen :
 Wij waren trouw aan pligt en eed ;
 En zoo die dagen nogmaals kwamen —
 Geen Nederlander zou 't zich schamen ,
 Maar trotsch zijn , dat hij 't zelfde deed.

De 'erinning aan die schoone dagen
 Vereent ons thans aan d' Amstelboord,
 En doet de pols ons sneller slagen,
 Door 't zinrijk monument bekoord,
 Dat thans onthuld, als zichtbaar teeken
 Van Hollands eendragt nog zal spreken,
 Als dit geslacht zal zijn vergaan,
 En elken vijand zal verkonden:
 Wat, met Oranje zaâm verbonden,
 Een handvol volks hier durft bestaan.

O! 't is ons wel thans feest te vieren ....
 't Is bijna vijfentwintig jaar
 Dat ons 't metalen kruis mag sieren. —
 Hoe velen uit die trouwe schaar,
 Die met ons stonden onder 't wapen,
 Zijn in dien tusschentijd ontslapen,
 Terwijl ons leven werd gespaard,
 En hoe veel and'ren zijn verstoken
 Van 't feest, dat heden aangebroken,
 Ons dankbaar om den Koning schaart.

Ja, dankbaarheid beziel ons allen!
 Zij stemme vrolijk hart en geest,
 En strooije binnen Amstels wallen
 Haar schoonste bloemen op dit feest;
 Een feest, dat geen van ons vergete,
 Dat, wars van ouden wrok en vete,
 De sympathie des nabuurs vraagt;
 Dat in zijn oorsprong en vertooning
 De onkreuk'bre trouw van Volk en Koning
 Als keursteen aan het voorhoofd draagt.

Bijlage H.

No. 7. Assen den 23 Mei 1833.
Schutterij.

Reeds sedert lang heeft het voornemen bestaan om aan de Drentsche Mobiele Schutterij een vaandel te schenken, hetgeen evenwel door tusschen gekomene omstandigheden niet is verwezenlijkt, en terwijl de schutterijen van alle de andere provinciën, zonder uitzondering, in het bezit van vaandels zijn, is die van Drenthe, schoon daarop niet minder aanspraak hebbende, dus verre daarvan verstoken gebleven.

Thans echter is bepaaldelijk besloten, om ook de schutterij van Drenthe, als de eenige, welke ten dezen nog achterstaat, zoodra mogelijk van een vaandel te voorzien; terwijl het meer vereerende is beschouwd, wanneer hetzelfde, even als te Groningen en elders heeft plaats gehad, door de meer aanzienlijke vrouwelijke klasse in de provincie bezorgd en bekostigd en voorts van harentwege aan de schutterij werd aangeboden.

De vervaardiging van het vaandel door de dames zelve intusschen bezwaarlijk kunnende plaats hebben, vooral ook omdat daaraan slechts weinige handen gelijktijdig zouden kunnen werkzaam zijn, is het verkieslijk geacht, hetzelve te Amsterdam of elders te bestellen en gereed te doen maken, waarvan de kosten, volgens voorloopig bekomene opgave, zullen moeten bedragen eene somma van plus minus driehonderd guldens.

Deze kosten geoordeeld zijnde op de meest gevoeglijke wijze te zullen kunnen worden bijeen gebragt door middel eener inschrijving, zoo heb ik de eer eene lijst van intekening tot dat einde aan UEd. Achtb. hiernevens te doen toekomen, met verzoek, dezelve aan de dames of vrouwen en jufvrouwen der meer aanzienlijke klasse binnen de gemeente ter deelneming aan te bieden, en voorts dezelve vóór 10 Junij aanstaande terug te zenden.

De Gouverneur van Drenthe,
(get.) D. J. van Ewijck.

Respectieve Stedelijke en
Gemeentebesturen in
Drenthe.

Bijlage I.

Nº. 4i. Assen den 6 September 1833.

De Gouverneur der provincie Drenthe,
Ontvangen hebbende het vaandel, bestemd
voor het bataillon Drentsche Mobiele Schut-
terij en bekostigd uit de penningen, door
vrijwillige inschrijvingen van de dames en
vrouwen uit de aanzienlijke klasse van inge-
zetenen in de onderscheidene gemeenten der
provincie bijeengebragt ;

Gelet op de missive van den heer Direc-
teur-Generaal van Oorlog van den 29 Junij
l.l., nº. 66, waarbij de Gouverneur wordt ge-
autoriseerd, om aan het bataillon Drentsche
Mobiele Schutterij een vaandel aan te bieden;

Heeft goedgevonden :

Te bepalen, dat het gemelde vaandel naar
het hoofdkwartier der schutterij te Eerzel,
provincie Noord-Brabant, zal worden over-
gebragt, ten einde aan dezelve op Vrijdag den
13 September aanstaande als een geschenk

van de
vincie
brengt
heer C
sche n
rang
Assen
einde
te be
Afs
geme
Gene
den
een
majo
taillo

van de aanzienlijke vrouwenklasse in deze provincie te worden aangeboden, en tot die overbrenging en aanbieding te committeren den heer G. Sluis, gewezen kapitein bij de Drentsche mobiele schutterij en thans in dienzelfden rang geplaatst bij de rustende schutterij te Assen, met uitnoodiging, om zich tot dat einde op Dingsdag den 10^{den} dezer op reis te begeven.

Afschrift dezer met een kopij der hiervoren gemelde autorisatie van den heer Directeur-Generaal van Oorlog ter hand te stellen aan den heer Sluis ten fine vermeld en voorts een gelijk afschrift te zenden aan den heer majoor, kommanderende het voormelde bataillon, tot informatie.

De Gouverneur voornoemd,
(get.) van Ewijck.

Bijlage K.

Ik laat hier de dagorder volgen, door den Hertog van Saksen-Weimar, bij ons vertrek uitgevaardigd, zoo als dat stuk is opgenomen in de *Drentsche Courant* van den 9^{den} September 1834, no. 72.

»Officiëren, onderofficiëren en schutters van het eerste bataillon der tweede afdeeling Geldersche, van het bataillon Drentsche en van het tweede bataillon der vierde afdeeling Zuid-Hollandsche Schutterij! binnen weinige dagen ziet gij uwe haardsteden terug, die gij op de roepstem van uwen Koning hebt verlaten. Gedurende meer dan drie jaren hebt gij, onder mijne bevelen, een voorbeeld gegeven van alle militaire deugden; de korte veldtogt, dien wij te zamen hebben gemaakt, heeft mij tot de overtuiging gebragt, dat uw moed en uwe standvastigheid slechts grootere gevaren verlangden. Welke ook de uitkomst zijn moge, er bestaat geen edeler gevoel,

dan dat van zijn pligt te hebben gedaan en met dat gevoel keert gij in den kring uwer naastbestaanden en vrienden terug.

»Officiëren, onderofficiëren en schutters! ontvangt allen, met mijn vaarwel, eenen hartelijken dank, in het bijzonder Gij, die in de dagen van Augustus 1831 tegenwoordig waart.

»Wanneer Gij tot uwe betrekkingen zult teruggekeerd zijn, vergeet dan uwe voormalige wapenbroeders niet! Zij zullen u altijd met opene armen in hun midden ontvangen, indien de Koning u op nieuw tot verdediging van den dierbaren geboortegrond mogt oproepen.”

Bijlage L.

Deze aanspraak is te vinden in de *Drentsche Courant* van den 12^{den} September 1834, n°. 73. Zij was van dezen inhoud:

»Zijt welkom, manhafte Schutters! bij uwe terugkomst op Drentschen bodem. Gij ziet hier, rondom U, met welke vreugde uwe medeburgers U ontvangen. Langdurig was ook uwe afwezigheid en reikhalzend verlangden naar U Uwe bloedverwanten en vrienden. Moeijelijke en bange dagen hebt gij doorgebracht, verwijderd van uwe betrekkingen, verwijderd van uwe bezigheden; maar gij volgt de roepstem des Konings, Gij bestraadt het pad der eere, Gij waaktet en streeft voor de belangen van een geliefd Vaderland. Op hoe grooten afstand ook Gij van hier gelegerd waart, drong echter tot ons dóór die stem van Koning en Veldmaarschalk, met welke zij Hunne tevredenheid over uwe geoefendheid, over uwe krijgstucht, over uw

gedrag als krijgslîen herhaaldelijk betuigden. Die stem verheugde ons, zij deed ons innig verblijd zijn, dat Gij beantwoordde aan onze wenschen, aan onze verwachtingen.

»De Belgen, Gij weet het, hoe wij hen vijftien jaren lang, welmeenend, als broeders groetteden, maar hoe zij zich eerst gewenden om te morren en te klagen; hoe zij vervolgens gehoor gaven aan verraderlijke inblazingen, de voorregten, die zij genoten, voorbij zagen, 's Konings goede bedoelingen miskenden, ja, hoe zij eindelijk de vaan des oproers opstaken en het oude Nederland bedreigden. Ach, welk een reeks van rampen hebben zij over zich zelve, hebben zij over ons gebragt! Maar Gij brave Drenthers! Gij sneldet op 's Konings roepstem te wapen; Gij toogt ten strijde, tot handhaving van Orde, van Wet en van Regt, die grondzuilen van onzen Staat. Krachtig hebt Gij medegewerkt om die te bewaren, en het strekke U ten loon die, op uwen geboortegrond en bij uwe haardsteden ongeschonden en behouden weder te vinden. Teruggekeerd in uwe woningen zult Gij wel niet als krijgslîen, maar op eene andere wijze als burgers gelegenheid vinden, om op nieuw Orde, Wet

en Regt voor te staan. Door ondervinding geleerd, zult Gij daartoe ten volle bereid zijn, zult Gij anderen daarin ten voorbeeld strekken.

»Officiëren, onderofficiëren en schutters! ontvangt uit mijnen mond de dankbetuiging van het gewestelijk Bestuur en van alle uwe medeburgers voor het door U gehouden gedrag. Keert nu met blijdschap naar uwe huisgezinnen terug; oefent weder uwe handen tot nuttigen arbeid, en mogten, hetgene God verhoede! de uitzigten op vrede niet bevestigd worden en uw arm andermaal worden opgeëischt, gordt dan op nieuw het zwaard aan uwe zijde, en trekt dan op nieuw ten strijde voor Vaderland en Koning.

»Leve de Koning!»

Bijlage M.

**Welkomgroet aan het bataillon Drentsche Schutterij ,
bij deszelfs terugkomst op den 6 September 1834 ,**

DOOR

P. MOENS.

Zijt welkom Schutters ! ed'le schaar !
Zijt welkom op den grond ,
Waar eens , bij haardsteê en altaar ,
Uw wank'lend wiegje stond ;
Vereend met Neêrlands legermagt
Heeft ons uw arm beschut :
Aan Neêrlands grenzen hield gij wacht
Voor praalgebouw en hut.

Niet hij alleen is waarlijk held
Die , waar de moordzucht woedt ,
Zijn lauw'ren gaart op 't oorlogsveld ,
Bespat met brein en bloed.
Ook hem , die trouw aan land en vorst ,
Geweld en listen tart ,
Gewis ook hem , klopt in de borst
Het moedigst heldenhart.

Wij roemen op de heldendeugd
 Van Neêrlands legerdrom ,
 Gewend reeds van de vroegste jeugd
 Aan krijgsgeweer en trom :
 Maar schutters ! aan geen wapenklank
 Als kind'ren reeds gewoon ,
 U off'ren wij den reinsten dank
 En de eiken burgerkroon.

Gij vreesdet geen gevaar , geen dood ,
 Kloekmoedig stondt gij pal ,
 En vormdet in 's lands bangsten nood ,
 Een onverwinb'ren wal :
 Geschaard om 's Konings legervaan
 Bleeft gij uw lot getroost ,
 Al blonk in 't manlijk oog een traan
 Om ouders , gade of kroost.

Zoo vlood elk wiss'lend jaarsaizoen ;
 's Lands lot bleef onbeslist ;
 De tijd bragt geen olijvengroen ,
 Maar zaâmgeweven list ;
 Doch vader Willems deugd verwon
 Tot heil van land en volk ;
 Zijn grootheid schittert als de zon
 Door nacht- en onweêrswolk.

't Is waar , nog licht geen vrede ons aan ,
 Maar vrolijk hopen , zwiert
 Der burgertrouw , de Oranjevaan
 Met eendragtsbeeld versierd ;

Dat beeld heeft onzen roem verbreed ,
't Veradelt elken stand :
Europa eert de majesteit
Van 't oude Nederland.

Door schutters werd het Staatsgebouw
En 's Konings troon geschraagd ;
Ja , miltzucht heeft aan burgertrouw
De tanden stomp geknaagd.
Nooit danken we uw geduld , uw moed ,
O , schutters ! naar waardij ;
Gij zijt en blijft , o dapp're stoet !
De pronk der burgerij.

Kom , feestloof is door broedermin
Langs weg en straat gespreid ;
Snelt in den arm van 't blij gezin ,
En ademt zaligheid.
Juicht , ouders ! gade ! kroost ! en bruid !
Ge ontvangt uw liev'ling weër ;
Heel Drenthe , galmt door feestgeluid ,
U schutters ! u ter eer.

De feestvlag waait , daar 't vreugdevuur
Zijn vonken knett'rend strooit ;
't Is hoogtijd ! Zulk een feest'lijk uur
Vergeet heel Drenthe nooit.
Legt , schutters ! legt het krijgstuig neër :
Maar wordt 's lands eer verguisd ,
Met leeuwen-fierheid klemt gij 't weër
Beschermd in uw vuist.

Bijlage N.

DE TERUGKOMST
VAN HET BATAILLON DRENTSCHE MOBIELE SCHUTTERIJ
BINNEN DE
VESTING GOEVORDEN,
op den 6en September 1834 heugelijk gevierd.

FEESTZANG

DOOR

G. A. C. W. MARQUIS DE THOUARS,
Luit. der 10de afd. Infanterie.

Waai uit uw wrongen, rijksbanier!
Waai, dierb're vlag in top!
Geheiligd doek der vaad'ren, zwier!
De star der hoop ging op!
Boei, wimpelstanderd van den Leeuw,
Op nieuw de krijgskolom!
Sneeuw, schitt'rend eergebloemte, sneeuw!
Bevloer den grond alom!

't Is feest: de romlende oorlogstrom
Voert elk ontgloeid ten dans,
Bij hoorngeschal en klokgebrom
En hellen hoogtijdglans!

't Is feest, de wierook wolkt omhoog,
 Het eikenloover kraakt,
 En straalt de lieve bruid in 't oog,
 Die 't lot weêr zalig maakt!

't Is feest, de weêrziensmorgen gloort
 Na d' afzijnsnacht, zoo zwart! —
 't Is feest, voor wat de min bekoort,
 't Is feest voor 't hollandsch hart!
 Triumph! 't is feest in de oorlogsschans
 Die wapenfeiten heugt,
 Die Maurits met de lauwerkrans
 Omvlocht in prille jeugd!

De forschgespiede jongeling
 Klemt zijn geliefde aan 't hart,
 't Is feest voor menig vriendenkring
 Na langverduurde smart!
 't Is feest, de wakk're burgerheld
 Ziet gade en kind'ren weêr,
 De held, bekroond op 't oorlogsveld
 Met onvergank'lijke eer!

Driewerf gezegend Nederland,
 Bij oorlogsramp en druk!
 De God aan onze zaak verpand
 Strooit bloemen van geluk.
 Juich, bakermat van roem en eer
 Van heldendapperheid!
 De held, de burgerheld keert weêr,
 Te lang vergeefs verbeid.

Gegroet dan , strijd'bre schutterstoet
 In volle wapenpraal !
 De palmtak siert uw vrijheidshoed ,
 De borst het eermetaal.
 Gegroet , gegroet uit volle borst ,
 Na doorgeworsteld leed ,
 Getrouwe schaar , die Land noch Vorst
 In 't uur des strijds vergeet.

Gegroet , schoon 't hulp'loos weesjen treurt ,
 En handen wringt in 't rond ,
 De doodverf 't hoofd der weduw' kleurt
 In deez' beproevingsstond :
 Gegroet , schoon menig offer viel
 In 's levens bloei geknot ,
 Want , o ! al zonk de ranke kiel ,
 De lading is bij God !

Juich , juich met ons vereend van zin ,
 Geredde burgerschaar !
 Geknield , om 't outer van de min ,
 Voor d' Alverzorgenaar :
 »De Heer was onze toeverlaat ,
 De God van Nederland ,
 In 't worstelperk voor Vorst en Staat
 Bij moord en solferbrand !"

O ! mogt de olijf , zoo duur gekocht ,
 Zoo wortelvast geplant ,
 Door 't bloed dat glansrijk stroomen mogt ,
 Besproeid in 't Vaderland ,
 Belonkt door vrijheids morgenrood ,
 Ontkiemen heinde en wijd ,

En schieten loot, bij vrucht'bre loot,
 't Gebroed der hel ten spijt!

Het zwaard worde eerlang omgesmeed
 Tot kouter voor den grond,
 Het schutterszwaard met bloed en zweet
 Voer 't recht bezwalkt in 't rond!
 God! zij, daar 't hart vol geestdrift slaat,
 Dit feest, den held bereid,
 De voorbô van dien dageraad,
 Die vorst en volk verbeidt!

En, — klinkt op nieuw de wapenkreet,
 De strijdbazuin alom,
 Dan zweer deez' stoet op nieuw den eed
 In vrijheids heiligdom:
 »Met God en onverzwakte hand
 Voor Hollands roem en eer,
 Al wenkt de dood voor 't vaderland
 In 't blikk'rend krijgsgeweer!"

Ontvangt dan Broeders, leeuwenteelt!
 d' Opregtsten welkomgroet,
 Waarin een sprank der vuurvlam speelt,
 Die zetelt in 't gemoed.
 De Heer ontsloot de boezemprang,
 Die klemde op 't oorlogsveld;
 Neemt aan, neemt aan, ons feestgezag,
 Uit volle borst geweld!

De dichtbloem die ons hart u biedt
 Word' door geen herfst onttoid!
 Vergeet, vergeet dit feestuur niet,
 Vergeet den koning nooit!

Vergeet niet d' onvervang'bren held ,
 d' Ontzagb'ren oorlogsleeuw ,
 Die d' oproerkraaijers perken stelt ,
 d' Achilles onzer eeuw !

't Zij 't lot uw pad met rozen tooit
 Of dist'len overspreid !
 Vergeet , vergeet een Weimar nooit ,
 Zijn trouw noch kriegsbeleid.
 Herdenkt , hoe de ongelijkb're Vorst ,
 Hier nooit genoeg vereerd ,
 Met wien ge uw wapens hebt getorscht ,
 Manmoedig 't zwaard hanteert !

Herdenkt , hoe eens zijn degen blonk
 Op Leuvens berggevaart !
 Toen 't langgewenschte »voorwaarts" klonk ,
 Dat wond'ren heeft gebaard !
 Weest fier op de eer , dat Ravels held
 U aanvoerde in den strijd ,
 Dien Vorst , waar 't Nassau's kroonregt geldt ,
 Ter zegepraal gewijd !

Nog eens : Gegroet uit volle borst !
 Gegroet manhafte schaar !
 Die roemrijk 't wapen hebt getorscht
 Voor haardsteê en altaar !
 De Hemel hield op aard gerigt ;
 Het dagwerk is volbragt ;
 En hem , die ginds begraven ligt ,
 Dien drukk' de grafzoô zacht !

N A A M L I J S T
 DER
DRENTSCHE SCHUTTEROFFICIEREN,
 DIE
 GEDURENDE DE JAREN 1830—1834 ONDER
 DE WAPENS ZIJN GEWEEST.

A.

Die reeds overleden zijn :

Mr. Wolter Hendrik Hofstede , luitenant-kolonel.
 E. Wieling , kolonel.
 Jonkhr. Roelof de Sigers ther Borch , majoor.
 F. J. Teunisse , majoor.
 W. Colson Aberson , majoor.
 J. W. Techters , majoor.
 Jan Hofstede Jr. , kapitein-kwartiermeester.
 . . . . Plancken , chirurgijn-majoor.

A. Hulst ,	kapitein.
H. M. J. baron d' Yvoy ,	idem.
G. L. Gasinjet ,	idem.
Mr. C. Steenbergen ,	idem.
Mr. H. J. Kijmmell ,	idem.
H. W. Zwart ,	idem.

J. M. J. Pantekoeck ,   idem.
 Johannes Hatzman ,   idem.
 E. Jonkers ,   kapitein , artillerie.

—
 Mr. H. Homan , 1ste luitenant.
 H. Braams ,   idem.
 D. Arendsma , 1ste luitenant-adjutant.
 B. Dommers , 1ste luitenant.

—
 Mr. J. T. Nijsingh , 2de luit.-kwartiermeester.
 M. A. Valckenier ,   2de luitenant.
 J. Houwink ,   idem.
 . . . . Laarman ,   idem.
 A. Hilbing Abbing ,   idem.
 Arend van der Veen ,   idem.
 B. C. Travers ,   idem.
 A. C. Thurkow ,   idem.
 J. J. Noman ,   idem.
 Ch. Plancken ,   idem.
 G. H. Coninck Jongkindt , idem.
 J. Vincent ,   idem.

B.

**Van wie de schrijver niet weet, of ze nog
 leven of reeds overleden zijn :**

J. A. Zerben , kapitein-adjutant.
 . . . Cantzlaar ,   id.   id.
 C. Ottinga , kapitein.
 H. Gillot , officier van gezondheid.
 . . . Holstein ,   idem.
 E. Barends ,   idem.
 J. B. Rijken , 2de luitenant.

C.

Die nog leven :

- Mr. R. H. baron de Vos van Steenwijk , kapitein , thans wonende op den huize Dikninge.
- Mr. N. W. Schroeder Hofstede , kapitein der artillerie , thans notaris te Norg.
- G. Sluis , kapitein , thans ridder der Orde van den Nederl. leeuw en commies ter provinciale griffie te Assen.
- Jonkhr. Mr. P. A. van Holthe tot Echten , 1ste luitenant , thans raadsheer in 't prov. geregtshof van Drenthe , te Assen.
- Mr. H. C. Carsten , 1ste luitenant der artillerie , thans oud-griffier der arrondissements-regtbank te Assen , - wonende te den Helder.
- Mr. W. J. Tonckens , 1ste luitenant , thans ridder der Orde van den Nederl. leeuw en lid der eerste kamer der Staten-Generaal , te Meppel.
- Ch. Eberhardt , 1ste luitenant-adjutant , thans gepensioneerd kapitein te Nijmegen.
- William Reese , 1ste luitenant der artillerie.
- J. S. Magnin , 1ste luitenant , thans oud-archivarius van Drenthe , wonende te Amsterdam.
- J. J. Witte , 1ste luitenant , thans oud-rijksambtenaar , wonende te Meppel.
- Abraham Santeé Landweer , 1ste luitenant , thans wonende te Nietap.
- Mr. D. H. Westra , 2de luitenant , thans president der arrondissements-regtbank te Assen.
- Mr. C. Hiddingh , 2de luitenant-kwartiermeester , thans ridder van den Nederl. leeuw en consulaire agent voor den Oranje-Vrijstaat , wonende te Arnhem.
- C. H. A. Engelenberg , 2de luitenant , thans wonende te Kampen.

- A. M. J. Textor, 2de luitenant, thans wonende in de gemeente Bloemendaal.
- M. A. van Roijen, 2de luitenant, thans wonende te Vledder.
- M. J. Koops, 2de luitenant, thans wonende te Ruinerwold.
- H. C. Scheltens, 2de luitenant, thans oud-lid der provinciale Staten van Drenthe en wethouder te Hogeveen.
- L. Ebbinge, 2de luitenant, thans apothecar te Meppel.
- J. A. Boom, 2de luitenant, thans apothecar en droogist te Meppel.
- J. S. Swens, 2de luitenant der artillerie, thans directeur van 't postkantoor te Hogeveen.
- J. G. Lambers, 2de luitenant, thans lid van den gemeenteraad te Coevorden.
- H. Mulder, 2de luitenant, thans gemeente-ontvanger te Roswinkel, gemeente Emmen.
- H. Scholtens, 2de luitenant-kwartiermeester, thans ontvanger der directe belastingen te Dinteloord.
- H. Uges, 2de luitenant, thans ontvanger der directe belastingen te . . . . .
- L. Schukking, 2de luitenant, thans practisijn te Meppel.
- J. van der Veen Az., 2de luitenant, thans griffier bij 't kantongeregte te Hogeveen en schoolopziener aldaar.

N A A M L I J S T
DER
I N T E E K E N A R E N . (*)

ZIJNE MAJESTEIT DE KONING.

Admiraal, (de wed. P.) te Hoogeveen.
Alingh, (Mr. W.) lid der Gedeputeerde Staten van Drenthe,
te Assen.
Appeldoorn Jr., (J.) apotheker te Harlingen.
Bakhuijzen, (H. A.) te 's Gravenhage.
Bakker, (L.) te
Bergsma, (A.) hoofdonderwijzer te Erm.
Bicker, (Jonkhr. D.) kolonel der dienstdoende schutterij te
Amsterdam.
Boelken, (J. Karsten) te Roswinkel.
Boll, Az. (A.) boekhandelaar te Coevorden.
Boom, (H.) te Assen.
Boom en Zoon, (J. A.) te Meppel. 2 exempl.
Brink, (H. ten) boekhandelaar te Meppel.
Brumsteede, (H. A. M.) kommandant der schutterij te Assen.

(*) De titulatuur van heeren inteekenaren is hier opgegeven,
voor zoo ver die door hen zelve op de oorspronkelijke lijsten is
ingevuld.

Bij , (B. van der) te Gorredijk.

Carsten , (Mr. H. C.) te Den Helder.

Carsten , (Mr. H. J.) te Hoogeveen.

Colson Abersson , (Mr. E. G.) te Assen.

Clement , (Mr. J. F. van der Sloot) oud luitenant-kwartier-
meester 1^e bataillon mobiele schutterij van Zeeland.

Cock , (Mr. T. de) te Groningen.

Dalen , (K. van) te Oosterhesselerbrug.

Dibbits , (A. J. M.) te Gieten.

Dibbits , (Mr. J. D.) te Borger.

Ditt , (A. A.) te Meppel.

Dokkum , (P. van) oud vrijwillig artillerie-schutter van 1830
te Assen.

Dommers , (L. J. B.) te Coevorden.

Druten , (J. van) te Assen.

Ebbinge , (Ds. J. W. E.) te Wapserveen , voormalig flank-
keur der vrijwillige flank. compagnie Groninger en Fran-
neker studenten.

Ebbinge , (L.) te Meppel.

Eekhoff , (W.) boekhandelaar te Leeuwarden. 2 exempl.

Eising , (J.) hoofdonderwijzer te Westerbork.

Engelenberg , (C. H. A.) te Kampen.

Feltz , (Jonkhr. W. A. van der) te Assen.

Gasinjet , (P.) te Assen.

Gorcum , (H. P. A. van) te Assen. 2 exempl.

Gorcum , (W. van) te Assen.

Gratama , (Mr. L. Oldenhuis) te Assen , lid der Tweede Ka-
mer der Staten-Generaal.

Gratama , (Mr. M. Oldenhuis) te Assen.

Gratama , (Mr. J. A. Willinge) te Assen.

- Gregorij , (Mr. J. L. G.) te Assen.

Hein , (C. H.) te Kampen.

Hesselink , (W.) te Vries.

Hiddingh , (Mr. C.) te Arnhem.

Holthe tot Echten , (Jonkhr. Mr. H. G. van) op den huize

Echten , gemeente Ruinen.

Holthe tot Echten (Jonkhr. Mr. P. A. van) te Assen.

Houten , (J. O. van) te Assen.

Houtsma , (L.) te Harlingen.

Houwerzijl , (Smedes J.) te Appingedam.

Huijter , (W.) te Hoogeveen.

Houtsma , (S.) te Harlingen.

Keuchenius , (J. J. A.) te Assen.

Koops , (M. J.) te Ruinerwold.

Koning , (M.) te Ruinerwold.

Konijnenburg Cz. , (J. van) te Veenhuizen , gemeente Norg.

Konijnenburg , (Ds. J. van) te Hoogeveen.

Kijmmell , (G. R. W.) 1ste luitenant bij de dienstdoende
schutterij te Assen.

Kijmmell , (Mr. J. W.) te Utrecht.

Kijmmell , (Mr. J. T.) notaris te Westerbork.

Landweer , A. Santée) oud-schutter-officier te Nietap.

Landweer , (P. Santée) te Nietap.

Lelij , (H. L. van der) te Hoogeveen.

Lubbers , (R.) hoofdonderwijzer te Zweelo.

Lubbers , (E.) hoofdonderwijzer te Schoonebeek.

Meijer , (Ds. H. Lunsingh) te Assen.

Meijer , (L. J.) hoofdonderwijzer te Coevorden.

Meppelink , (H.) hoofdonderwijzer te Dalerveen.

Meuleman , (Mejufvr. M. G.) te Meppel.

Meursingh , (J.) te Nieuw-Buinen.

Mulder , (H.) te Roswinkel.

Nassau , (Dr. H. J.) te Assen.

Notten , (D. T.) ridder der orde van den Nederlandschen
leeuw en burgemeester te Ruinen.

Nijveen , (Het leesgezelschap te Gasselter-)

Oosting , (Mr. J.) te Assen.

Oppenheim , (I.) te Groningen.

Paalman , (J. P. Brinks) te Hoogeveen.

Prins , (R.) te Gasselte.

Quaestius , (Mr. A.) te Dronrijp.

Raak , (G.) onderwijzer te Lhee , gemeente Dwingelo.

Roelants , (H. A. M.) kapitein der dienstdoende schutterij
te Schiedam.

Roest , Cz. (J. van der) te Ysselstein.

Ruitinga , (W.) kapitein der dienstdoende schutterij te Har-
lingen.

Scheer , (Ds. H. J. van der) te Ried.

Scheer , (J. van der) officier van gezondheid te Leeuwarden.

Scheltens , (H. C.) te Hoogeveen.

Scholtens , (H.) oud luitenant-kwartiermeester der mobiele
schutterij te Dinteloord.

Schukking , (L.) te Meppel.

Semler , (J.) te Meppel.

Slingenberg , (Mr. A.) notaris te Coevorden.

Sluis , (G.) te Assen.

Sluis , (Mr. H. H. A.) te Assen.

Steenbergen , (A. A.) te Hoogeveen.

Stratingh , (Ds. J. J.) te Roswinkel.

Suringar , (Mr. L. D.) kapitein der dienstdoende schutterij
te Leiden.

Swartwolt , (R.) hoofdonderwijzer te Peize.

Swens , (J. S.) te Hoogeveen.

- Tetrode , (G. Mainard) te Assen.

Textor , (A. M. J.) te Bloemendaal.

Tonckens , (Mr. J. L.) te Hoogeveen.

Valckenier , (G.) majoor-kommandant der dienstdoende schut-
terij te Harlingen.

Vermande , (J.) boekhandelaar te Hoorn.

Vermande , (L.) boekhandelaar te Hoorn.

Verweij—Mejan—Brandligt , (Mevr. S.) te Wageningen.

Verweij—Mejan , (J. J.) te Amsterdam.

Vos , (Mr. A.) procureur te Assen.

Vos , (R.) te Assen.

Westra , (Mr. D. H.) te Assen.

Woltersom , (G. H.) burgemeester der gemeente Coevorden.

Woltersom , (Dr. J. J.) te Arnhem.

Wijck , (Jonkhr. H. J. P. van der) te Klenke.

Wijck , (Jonkhr. J. A. G. van der) te Hoogeveen.

41456
1.2.1

6819

